

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇEVRESEL RAPORLAMA KALİTESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: BORSA
İSTANBUL İMALAT SEKTÖRÜNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep YAVUZ

OCAK - 2024

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇEVRESEL RAPORLAMA KALİTESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: BORSA
İSTANBUL İMALAT SEKTÖRÜNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep YAVUZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. FİKRET ÇANKAYA

OCAK - 2024

TRABZON

ONAY

Zeynep YAVUZ tarafından hazırlanan “Çevresel Raporlama Kalitesini Etkileyen Faktörler: Borsa İstanbul İmalat Sektörüne Yönelik Bir Araştırma-” adlı bu Çalışma 26/02/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Fikret ÇANKAYA	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Bilal GEREKAN	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Davut AYGÜN	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Zeynep YAVUZ

05/01/2024

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, işletmelerin çevre ile ilgili açıklamalar konusunda derinlemesine bir inceleme yapmayı amaçlayan bir araştırmanın ürünüdür. Çevre konularının giderek artan bir öneme sahip olduğu günümüzde, şirketlerin çevresel etkilerini açık bir şekilde raporlamaları ve hesap verebilirliklerini sağlamaları gerekmektedir. Çevre raporlama kalitesi, şirketlerin çevresel performanslarını ne kadar etkili bir şekilde açıkladıklarını ve bu açıklamaların ne ölçüde güvenilir, kapsamlı ve anlaşılabilir olduğunu belirlemektedir.

Çalışma, çevre raporlama kalitesinin belirlenmesinde kullanılan kritik değişkenleri ele alarak, bu değişkenlerin çevre raporlama kalitesi üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde araştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, çevre raporlama kalitesinin tanımı ve nasıl ölçüldüğü gibi temel konular ele alınmaktadır. Çevre raporlama kalitesi, işletmelerin çevresel sorumluluklarını ne kadar iyi yerine getirdiklerini ve bu konuda ne kadar şeffaf olduklarını yansıtan bir ölçüttür. Ayrıca, çevre raporlama kalitesi işletme performansı, yatırımcı kararları ve paydaş ilişkileri üzerindeki etkileri de analiz etmektedir. Çalışma, işletmelerin çevresel raporlama ve açıklama süreçlerinde daha etkili bir şekilde hareket etmeleri için değerli bir bilgi kaynağı sağlamayı hedeflemesi ile uygulamaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Öte yandan çalışmada, çeşitli kaynaklardan elde edilen literatür inceleme yöntemine başvurulmaktadır.

Bu tezin hazırlanması aşamasında emeği geçen başta kıymetli danışman hocam Prof.Dr. Fikret ÇANKAYA, ayrıca tezin hazırlanması sürecinde fikir ve yardımlarını esirgemeyen Dr. Yaşar BAYRAKTAR ve Arş. Gör. Asiye TÜTÜNCÜ hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Ocak 2024

Zeynep YAVUZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ	XI
GİRİŞ	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÇEVRESEL RAPORLAMA.....	3-31
1.1. Çevresel Raporlamanın Tanımı ve Açıklaması.....	3
1.2. Kurumsal Raporlama Türü Olarak Çevresel Raporlama ve Tarihsel Gelişimi	6
1.3. Çevresel Raporlama Süreci ve Yöntemleri	9
1.3.1. Çevresel Bilgilerin Mevcut Finansal Tablolara Dahil Edilerek Raporlanması.....	11
1.3.2. Çevresel Bilgilerin Bağımsız Raporlar Aracılığıyla Raporlanması	14
1.3.3. Çevresel Raporlama Rehberleri ve Raporlarda Yer Alan/Alması Gereken Bilgiler... ..	18
1.4. Çevre Raporlama Gelişimini Etkileyen Teoriler.....	22
1.4.1. Paydaş Teorisi.....	23
1.4.2. Meşruiyet Teorisi	24
1.4.3. Kurumsal Teori	25
1.4.4. Sürdürülebilir Kalkınma Teorisi	26
1.4.5. Gönüllü Açıklama Teorisi.....	27
1.4.6. Vekâlet Teorisi.....	27
1.4.7. Hesap Verebilirlik Teorisi.....	29
1.4.8. Sinyal Teorisi	30
1.4.9. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Teorisi	30

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇEVRESEL RAPORLAMA KALİTESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	32-55
2.1. Genel Açıklama.....	32
2.2. Çevre Raporlama Kalitesi ile İlgili Kavram Kargaşası	33

2.3. Çevresel Raporlama Kalitesini Etkileyen Faktörler	34
2.3.1. Yönetim Kurulu Büyüklüğü	35
2.3.2. Yönetim Kurulu Bağımsızlığı	36
2.3.3. Kadın Yönetici Oranı	37
2.3.4. CEO İkiliği	38
2.3.5. Denetim Firması	39
2.3.6. Denetim Komitesi Bağımsızlığı	41
2.3.7. Denetim Komitesi Büyüklüğü	41
2.3.8. Firma Büyüklüğü	42
2.3.9. Kaldıraç	44
2.3.10. Karlılık	45
2.3.11. Firma Yaşı	46
2.3.12. Sahiplik Yapısı	47
2.4. Literatür	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÇEVRESEL RAPORLAMA KALİTESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: BORSA İSTANBUL İMALAT SEKTÖRÜNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA	56-80
3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	56
3.2. Araştırmanın Yöntemi	56
3.2.1. Çevresel Raporlama Kalitesini Açıklama İndeksi	56
3.2.2. Çevresel Açıklama Grafikleri	60
3.2.3. Panel Veri Analizi	63
3.3. Araştırma Hipotezleri, Veri Seti ve Model	64
3.4. Araştırmanın Bulguları	69
3.4.1. Çevre Raporlama Kalitesinin Ölçülmesinde Yönetim Kurulu Özelliklerinin Rolü	73
3.4.2. Çevre Raporlama Kalitesinin Ölçülmesinde Denetim Özelliklerinin Rolü	75
3.4.3. Çevre Raporlama Kalitesinin Ölçülmesinde Finansal ve Diğer Özelliklerin Rolü	77
3.5. Gözlemlere Dayanan Sonuçlar	79
SONUÇ VE ÖNERİLER	81
KAYNAKÇA	85
EKLER	107
ÖZGEÇMİŞ	110

ÖZET

Üretim sektörü, ekonomik büyüme ve endüstriyel ilerleme için hayati bir role sahipken, aynı zamanda çevresel kirlilik konusunda sektörün vazgeçilmez bir gündem maddesini oluşturmaktadır. Üretim süreçleri sırasında ortaya çıkan atıklar, kirletici maddeler ve emisyonlar, çevre raporlama kalitesini olumsuz etkileyip, ekosistemlere zarar verebilmektedirler. Bu bağlamda, işletmelerin çevresel etkileri açıkça raporlamaları ve sürdürülebilirlik çabalarını göstermeleri gerekmektedir.

Bu çalışma, Türkiye Borsa İstanbul İmalat Sektörü'nde faaliyet gösteren 218 şirketin çevresel raporlama kalitesini değerlendirmeyi ve bu kaliteyi etkileyen faktörleri inceledim. İnceleme, şirketlerin 2017-2021 yılları arasında yayınladıkları faaliyet ve sürdürülebilirlik raporlarına dayanmaktadır. Bu raporlar, dokuz farklı kategoride toplam 46 açıklama maddesi içeren bir çevresel açıklama endeksi kullanılarak kodlanmış ve puanlanmıştır. Elde edilen veriler panel veri analizi ile değerlendirilmiştir. Araştırma, çeşitli hipotezlerin test edilmesiyle yürütülmüştür. Yönetim kurulu yapısı, denetim faktörleri ve finansal ve diğer özellikler çevresel raporlama kalitesini etkileyip etkilemediği incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, yönetim kurulu büyüklüğü ve karlılık gibi bazı faktörlerin çevresel raporlama kalitesini tek başına belirlemede yetersiz olduğunu göstermektedir. Ancak, yönetim kurulu bağımsızlığı, kadın yöneticilerin bulunması, CEO ikiliği, dört büyük denetim şirketi tarafından denetlenme, denetim komitesi bağımsızlığı, denetim komitesi büyüklüğü, firma büyüklüğü, kaldırma oranı, firma yaşı ve sahiplik yapısı gibi faktörlerin çevresel raporlama kalitesini etkilediği kabul edilmiştir.

Çalışma, imalat sektöründeki işletmelerin çevresel performanslarını ve çevresel raporlama kalitelerini iyileştirmek için önemli bir kaynak sunmaktadır. Ayrıca, günümüzde çevre sorunlarına duyarlılığın arttığı bir dönemde, işletmelerin çevresel performanslarını artırma çabalarına değerli katkılarda bulunmaktadır. Bu çalışma, iş dünyasının sürdürülebilirlik konusundaki taahhütlerini daha iyi anlama, sürdürülebilirlik çabalarını güçlendirme ve çevresel açıklamalarını geliştirme konusundaki kararlarını şekillendirme fırsatları sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çevresel Raporlama Kalitesi, Yönetim Kurulu Özellikleri, Denetim Özellikleri, Finansal Özellikler

ABSTRACT

While the production sector has a vital role for economic growth and industrial progress, environmental pollution also constitutes an indispensable agenda item of the sector. Wastes, pollutants and emissions generated during production processes can negatively affect the quality of environmental disclosure and damage ecosystems. In this context, businesses are required to clearly report environmental impacts and demonstrate sustainability efforts.

In this study, I evaluated the environmental reporting quality of 218 companies operating in the Turkish Borsa Istanbul Manufacturing Sector and examined the factors affecting this quality. The review is based on the companies' activity and sustainability reports published between 2017 and 2021. These reports were coded and scored using an environmental disclosure index containing a total of 46 disclosure items in nine different categories. The data obtained was evaluated by panel data analysis. The research was conducted by testing various hypotheses. It was examined whether board structure, audit factors and financial and other characteristics affect environmental reporting quality. The results show that some factors, such as board size and profitability, are insufficient to determine environmental reporting quality alone. However, it has been accepted that factors such as board independence, presence of female directors, CEO duality, auditing by the big four audit companies, audit committee independence, audit committee size, firm size, leverage ratio, firm age and ownership structure affect the quality of environmental reporting.

The study provides an important resource for improving the environmental performance and environmental reporting quality of businesses in the manufacturing sector. In addition, in a period where sensitivity to environmental problems is increasing, it makes valuable contributions to the efforts of businesses to increase their environmental performance. This study provides opportunities for businesses to better understand their commitments to sustainability, strengthening their sustainability efforts, and shaping their decisions about improving their environmental disclosures.

Keywords: Environmental Reporty Quality, Board Specifications, Audit Specifications, Financial Characteristics

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Şirketlerin Finansal Olmayan Raporlama Direktifi'ne Uyum Sağlamak için Kullanabilecekleri Standartların veya Çerçevelerin Listesi.....	16
2	Karbon Emisyon Azaltma Raporlaması	20
3	Önceki Çalışmalarda İncelenen Çevresel Raporlama Kalitesi ile İlgili Bulguların Özeti.....	49
4	Açıklama Kontrol Listesindeki Kategoriler.....	58
5	Açıklama Kontrol Listesinin Puanlama Prosedürleri Puan	58
6	Çevresel Faaliyet ve Sürdürülebilirliğe İlişkin Açıklama Grafikleri	61
7	Çevresel Raporlama Kalitesi ile İlişkili Bağımsız Değişkenler ve Kaynaklar	68
8	Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri.....	70
9	Korelasyon Matrisi: Model 1	72
10	Korelasyon Matrisi: Model 2.....	72
11	Korelasyon Matrisi: Model 3.....	73
12	Hausman Test Sonuçları: Model 1.....	73
13	Sabit Etkiler Test Sonuçları: Model 1.....	74
14	Hausman Test Sonuçları: Model 2.....	75
15	Rassal Etkiler Test Sonuçları: Model 2	75
16	Hausman Test Sonuçları: Model 3.....	77
17	Sabit Etkiler Test Sonuçları: Model 3.....	77
18	Hipotez Test Sonuçlarının Karşılaştırması	79

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Çevresel Raporlama Kalitesini Belirleyen Faktörlerin Sınıflandırması	65

KISALTMALAR LİSTESİ

A.Ş.	: Anonim Şirketi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACBE	: İş ve Çevre Danışma Komitesi
ACCA	: İngiltere Yeminli Mali Müşavirler Birliği
AK	: Aktif Kârlılık
ASB	: Muhasebe Standartları Kurulu
BİST	: Borsa İstanbul
BM	: Birleşmiş Milletler
CBI	: İngiliz Endüstrileri Konfederasyonu
CDP	: Karbon Saydamlık Projesi
CDSB	: Karbon Açıklama Standartları Kurulu
CEAID	: Şirketlerin Çevresel Muhasebe ve Raporlama Kalitesi
CEFIC	: Avrupa Kimya Endüstrisi Konseyi
CEO	: Chief Executive Officer
CERES	: Çevresel Olarak Sorumlu Ekonomiler İçin Koalisyon
CESR	: Kurumsal Çevresel Sürdürülebilirlik Raporlaması
CG	: Kurumsal Yönetişim
CICA	: Kanada Ruhsatlı Muhasebeciler Enstitüsü
CMA	: Sertifikalı Yönetim Muhasebecisi
CSED	: Kurumsal Sosyal ve Çevresel İfşa
ÇDE	: Çevreye Duyarlı Endüstriler
ÇRK	: Çevre Raporlama Kalitesi
ÇYS	: Çevre Yönetim Sistemi
DEFRA	: Çevre, Gıda ve Köy İşleri Departmanı
DEN	: Denetim
DIN	: Almanya Çevre Enstitüsü
DKB	: Denetim Komitesi Bağımsızlığı
DKY	: Denetim Komitesi Yapısı
EAI	: Çevresel Muhasebe Bilgileri
EERA	: Avrupa Çevresel Raporlama Ödülleri
EMA	: Çevre Yönetimi Muhasebesi
EMAS	: Ekolojik Yönetim ve Denetim Şeması
ER	: Çevresel Raporlama

ESG	: Çevresel, Sosyal ve Kurumsal Yönetişim
FB	: Firma Büyüklüğü
FE	: Sabit Etkiler
FEEM	: Çevresel Raporlama Forumu
FOB	: Finansal Olmayan Bilgi
FRS	: Finansal Raporlama Standartı
FY	: Firma Yaşı
GEMI	: Küresel Çevre Yönetimi Girişimi
GRI	: Küresel Raporlama Girişimi
HK	: Hong Kong
HOSE	: Ho Chi Minh Menkul Kıymetler Borsası
IASB	: Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IASC	: Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi
IIRC	: Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi
INEM	: Uluslararası Çevre Yönetimi Ağı
ISO	: Uluslararası Standartlar Organizasyonu
KAL	: Kaldıraç
KPG	: Kilit Performans Göstergeleri
KPI	: Anahtar Performans Göstergesi
KPMG	: Klynveld Peat Marwick Goerdeler
KSS	: Kurumsal Sosyal Sorumluluk
KY	: Kadın Yönetici
MOE	: Çevre Bakanlığı
NSE	: Ulusal Menkul Kıymetler Borsası
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OLS	: En Küçük Kareler
ÖK	: Özsermaye Kârlılığı
PEF	: Ürün Çevresel Ayak İzi
PWC	: Pricewaterhouse Coopers
RE	: Rassal Etkiler
SASB	: Sürdürülebilir Muhasebe Standartları Kurulu
SEC	: ABD Menkul Kıymetler Düzenleme Komisyonu
SEER	: Sosyal, Etik ve Çevresel Raporlama
SER	: Sosyal ve Çevresel Raporlaması
SET	: Tayland Menkul Kıymetler Borsası
SY	: Sahiplik Yapısı
TA	: Hint Tekstil ve Konfeksiyon
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları

UNCED	: Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı
UNCTAD	: Kurumsal Düzeyde Çevresel Finansal Raporlama Muhasebe ve Raporlama
UNSD	: Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Bölümü
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
WICE	: Çevre için Dünya Endüstrisi Konseyi
YKB	: Yönetim Kurulu Bağımsızlığı
YKY	: Yönetim Kurulu Yapısı

GİRİŞ

Çevre kirliliği, günümüzde küresel çapta ciddi bir sorun olarak öne çıkmakta ve insanlık için süreklilik arzeden bir tehdit olmaktadır. Bu bağlamda, özellikle imalat sektörünün çevre kirliliği üzerindeki etkisi büyük bir öneme sahiptir. İmalat firmaları, üretim süreçlerinde doğal kaynakları kullanmakta ve çevreye zararlı atıklar üretebilmektedirler. Bu nedenle, çevre kalitesinin korunması, imalat şirketleri için sadece bir yasal zorunluluk olmanın ötesinde aynı zamanda sosyal sorumlulukları arasında yer almaktadır. Bu çalışmanın amacı, imalat sektöründeki şirketlerin çevre kalitesi performansını etkileyen faktörleri incelemek ve bu faktörlerin çevre kirliliği ile ilişkisini anlamak olarak belirlenmiştir.

İmalat sektörünün çevre kirliliği üzerindeki etkisi çok çeşitli faktörlere bağlıdır. Bu faktörler arasında Firma Yaşı, Denetim (4 büyük), Yönetim Kurulu Büyüklüğü, CEO, Denetim Komitesi Büyüklüğü, Firma Büyüklüğü, AK (Aktif Kârlılık), ÖK (Özsermaye Kârlılığı), Sahiplik Yapısı, Kadın Yönetici Sayısı, Yönetim Kurulu Büyüklüğü, Kaldıraç ve Denetim Komitesi Büyüklüğü gibi unsurlar bulunmaktadır. Bu faktörlerin, imalat şirketlerinin çevre kalitesi performansına olan etkileri karmaşıktır ve çalışma bu etkileri derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır.

Firma yaşı, yeni kurulan şirketlerin çevre kirliliği yönetimi konusunda deneyimsiz olabileceği ve daha az bilgiye sahip olabileceği anlamına gelirken, eski şirketlerin ise teknolojik olarak daha az gelişmiş sistemlere sahip olabileceği bir gerçektir. Denetim firmaları, imalat şirketlerinin çevre kirliliği risklerini belirlemek ve çevresel performanslarını izlemek için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Yönetim kurulu büyüklüğü, daha geniş bir perspektif sunarak çevre kirliliği yönetimi konusunda daha iyi kararlar alınmasına yardımcı olabilmektedir. CEO'nun çevreye verdiği önem ve çevresel performansı iyileştirme konusundaki kararlılığı da şirketin çevre kalitesi performansını etkileyebilir. Şirketin büyüklüğü, daha fazla kaynak ve finansmana sahip olmasının yanı sıra, aynı zamanda daha büyük bir çevresel etki potansiyeline sahip olma eğilimini etkileyebilmektedir. Yönetim yapısında çevre bilincine sahip olmak ve çevre politikalarına odaklanmak, şirketlerin çevresel etkilerini azaltmada önemli bir rol oynamaktadır. Bağımsız denetim mekanizmalarının varlığı, imalat şirketlerinin çevresel performanslarını daha sıkı bir şekilde denetlemelerine yardımcı olmaktadır. Finansal performansı zayıf olan şirketler, çevresel standartlara uyum sağlamak için gereken yatırımları yapmakta zorlanabilirler. Son olarak, sahiplik yapısı da çevre kirliliğini etkileyebilir, çünkü yatırımcıların baskısı çevresel standartlara daha fazla

odaklanmayı teşvik etmektedir. İmalat sektöründeki şirketler, bu faktörleri dikkate alarak çevre kalitesi performansını artırmak ve çevresel etkileri minimize etmek için gerekli önlemleri almalıdır.

Çalışma, çevre raporlama kalitesi ile ilgili faktörleri analiz etmek için öncelikle bir kavramsal çerçeve oluşturarak başlamaktadır. Ardından, verileri toplamak ve analiz etmek için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, çalışmanın sağlam bir veri tabanına dayalı ve bilimsel bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi düşünülmektedir. Araştırma süreci boyunca, çeşitli kaynaklardan elde edilen veriler analiz edilmiş ve verileri yorumlamak için Sulaiman vd. (2014) tarafından geliştirilen yöntem kullanılmıştır. Bu çalışma, çevre kirliliği ile mücadelede imalat sektöründeki şirketlerin çevre kalitesi performansını incelemeyi amaçladığı gibi, bazı sınırlamalarla karşılaşmıştır. Özellikle, her şirketin çevre ile ilgili bilgilerini açıklamaya isteksiz olması veya bu tür bilgileri kamuya açıklamama eğiliminde olması gibi veri kısıtlamaları çalışmanın önemli bir sınırlamasıdır. Bu durum, analizde kullanılan verilerin eksik veya sınırlı olmasına neden olmaktadır. Ayrıca, çalışmada, mevcut literatürdeki sınırlı kaynaklardan ve erişilebilir verilerden yararlanılmıştır, bu da metodolojik sınırlamaları beraberinde getirmiştir. Bu sınırlamalar, çalışmanın sonuçlarına etki edebilir ve sonuçların genelleme yapılmasını sınırlandırabilir. Yine de, bu çalışmanın elde edilen bulguların ve analizlerin temelinde imalat sektöründeki çevre kalitesi performansını daha iyi anlamak ve iyileştirmek için faydalı bir yol haritası sunmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, çevresel raporlama konusu genel hatlarıyla ele alınarak tanıtılmıştır. İkinci bölümde, kapsamlı bir literatür taraması yapılarak çevresel raporlama kalitesini etkileyen faktörler araştırılmış ve açıklanmıştır. Bu faktörler, mevcut bilimsel makaleler, raporlar ve diğer kaynaklardan derlenmiştir. Üçüncü bölümde ise araştırmanın metodolojik yöntemi ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Bu kısımda, içerik analizi ve panel veri analizi gibi yöntemler kullanılarak veriler toplanmış ve incelenmiştir. Elde edilen bulgulara dayanarak çalışma hazırlanmış ve sonuçlandırılmıştır. Son olarak, çevresel raporlama süreçlerinin iyileştirilmesi ve sürdürülebilirlik performansının artırılması için çeşitli öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÇEVRESEL RAPORLAMA

Çevre kirliliği bugün dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğa üzerindeki insan etkisi, çevre kirliliği sorunun en önemli nedenlerinden biridir. Kaynakların gelişigüzel kullanımı ve kalkınma adına doğa üzerinde gerçekleştirilen yapılar, çevre kirliliğinin başlıca nedenleri olarak tanımlanabilmektedir. Sonuç olarak, son birkaç yılda çevre kirliliğinin ekonomik kalkınma üzerindeki olumsuz etkisi tüm dünyada kamuoyunu ilgilendiren bir konu haline gelmiştir (Goswami, 2014'ten aktaran: Omnamasivaya ve Prasad, 2016: 1).

Çevrenin korunmasına ilişkin endişeler, düzenleyiciler, çevreciler ve genel olarak tüm toplumda büyük ilgi uyandırmaktadır. Bu bağlamda, iş dünyası ve özellikle sanayi, çevreyi en çok kirletenler olarak görülmektedir (Koçman, 2022: 149). Hükümetin ve çevreci grupların baskıları arttıkça ve toplumun önemli bir bölümü, ticari faaliyetlerin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkisinin farkına vardıkça, şirketler imajlarını değiştirmeye başlamaktadırlar. Çevreyi iyileştirmek için çevreye verdikleri zararı azaltmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca çevresel kaygılara yönelik artan önem ile birlikte firmalar, çevresel etkilerini gönüllü olarak daha fazla açıklama eğiliminde olmaktadır (Yıldız vd., 2022: 421).

Yukarıdaki tüm gelişmelere paralel olarak dünya genelinde birçok ülke ve bu ülkelerde faaliyet gösteren birçok işletme doğal çevrenin korunması konusunda sorumluluk almaya başlaması ile birlikte çevreye olan hassasiyetlerini raporlama yoluyla gidermeye çalışmaktadırlar. Gösterilen hassasiyet sonucunda ortaya “çevresel raporlama” kavramı çıkmıştır.

1.1. Çevresel Raporlamanın Tanımı ve Açıklaması

1980’li yıllarda bazı ülkelerde gönüllü ve bazı ülkelerde ise zorunlu olmak üzere sosyal ve çevresel raporlar hazırlanmaya başlandı. Dolayısıyla küresel dünya pazarının finansal bilgiler yanında finansal olmayan bilgilere de ihtiyaç duyduğu anlaşıldı. İş dünyasının ekonomik ve teknolojik katkıları zaman içinde sosyal ve çevresel sorunlara yol açtığı gerekçesiyle eleştirilmeye başlamıştır. Çevre kirliliği, kaynak tüketimi, atık maddeler, ürün kalitesi ve güvenliği, çalışan hakları, sosyal sorumluluk gibi konular önem kazanmıştır (Şahin ve Çankaya, 2019: 45). Çevresel raporlama konusu bir çok kişi tarafından incelen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır ve

genellikle yönetici yorumları, politikalar, hedefler ve çevre koruma planları, çevre yönetiminin durumu dâhil olmak üzere kuruluşun içinde ve dışındakiler için önemli bilgiler içermektedir. Çevresel raporlar, kurumsal veya organizasyonel bir görüntüyü geliştirmeyi amaçlayan tanıtım broşürlerinden farklıdır. Çoğu çevre raporu kâğıt üzerinde yayınlanmaktadır, ancak son zamanlarda bazı şirketler sadece web sitelerinde yayınlanmaya başlamışlardır (Japan for Sustainability [JFS], 2003: 5).

Sosyal, Etik ve Çevresel Raporlama (SEER) farklı paydaşlara yöneliktir ve kuruluşların hesap verebilirliğini mali muhasebenin ötesinde, sosyal, etik ve çevresel sorumlulukları olduğu anlayışıyla hareket etmektedir. Bu tür raporlama, kuruluşların faaliyetlerinin sadece finansal sonuçlarına odaklanmak yerine, paydaşlara daha geniş bir perspektif sunmayı hedeflemektedir. SEER, mali muhasebenin ötesine geçerek, kuruluşların toplumsal, etiksel ve çevresel etkilerini değerlendirmeyi ve paydaşlarla bu konuları paylaşmayı amaçlamaktadır (Gray vd., 1996'dan aktaran: Criado-Jiménez vd., 2008: 245).

Çevresel Raporlama ise Deegan ve Rankin (1996)'e göre bir şirketin faaliyetlerinin çevresel etkilerini toplumdaki belirli çıkar gruplarına ve genel olarak topluma iletme şekli ve biçimi olarak ifade edilmektedir (Deegan ve Rankin, 1996'dan aktaran: Dibia ve Onwuchekwa, 2015: 145).

Söz konusu iletişimin, tüm paydaşlara ve topluma finansal hesaplar sağlayarak, sadece hissedarları tatmin etmenin ötesine geçerek şirketlerin hesap verebilirliğini ve sorumluluğunu genişletmeyi amaçladığı ileri sürülebilir (Gray vd., 1995'ten aktaran: Badkook, 2017: 48). Bununla birlikte çevresel raporlama, gelişimi büyük ölçüde gönüllü bir süreçtir ve bu da şirketlerin hangi bilgileri açıklayacaklarını seçebilecekleri ve hatta bazı bilgileri açıklamama kararı alabilecekleri anlamına gelmektedir (Dibia ve Onwuchekwa, 2015: 145).

Çevresel raporlamanın hazırlama ve yayınlama amacı, kuruluşların çevre koruma için gönüllü faaliyetlerini kolaylaştırmak ve çeşitli paydaşlarla “çevresel iletişimi” teşvik etmektir. Son zamanlarda toplumdaki birçok insan, kuruluşların çevresel bilgilerini açıklamaktan sorumlu olması ile birlikte “hesap verebilirlik” kavramı da önem kazanmıştır (JFS, 2003: 5). Öte yandan çevreye duyarlı müşterilerin dikkatini çekerek alışveriş tercihlerinde öncelikli hale gelebilmektedir. Çevre muhasebesi kapsamında oluşturulan raporlar, bilginin hem iç hem de dış kullanımına hizmet etmektedir. Bilgi ayrıca yönetimin fiyatlandırma kararları almasına, genel giderleri kontrol etmesine ve sermaye bütçelemesi yapmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca kamuyu ve finans çevresini ilgilendiren bilgiler sağlamaktadır (Beredugo ve Mefor, 2012: 56). Birleşmiş Milletler Uzman Çalışma Grubu (2000)'e göre çevre muhasebesi, karar verme için aşağıda belirtilen iki tür bilginin tanımlanması, toplanması, analizi ve kullanımı gerekmektedir (Ofoegbu ve Megbuluba, 2016: 208);

- Kullanım, enerji akışı, su, malzeme vb. ile ilgili fiziksel bilgiler
- Çevreyle ilgili harcamalar, tasarruflar dâhil gelirler hakkında parasal bilgiler.

Gerçek anlamda çevre muhasebesi, mevcut muhasebe sisteminin hem geleneksel, hem fiziksel hem de parasal bilgi sistemini birbirine bağlayan daha entegre bir çevre muhasebesi uygulamasını içerecek şekilde ayarlanması gerekmektedir (Uwuigbe, 2011'den aktaran: Ofoegbu ve Megbuluba, 2016: 208).

Çevresel muhasebe ve raporlama, karar vermenin kalitesini artırır. Şirketlerin sera gazı emisyonları, enerji kullanımı, kaynak kullanımı gibi önde gelen çevresel göstergelerin azaltılmasına yönelik hedefler belirlemesini sağlamaktadır (Beredugo ve Mefor, 2012: 60). Çevre muhasebesi ve raporlaması, şirketlerin sürdürülebilirlik ve doğal kaynakların korunması konusunda farkındalık kazanmasını sağlamaktadır. Bu bilgiler anlaşılabilirlik, ihtiyaca uygunluk, güvenilirlik ve karşılaştırılabilirlik için gereklidir. Eksik veya yanıltıcı bilgiler, risklere yol açabilir ve paydaşların güvenini zedeleyebilmektedir. Çevreyle ilgili bilgilerin eksikliği, hesap verebilirlik, karşılaştırılabilirlik ve doğruluk sorunlarına neden olabilir. Şeffaf olmayan veya hileli raporlamalar, tüketicilerin, tedarikçilerin, yatırımcıların ve çevre topluluklarının şirkete olan güvenini ve desteğini azaltabilmektedir (Ofoegbu ve Megbuluba, 2016: 210).

Çevre konularının şirketlerin faaliyet raporlarına dâhil edilmesinin birkaç nedeni vardır. Bunlardan bazıları (Adediran ve Alade, 2013: 146);

- Çevre raporlaması, mevzuatın bulunduğu ülkelerde Çevre Koruma Kurumu tarafından verilen ceza veya para cezalarından kaçınılmasını sağlayabilir.
- Çevre raporlaması, daha çevre dostu üretim süreçlerinin tasarımı yoluyla birçok çevresel maliyette önemli bir azalmaya dönüşecek olan araştırma ve geliştirmeyi teşvik edebilir.
- Çevre raporlaması daha fazla yatırımcı çekebilir çünkü yatırımcılar bazen karar vermek için çevresel performans ve harcamalar hakkında bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar.
- Çevre raporlaması, ürünün daha doğru maliyetlendirilmesini ve fiyatlandırılmasını teşvik edebilir.
- Çevre raporlaması, hükümetten vergi indirimi ve sübvansiyon şeklinde teşvikler alabilir.
- Çevre raporlaması, Uluslararası Ticaret yapan şirketler için gerekli olan Çevre Yönetim Sisteminin (ÇYS) geliştirilmesine öncülük edebilir.
- Çevre raporlaması sayesinde sivil toplum örgütlerinin baskılarından kurtulunmuş olunur.

Çevresel raporlama hem iç hem de dış raporlama şeklinde gerçekleştirilebilmektedir. İşletme yönetiminde gerekli olan bilgiler iç raporlama kavramı ile ifade edilirken kamuya yapılan açıklamalar ise dış raporlama kavramı ile açıklanmaktadır. Bu doğrultuda şirketler, çevresel sorumluluk taşıyacak şekilde çevresel raporlama hazırlamakta ve çevre koruma düzeyi hakkında

bilgi vermektedir. Çevre raporları nicel ve nitel bilgiler şeklinde iki kısımdan oluşmaktadır. Bunlar arasından nicel bilgiler finansal veya finansal olmayan olarak ayrılmaktadır (Uluslan, 2009: 185).

Finansal nitelikli bilgilerin muhasebe sistemine entegre edilmesi konusunda sorun yaşanılmasada finansal nitelikli olmayan verilerin muhasebe sistemine entegre edilmesinde sorun yaşanabilmektedir. Yukarıda bahsi geçen bilgiler arasında esas sözleşme, çeşitli düzenlemeler, genel kurul ve yönetim tutanakları, kiralamalar, sendika sözleşmeleri, yazışma dosyaları, geleceğe yönelik yatırım planları vb. konular yer almaktadır. Finansal nitelikli olmayan bilgiler, finansal nitelikli bilgilerle birlikte sunulamaz ve ayrı bir raporda olması gerekmektedir. Bu raporlarda (Kaya, 2006: 149-150);

- Kurumsal Çevre Politikası,
- Çevre Kanunları ve Yönetmelikleri,
- Ekonomik Olmayan Çevresel Etkiler,
- Çevresel İzleme, Ölçüm ve Testler Hakkında Raporlar,
- Düzeltici Faaliyetler,
- Çevre Koşulları Hakkında Raporlar,
- Çevre Eğitimi Hakkında Raporlar vb. konulara yer verilmelidir.

1.2. Kurumsal Raporlama Türü Olarak Çevresel Raporlama ve Tarihsel Gelişimi

Kurumsal çevresel raporlama yıllar içinde gelişmiştir ve gelişimi incelendiğinde sosyal raporlamanın ABD ve Avustralya ile bazı Avrupa ülkelerinde birinci dünya savaşından önce başladığı ileri sürülmektedir (Hogner, 1982'den aktaran: Badkook, 2017: 48). 1960'ların ortalarından sonlarına kadar şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarına ilişkin farkındalıkları artmaya başlayarak 1970'lerde temel bir konu haline gelmiştir. Şirketler, çevre ve toplumla ilgili sorumluluklarının farkında oldukları için yatırımlarını buna göre şekillendirmektedir. Bu nedenle, finansal olmayan unsurlara daha fazla önem vererek, yıllık raporlarında çevre konularına daha geniş bir yer ayırmaktadırlar (Murray, 2010: 16).

Çevre muhasebesinin ilk yıllarında – 1970'lerde – şirketlerin işleyişinin etik sorunlarına ve sosyal etkilerine odaklanan, başta Amerikalılar olmak üzere araştırmacıların sayısı hızla artmıştır (Csáfor, 2009: 28). Bu araştırmacılar temel olarak şirketlerin topluma karşı sorumluluklarının neler olduğu konusunda ilgilenmişlerdir. 1972'de The Limits to Growth başlıklı Roma kulübü raporu yayınlanmıştır (Meadows vd., 1972: 1-9). Rapor, ekonomik faaliyet hacmindeki keskin artışın zararlı sonuçlarına dikkat çekmektedir; doğal kaynakların kullanımı ve çevre kirliliği zamanla insanlık üzerinde yıkıcı etkiler yaratacak boyutlara ulaşacağı üzerinde durulmaktadır. İlerleyen yıllarda çevreye yönelik ilginin artması ile birlikte 1972 Stockholm Konferansı'nda çevre konusu doruğa ulaşmıştır (Ván, 2012: 439). Çevresel raporlama kavramı ise Haziran 1992'de Rio de

Janeiro’da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’ndan (UNCED) sonra büyük ölçüde benimsenmiştir (Ekundayo ve Josiah, 2020: 36).

Bahsedilen yıllarda işletmelerin faaliyetlerinden dolayı sadece ortaklarına ve yatırımcılarına karşı değil, topluma karşı da sorumlu oldukları anlaşılmıştır. İşletmelerin sosyal sorumluluklarının artmasıyla birlikte istihdam, sosyal ilişkiler ve etik gibi sosyal sorumlulukları ön planda tutan sosyal raporlar oluşturulmaya başlanmıştır. Doğal afetler, ekolojik felaketler, iklim değişikliği ve çevre raporları 1980’li ve 1990’lı yıllarda önem kazanmış, bu yıllarda İngiltere çevresel raporlamayı bir zorunluluk haline getirmiştir (Şahin ve Çankaya, 2019: 53).

1992’de Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansının düzenlenmesi ile birlikte çevresel raporlamaya geçen şirket sayısında artış yaşanmıştır. Gerçekleşen artış ile birlikte Uluslararası Ticaret Örgütü (ICC), sürdürülebilir kalkınmaya yönelik on altı ilke içeren İş Bildirgesini yayınlamıştır (Zeytin, 2015: 35). Çevre sorunları ve bunların mali raporlamayla bağlantısı hakkında Avrupa’nın genel endişesinin artması ile 1992 yılında Avrupa Toplulukları Komisyonu’nun çevre ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili politika ve eylem - sürdürülebilirliğe yönelik - diğerlerinin yanı sıra, Avrupa Topluluğu programı belgesini yayınlanmasıyla başlamıştır (Mongrut ve Tong Chang, 2008: 82).

1994 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) “İşletmelerde Çevresel Raporlama: Sanayi İşletmelerinin Sürdürülebilir Kalkınmaya Doğru İlerlemesinin Ölçülmesi” isimli bir rapor hazırlamıştır (Zeytin, 2015: 118). Hazırlanan raporun ardından, 1995’te Muhasebe Danışma Forumu, çevre konularının dördüncü ve yedinci Avrupa Direktiflerine dâhil edilmesini önermiştir (Mongrut ve Tong Chang, 2008: 82).

1996 yılında, KPMG Muhasebe Firmasının gerçekleştirdiği çevresel raporlama üzerine yapılan araştırmada çevresel raporlamanın yıllık raporlamasının bir parçası olarak kabul edildiği, 4 şirketten 3’ünün çevresel raporlama konusuna yıllık raporlarında yer verdiği, birinin ise farklı bir çevre raporu hazırladığı görülmüştür (Holland ve Foo, 2003: 2).

Aynı zamanda 1996 yılında Danimarka kuruluşlar için kamuya açık çevresel raporlama ihtiyacını ortaya koyan ilk ülke olmuştur, daha sonra Danimarka’yı 1999 yılında Norveç, İsveç ve Hollanda takip etmiştir (Palisetti vd., 2020: 2). Önceki girişimlerin ardından Avrupa, çevre sorunlarının bağımsız olarak raporlanmasına ilişkin birçok önerinin ortaya çıkmasına tanık olmaya devam etmiştir. Ancak, ortaya çıkan önerilerin çok azı mali tablolar aracılığıyla çevresel raporlama ile ilgiliydi. Bu alanda, bir araya getirildiğinde, çevresel raporlama için kapsamlı bir çerçeve oluşturan farklı perspektiflerden üç anahtar öneri bulunmaktadır: Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Bölümü’nden (UNDSD, 2001) Çevre Yönetimi Muhasebesi (EMA) prosedürleri ve ilkeleri, Avrupa Muhasebe Uzmanları Federasyonu-FEE (2000) ve Avrupa Toplulukları

Komisyonu (2001a) çevresel konuların mali tablolar aracılığıyla tanınması, ölçülmesi ve açıklanması tavsiyesi için genel kabul görmüş bir çevre raporlaması çerçevesi çizmektedir (Mongrut ve Tong Chang, 2008: 82).

Sonraki yıllarda, hem Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC) Varlıkların Değer Düşüklüğüne ilişkin UMS 36, UMS 37 ve Koşullu Karşılıklar hakkında FRS 12 olmak üzere, çevresel konularla ilgili standartlar yayınlamıştır. UMS 38. Karşılıklar ve Şarta Bağlı Yükümlülükler için kılavuza bakıldığında, UMS 37 ve FRS 12, ilgili standart belirleme organları IASC tarafından paralel olarak geliştirildiği gözlenmektedir. IASC standartları 1 Temmuz 1999'dan beri yürürlüktedir. Standartların teknik kısımları açıkça çevresel konulara atıfta bulunmasa da, belgelerin başka yerlerinde verilen, çevresel yükümlülükler ve hükümler ile ilgili temel alanlarda yol göstermesine olanak tanıyan yeterli örnekler ve resimler bulunmaktadır (Salomone ve Galluccio, 2001: 6-7).

Türkiye'de ise çevre ile ilgili ilk yasal düzenlemeler, 1961 Anayasası'nın 49. maddesinde "Sağlık Hakkı" başlığı altında dar bir şekilde tartışılmıştır (Kol, 2015: 140). 1961 Anayasasında dar anlamda yer alan 49. maddenin kapsamı, 1982 Anayasasının 56. maddesinde genişletilmiştir (Sencar, 2007: 157). 1982 Anayasası'nın "Sosyal ve Ekonomik Yükümlülükler" bölümünün 56.maddesinde çevre konuları hukuki bir boyut kazanmıştır. Anayasa'nın 56. maddesine göre "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir". Bu düzenleme, çevre düzenlemesi de dâhil olmak üzere, Anayasamızı insan haklarına ve doğaya saygılı bir anayasa yapmaktadır (Gürseler, 2008: 200).

Anayasal kurallara ek olarak, çevrenin korunması birçok kanunla düzenlenmektedir. Hukuk, bir ülkenin toplumsal değerlerinin korunmasında en önemli yeri oluşturur. Türkiye'de çevre yasasının temeli, 1983 yılında yayınlanan 2872 sayılı Çevre Kanunu'dur. Bu kanun 2006 yılında yapılan güncelleme ile 5491 sayılı kanun adı altında düzenlenmiştir (Gürseler, 1999: 820). 2872 Çevre Kanununun 2. maddesi içerisinde çevre, çevre koruma, çevre kirliliği, sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir kalkınma, alıcının çevresi, doğal varlıklar, doğal kaynaklar, kirlilik, ekosistemler, atık su, atık su alt yapı tesisleri, ekoloji, sulak alanlar, biyoçeşitlilik, atık, katı atıklar, evsel katı atıklar, tehlikeli atıklar, tehlikeli kimyasallar vb. konularda dahil olmak üzere bir çok konu üzerinde durulmaktadır (Kılıç, 2019: 31). Bunun yanı sıra, Uluslararası Standardizasyon Örgütü (ISO), ISO 14000 serisi standartları, 1992 yılında Rio de Janeiro'da geliştirmiştir. Çevre yönetimi alanında uluslararası bir standart olan ISO 14001, Türkiye'de de önemli bir rol oynamaktadır (Erol, 2011'den aktaran: Serter, 2020: 49). ISO 14001, ÇYS için kriterler belirlemekte ve kuruluşların çevresel sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirmelerine yardımcı olmaktadır. Türkiye'de işletmeler, ISO 14001 standartlarına uyum sağlamak suretiyle çevre yönetimi alanında uluslararası kabul görmüş bir çerçeve içerisinde faaliyetlerini yürütebilmektedir (Bansal ve Bogner, 2002: 269).

Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) çerçevesinde çevre ile ilişkili standartlar bulunmaktadır. TMS-1 finansal tabloların sunuluşunu düzenlerken, çevresel etkilerin ve sürdürülebilirlik performansının finansal tablolarda açıklanmasını sağlamaktadır (TMS 1, 2019: 4-5). TMS-16 stokların değerlemesi ve sunuluşuyla ilgili olarak çevre dostu ürünlerin ve çevresel etkilere sahip malzemelerin envanter değerlemesinde dikkate alınmasına yönlendirmektedir (TMS 16, 2020: 3). TMS-38, çevre ile bağlantılı maddi olmayan varlıkların yönetimi ve raporlanmasını düzenlerken, TMS-37 karşılıklar, koşullu borçlar ve koşullu varlıklar, çevreyle ilgili birleşmelerin finansal raporlama gerekliliklerini belirlemektedir (TMS 37, 2019: 4). TMS-20 ise kira sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesini ve çevresel etkilere sahip kiralanan varlıkların yönetimi konularında rehberlik sağlar. Bu standartlar, şirketlerin çevre ile ilgili bilgileri doğru ve şeffaf bir şekilde raporlamalarına yardımcı olurken, hesap verebilirliklerini ve paydaşların güvenini artırmayı hedeflemektedir (TMS 20, 2020: 1).

1.3. Çevresel Raporlama Süreci ve Yöntemleri

İşletme yöneticileri ve paydaşların için önemli olan raporlama süreci muhasebe sistemi tarafından önem teşkil etmektedir. Muhasebe sistemine açısından çevresel bilgilerin oluşturulması, sınıflandırılması ve analizi oldukça zor bir iştir. Tüm işletmeler çevre ile etkileşime girer ve boyutlarına göre çevresel maliyetlere maruz kalırlar. Geleneksel finansal raporlamadan farklı olarak çevresel raporlama, bir şirketin çevresel maliyetlerini ve faaliyetlerini daha açık bir şekilde kaydetmektedir (Aydın, 2012: 101).

Raporlama sürecini geliştirmek ve sunmak için, geniş kapsamlı bir çerçeve oluşturulmalıdır. Oluşturulan süreç sonunda, göstergeleri tanımlayan ve nasıl seçildiklerini gösteren bir rapor ortaya çıkarılmalıdır. Söz konusu raporlama sürecinin aşamaları kısaca şu şekilde açıklanabilir:

- **Raporlamaya Karar Verilmesi:** Karar verilirken, işletme yönetimi, işletmenin imajını iyileştirmek, çıkar gruplarından gelen baskıyı azaltmak ve diğer işletmelere göre avantaj sağlamak gibi faydaları göz önünde bulundurur. Ayrıca bunların dışında belirli maliyetlerinde dikkate alınması gerekmektedir. İşletmeler bu fayda/maliyet analizini yaptıktan sonra işletme yöneticileri raporlama kararları alarak sürece başlarlar (Taşdemir, 2011: 78-81).
- **İlgili Çıkar Gruplarının Saptanması:** Çevre muhasebesinin ürettiği bilgiler, çeşitli çıkar grupları ve karar organları için hayati önem taşımaktadır. Bu bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği, çevre politikalarının etkili bir şekilde geliştirilmesi ve uygulanmasında kritik bir rol oynamaktadır. İş dünyası ve endüstri temsilcileri, çevre muhasebesinin işletmelerin performansı ve karlılığı üzerindeki etkisini anlamak için bu bilgilere güven duymaktadır (Güney ve Can, 2015: 326). Örneğin, çevre grupları vb. bir kuruluşa sunulan raporlar, çevresel maliyetlerin parasal değerini değil, çevreyi korumaya yönelik

abaları yansıtmalı ve göstermelidir. Hissedarlar ve yatırımcılar için dikkate değer olan konu ise çevresel maliyetlerin mali tablolardaki değeridir.

- **Temel evresel Etkilerin Bulunması ve Gözden Geçirilmesi:** İşletmelerin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan çeşitli çevresel etkilerle ilgili fiziksel ve mali boyutların belirlenmesi ve muhasebe sistemi içerisinde daha belirgin hale getirilmesi için, işletmelerin karar alma sürecinde çevresel olgulara ilişkin verilerin hazırlanması önemlidir (Haftacı ve Soylu, 2008: 93). İşletmeler, evresel etkilerin sorumluluğunu doğru bir şekilde belirlemek için etkileşim halinde oldukları evre ile dikkatli bir şekilde gözlemlemelidir. Bu etkileşim, genellikle sera etkisi, ozon tabakasının incilmesi, hava, su ve toprak kirliliği gibi çeşitli etkilere neden olabilmektedir. İşletme yöneticileri, diğer şirketlerin bu çevresel etkileri nasıl rapor ettiğini gözlemleyerek kendi etkilerini doğru bir şekilde belirleme ve muhasebe sistemine uygun yöntem ve teknikler kullanma konusunda bilgi sahibi olmalıdır (alışkan, 2012’den aktaran: Duran, 2018: 50).
- **evre Politikasının Oluşturulması:** İşletme yönetimi, evre ile ilgili faaliyetlerini, ilkelerini, amaçlarını ve hedeflerini içeren bir evre politikası oluşturmaktadır. İşletme yönetimi, çevrenin korunması, kalitesinin iyileştirilmesi, insan sağlığının korunumu, doğal kaynakların kullanımında mantıklı ve ihtiyatlı olunması için evre politikası kullanımı gibi konular dikkate alınmalıdır (Taşdemir, 2011: 78-81).
- **Neyin ve Nasıl Rapor Edileceğinin Belirlenmesi:** evresel raporlamada şirketin neden olduğu her türlü etkiyi içeriğine dâhil etmesi gerekmektedir. Örneğin, şirketin bulunduğu çevredeki bir ağaç türünün büyüme hızı yarı yarıya azalmışsa, şirket raporunda buna neden olan faaliyetleri belirtir. evre raporun nasıl sunulduğu çok önemlidir. Bazı araştırmalar, bir rapor için maksimum sayfa sayısını önerir, ancak bilgilerin diyagramlar ve grafikler aracılığıyla sunulması talep edilen uygulamalar arsında yer alır. Ek olarak, rapordaki ifadeler dikkatli bir şekilde seçilmeli ve rapor işin tarzına uygun olmalıdır. İşletmeler çıkar gruplarına hazırladıkları raporda şirketin çevreyi “ana sorun” olarak gördüğünü hissettirmelidir. Özellikle, iyi bir işletme imajı çizilebilmesi için parasal harcamaların dâhil edilmesi gerekmektedir (Kaya, 2002: 137).
- **Veri Toplama:** Veri toplama, işletmeye göre değişebilir. Örneğin; suyollarıyla çevreye zehirli atık salan bir işletmede, tahliye borusuna günde kaç birim atık suya bırakıldığını gösteren bir saat takılabilir veya çevreye zehirli gazlar salan bir fabrika bacasına filtre yerleştirilebilir. İşletmeler, topladıkları verileri işlemek ve ilgili bilgileri oluşturmak için bu teknik araçları kullanırlar (Maclaren, 1996: 198).
- **Verilerin İ ve Dış Yönetimi:** evresel baskılar ve şirketlerin artan iş imajı nedeniyle, çevresel raporlamanın doğru sonuçlarının verebilmesi ve ürettiği bilgilerin güvenilirliği için i ve dış denetime tabi olmalıdır. Sağlıklı bir evre denetimi verilerin i ve dış denetiminin bir sonucu olarak gerçekleştirilebilmektedir. Bir şirkette çalışan kişilerin yaptığı bir “iç denetim” çıkar gruplarının ve kamuoyunun güvenini kazanmak için yeterli

olmamaktadır. Ayrıca rapora ilişkin bağımsız denetçisinin (dış denetçi) görüşü ve imzasıda gereklidir. Bu sayede işletme hakkında olumsuz görüşlerin oluşmasının önüne geçilebilmektedir (Taşdemir, 2011: 78-81).

- **Çevre Raporunun Sonuçlandırılması veya Yayınlanması:** İşletmeler, çevresel sorumluluklarını açıkça göstermek ve ilgili taraflara çevresel etkileri ve performansları konusunda bilgi sağlamak amacıyla çevresel raporlar hazırlar ve yayınlarlar. Bu çevresel raporlar, işletmelerin faaliyetleri sonucu çevre üzerinde yaratılan olumlu veya olumsuz etkileri ve çevreye karşı olan duyarlılık ve sorumlu davranışları bilgi kullanıcılarına sunmaktadır. İç ve dış denetimlerden geçen çevre raporu, mevcut mali tablolarla birlikte yıllık faaliyet raporunun bir parçası olarak raporlanabilir veya ayrı bir rapor olarak yayımlanabilmektedir (Şimşek, 2019: 18-19).

Dünyadaki çevre raporlarına bakıldığında iki yaklaşımın kullanıldığı gözlemlenmektedir. Birincisi, çevre raporunun finansal tablolara dâhil edilmesidir. Yayınlanan bazı kaynaklarda bu gösterim şekli yıllık raporun genişletilmesi olarak adlandırılırken bazı kaynaklarda yıllık rapordan bağımsız olmayan raporlar şeklinde adlandırılmaktadır. Yıllık raporun genişletilmiş şeklinde bilgilendirilme finansal raporun içeriğinde, dipnotlarında ya da hem içerik hem de dipnot kısımlarında verilebilmektedir. İkincisi ise yıllık faaliyet raporundan ayrı olarak bağımsız bir çevre raporu hazırlaması şeklidir (Taşdemir, 2011: 93).

1.3.1. Çevresel Bilgilerin Mevcut Finansal Tablolara Dahil Edilerek Raporlanması

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB, 2003)'e göre, finansal tabloların amacı, bir işletmenin finansal durumu, performansı ve finansal durumundaki değişiklikler hakkında geniş bir kullanıcı kitlesine ekonomik kararlar vermede yararlı olan bilgileri sağlamaktır. Bu nedenle, çevresel maliyetler ve yükümlülükler, firmanın finansal durumu üzerinde önemli etkileri olduğu veya olabilecek ölçüde muhasebeleştirilmeli ve açıklanmalıdır (Göktaş ve Kutlu, 2012: 28). Bu çevresel raporlama hedefinin yanı sıra, ek hedefler de olabilmektedir. Örneğin, firma tarafından yerel toplumu iyileştirmek veya çalışanlarının güvenliğini garanti altına almak için gerçekleştirilen çevresel eylemlerin açıklanmasıdır. Bu ek hedeflerin mali tabloların amacının ötesine geçmesi nedeniyle ayrı bir çevre raporunda raporlanması gerekmektedir (Mongrut ve Tong Chang, 2008: 85).

Finansal tablolar aracılığıyla çevresel raporlamanın kavramsal çerçevesinin altında yatan ilkeler, raporlayan kuruluşun sınırlarını belirlememize, ilgili çevresel bilgileri belirlememize ve bilgileri finansal muhasebe raporlamasıyla tutarlı bir büyüklük ve sürede raporlamamıza yardımcı olmaktadır. Çevresel raporun finansal tablolara dâhil edilmesi yöntemi finansal durum tablosu ve

kapsamlı kar zarar tablosunda gösterilen faaliyetler ile dipnotlarda gösterilen faaliyetler şeklinde ayrılmaktadır (Taşdemir, 2011: 93).

a. Finansal Durum Tablosu ve Kapsamlı Kar Zarar Tablosunda Raporlama

Finansal durum tablosu, bir işletmenin belirli bir andaki varlıklarını, bu varlıkları elde etmek için kullanılan kaynakları ve operasyonların sonuçlarını gösteren bir tablodur. Kapsamlı kar zarar tablosu, bir işletmenin belirli bir dönemde elde ettiği gelirleri ve bu dönemde karşılaştığı tüm giderleri ayrıntılı bir şekilde gösteren bir finansal tablodur. Bu tablo, işletmenin o dönemde elde ettiği net karı veya zararını da gösterir (Çankaya ve Dinç, 2013: 102-106). Çevre ile ilgili faaliyetler finansal durum tablosunda aşağıdaki gibi gösterilebilmektedir;

- Mevcut veya muhtemel çevre kanunları nedeniyle işletmenin tabi olduğu çevresel yükümlülükler ayrılacak karşılıklar genellikle “Karşılıklar” hesap grubunda finansal durum tablosunda gösterilmektedir. Bu, çevresel yükümlülüklerin doğasına ve muhasebe politikalarına göre değişebilir, ancak genel olarak bu tür karşılıklar bu hesap grupları altında yer almaktadır (TMS 37, 2020: 4). Finansal durum tablosunda çevresel yükümlülükler ayrılacak karşılıklar, “Uzun Vadeli Yükümlülükler” veya “Kısa Vadeli Yükümlülükler” içinde yer alabilir. Örneğin, işletmenin çevresel yükümlülükleri önümüzdeki bir yıl içinde ödenmesi gereken kısa vadeli yükümlülükler olarak kabul edilirse, bu karşılık “Kısa Vadeli Yükümlülükler” hesap grubu altında gösterilebilir.
- Çevre kirliliğini önlemek veya temizlemek için alınan duran varlıklar, uygun maliyetlerle TMS 16 “Maddi Duran Varlıklar” standartlarına uygun olarak muhasebeleştirilir ve aktifleştirilir. İşletme, TMS 36’ya göre varlık değerlemesi yapar ve defter değeri değer düşüklüğü açısından gözden geçirir. Eğer ilgili varlıkların gelecekteki ekonomik yararı, bu duran varlıkların elde edilmemiş olması durumunda ilişkili varlıkların sağlayacağı ekonomik yarardan fazla ise, değer düşüklüğüne tabi tutulmaktadır. Örneğin bir kimyasal madde üreticisi, çevre düzenlemelerine uymak için yeni kimyasal maddelerin kullanım süreçleri tesis edebilir. Bu kimyasal maddeleri üretmek ve satmak için tesis düzenlemeleri yapmadan faaliyet gösteremez ve bu nedenle bu duran varlıklar muhasebeleştirilir (TMS 16, 2020: 3).
- Çevre kirliliğini önlemek amacıyla işletmeler karbon emisyon sertifikaları kullanmaktadırlar. Kullanılan sertifikaların aktifleştirilmesi 260 “Haklar Hesabı” altında gerçekleştirilebilmektedir (Akdeniz, 2015: 27).

Kapsamlı kar zarar tablosunda gösterilen faaliyetler aşağıdaki gibi raporlanabilmektedir (Haftacı ve Soyulu, 2008: 104-105):

- Çevresel faaliyetlere ilişkin üretimle ilgili maliyetler 7/A seçeneğinde 730 “Genel Üretim Giderleri” hesabının alt hesaplarına kaydedilir.

- Hammaddeyle ilgili çevresel maliyetler, 710 “Direkt İlk Madde ve Malzeme Giderleri” hesabının alt hesaplarında takip edilir. İlgili maliyetler arasında ham madde temini, işlenmesi ve atık yönetimi gibi süreçler bulunur.
- İşletmenin çevresel faaliyetlerine bağlı olarak üretimle ilgili olan doğrudan işçilik giderleri, 720 “Direkt İşçilik Giderleri” hesabının alt hesaplarına kaydedilir.
- Çevre araştırmaları için yapılan harcamalar genellikle 750 “Araştırma ve Geliştirme Giderleri” hesabının alt hesaplarına kaydedilir. Hesap altında, çevre araştırmaları için yapılan harcamalar gider olarak kaydedilmektedir. Gider olarak kaydedilen harcamalar genellikle doğrudan mevcut faaliyetlerin sürekliliği veya çevresel performansın iyileştirilmesi amacıyla yapılan masrafları içerir. Ancak, bazı özel durumlarda, harcamaların aktifleştirilmesi gerekebilir. Aktifleştirme, harcamaların gelecekte ekonomik fayda sağlayacak varlıklara dönüşebileceği durumlarda kullanılır.
- Çevre politikası ve yönetimiyle ilgili giderler, 770 “Genel Yönetim Giderleri” hesabının alt hesaplarında takip edilir.
- Çevresel faaliyetlerin finansmanında kullanılan kaynakların maliyetleri, 780 “Finansman Giderleri” hesabının alt hesaplarına kaydedilir.
- Olağandışı çevresel giderler ve zararlar, 689 “Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar” hesabında izlenir.
- Artık satışlarından elde edilen gelirler, 602 “Diğer Gelirler” hesabının alt hesaplarına kaydedilir. Genellikle, bu gelirlerin kaydedilmesi sırasında ham madde maliyetinden düşülmesi veya üretim maliyetine eklenmesi gibi çeşitli muhasebe yöntemleri kullanılabilir.
- Çevreye yönelik üretimle ilgili maliyetler 7/B seçeneğinde imalat ve hizmet işletmelerinde maliyet çıkarma dönemi sonucunda düzenlenen gelir dağıtım tablosuna göre, hesaplar gelir ve gider gruplarına göre sınıflandırılmıştır. Bu hesapların toplam tutarları, 798 “Gider Çeşitleri Yansıtma Hesapları”nın alacağına, 630 “Araştırma ve Geliştirme Giderleri Hesabı”na, 799 “Üretim Maliyet Hesabı”na, 631 “Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri Hesabı”na, 632 “Genel Yönetim Giderleri Hesabı”na ve 66 “Finansman Giderleri” grubunun ilgili hesaplarına kaydedilmektedir. Aktifleştirilmesi gereken tutarlar ise ilgili aktif hesapların borç tarafına kaydedilir. Dönem sonunda, 799 “Üretim Maliyet Hesabı” işletmelerde 151 “Yan Mamuller - Üretim” ve 152 “Mamuller” hesaplarına, hizmet işletmelerinde ise 622 “Satılan Hizmet Maliyeti Hesabı”na devredilerek kapatılır (Hergüner, 2004: 81).

b. Finansal Durum Tablosu ve Kapsamlı Kar Zarar Tablosu Dipnotlarında Raporlama

Finansal durum tablosu ve kapsamlı kar zarar tablosu dipnotları, mali tablolardaki bilgilerin doğruluğunu, tutarlılığını ve açıklığını artırmak için kullanılan önemli araçlardır. Dipnotlar,

finansal tablolarındaki rakamların nasıl hesaplandığını, muhasebe politikalarını, önemli mali olayları ve riskleri ayrıntılı bir şekilde açıklar. Dipnotlarda çevresel bilgiler ve maliyetlerin açıklanmasının nedeni finansal durum tablosunun daha iyi anlaşılması ve eksiksiz hale getirilmesidir (Gibson, 2012: 95).

Muhasebe Sistemi Uygulamasının Genel Esasları Tebliğinde 30 adet finansal durum dipnotu belirlenmiştir. Ancak, dipnot 29'da belirtildiği üzere açıklamalar finansal durum tablosuna eklenecek olup, bu tutarla sınırlı olmamakla birlikte varsa dipnot olarak ilave bilgiler eklenebilmektedir. Aşağıda, çevresel bilgi ve maliyetleri içeren örnek dipnotlar, tebliğde geçtiği sırayla metin içinde açıklanacaktır (Taşdemir, 2011: 107):

- Stoklardaki çevresel maliyetler herhangi bir hesapta izlenemiyorsa finansal durum dipnotunda ifade edilebilmektedir. Örneğin çamaşır makinesi üretiminde geri dönüşümlü malzemelerin kullanımının artması sebebiyle maliyet artışı, çevrenin korunmasına katkı sağlama maliyetini oluşturmaktadır (Haftacı ve Soylu, 2008: 94). Bu giderler, muhasebe kayıtlarında izlenmediği takdirde finansal durum dipnotlarına ilave edilmektedir.
- Kurumsal yatırımın finansal durum tablosuna yansıtılamayan kısmı dipnotlarda açıklanır.
- Borçlu firmaların mevcut çevre kanunlarına uymamaları nedeniyle açılan davalar ve cari sonuçları etkileyen hukuki ihtilaflar dipnotlarda belirtilmektedir.

1.3.2. Çevresel Bilgilerin Bağımsız Raporlar Aracılığıyla Raporlanması

Son zamanlarda, Finansal Olmayan Bilgi (FOB) açıklamalarının nicelik ve kalitesinde gözle görülür bir artış olmuştur (Arvidsson, 2011: 277; Jain vd., 2015: 2; Sethi vd., 2017: 72). ISO 26000 gibi uluslararası standartların oluşturulması, Küresel Raporlama Girişimi (GRI) ve Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (IIRC) gibi kuruluşlar, şirketlerin FOB açıklamalarını geliştirmede şirket yöneticilerine daha iyi bilgi ve rehberlik sağlamaktadır. Bu standartlar ve organizasyonlar, firmaların standartlaştırılmış, tutarlı FOB açıklamaları üretmesini sağlar. Standartlar, çok çeşitli firmalarda FOB raporlamasının miktarını ve kalitesini ölçmek için de kullanılmaktadır (Demir ve Min, 2019: 342).

Çevre muhasebesi tarafından raporlanması gereken finansal olmayan çevresel bilgiler, finansal çevre bilgileri ile birlikte işlenemez ve raporlanamaz ve bu nedenle ayrı olarak raporlanmalıdır (Kaya, 2006: 149-150). Bu bilgiler, bir kurumun çevre politikası, çevresel etkisi, çevresel hedefleri ve ÇYS gibi çevresel konularla ilgili verileri içermektedir. Aynı şekilde, ekolojik ürünlerin tanıtım mesajları, çevresel etkileri azaltma amacıyla kullanılan görsel materyalleri ifade etmektedir (Zamir vd., 2011: 350).

Finansal olmayan çevresel bilgilere ait örnekler aşağıda verilmiştir (Yükçü ve Kaplanoğlu, 2016: 68):

- **CO₂ ton (kişi başı):** Kurumun faaliyetleri sonucu atmosfere saldığı karbondioksit miktarı, kişi başına düşen oranı ifade etmektedir. Bu bilgi, kurumun karbon ayak izini ve çevresel etkisini ölçmeye yardımcı olmaktadır.
- **Atık miktarı (ton) ve geri dönüştürülen atık miktarı (ton):** Kurumun ürettiği atık miktarı ve bu atıkların kaç tonunun geri dönüştürüldüğü belirtilir. Geri dönüşüm, atıkların yönetimindeki sürdürülebilirlik için önemli bir faktördür.
- **Su tüketimi (m³):** Kurumun belirli bir süre içinde ne kadar su kullandığını açıklamaktadır. Su tüketimi, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını değerlendirmek için önemlidir.
- **Ecolabel etiketli ürün ve adil ticaret sertifikası:** Kurumun çevresel olarak sürdürülebilir ve adil ticaret ilkelerine uygun ürünler kullanıp kullanmadığına dair belgelendirme ve etiketleme bilgileri yer alır. Bu, kurumun çevresel ve sosyal sorumluluklarını göstermeye yönelik önemli bir bilgidir.

Finansal olmayan bilgilerin doğru ve şeffaf bir şekilde raporlanması, şirketlerin sürdürülebilirlik performansını ve çeşitli diğeri önemli konuları paydaşlarıyla paylaşmasını sağlamak adına önemli bir adımdır. Bu bağlamda, Tablo 1’de, Monciardini vd. (2020) tarafından sunulan kaynakta finansal olmayan bilgilerin raporlanmasında kullanılabilecek çeşitli düzenlemeler listelenmektedir. Listelenen düzenlemeler, şirketlerin sürdürülebilirlik performansını, çevresel etkilerini, sosyal sorumluluklarını ve insan haklarına olan yaklaşımlarını raporlamalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Tablo 1: Şirketlerin Finansal Olmayan Raporlama Direktifi'ne Uyum Sağlamak için Kullanabilecekleri Standartların veya Çerçeveselerin Listesi

Standart	Standart belirleyici organizasyon	Ele alınan sorunlar
CDP (eski adıyla Karbon Saydamlık Projesi)	CDP Worldwide Group (Grubun holding şirketi), CDP Europe AISBL ve CDP North America, Inc.'den oluşan CDP Global System.	Yatırımcılar, şirketler, şehirler, eyaletler ve bölgelerin çevresel etkilerini yönetmeleri için küresel bir açıklama sistemi
Çevre ve iklim değişikliği bilgilerini raporlamak için CDSB Çerçevesi	İklim Açıklama Standartları Kurulu	Çevresel bilgileri raporlamak için bir çerçeve
Çatışmalardan Etkilenen ve Yüksek Riskli Bölgelerden Sorumlu Tedarik Zincirleri için OECD Durum Tespiti Rehberi	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü	Şirketlerin insan haklarına saygı duymasına ve maden satın alma kararları ve uygulamaları yoluyla çatışmaya katkıda bulunmaktan kaçınmasına yardımcı olacak öneriler
AB Eko-Yönetim ve Denetim Programı (EMAS)	Avrupa Komisyonu	Şirketlerin ve diğer kuruluşların çevresel performanslarını değerlendirmeleri, raporlamaları ve iyileştirmeleri için Avrupa Komisyonu tarafından geliştirilen yönetim aracı
ESG için KPI'lar: ESG'nin Mali Analiz ve Kurumsal Değerlemeye Entegrasyonu için Kılavuz (Sürüm 3.0)	Avrupa Finansal Analistler Dernekleri Federasyonu Almanya'daki Yatırım Profesyonelleri Derneği	Çevresel, sosyal ve yönetim konuları için temel performans göstergeleri
GRI Standards	Küresel Raporlama Girişimi	Sürdürülebilirlik raporlaması için küresel standartlar
Sorumlu Tarımsal Tedarik Zincirleri için OECD-FAO Rehberi	Birleşmiş Milletler Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü Gıda ve Tarım Örgütü	Tarım işletmelerinin ve yatırımcıların sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmalarına yardımcı olacak küresel çerçeve ve kıyaslama, olumsuz etkileri belirleyip hafifletme
Stratejik Rapor Rehberi	Birleşik Krallık Finansal Raporlama Konseyi	Birleşik Krallık şirketleri tarafından hazırlanan stratejik rapora ilişkin en iyi uygulama bildirimi
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün Çok Uluslu Şirketler Rehberi	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü	Bağlı ülkelerde veya bu ülkelerden faaliyet gösteren çok uluslu şirketlere hükümetler tarafından yöneltilen tavsiyeler
BM Kılavuz İlkeleri Raporlama Çerçevesi	Vardiya Projesi, Ltd.	Şirketlerin insan haklarına nasıl saygı duyduklarını raporlamaları için rehberlik
ISO 26000: Sosyal Sorumluluk	Uluslararası Standardizasyon Örgütü	Sosyal sorumluluğa ilişkin en iyi uygulamalara ilişkin tasdiksiz rehberlik
Uluslararası <IR> Çerçevesi	Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi	Entegre raporlama çerçevesi
ESG Bilgilerinin Yatırımcılara Raporlanmasına İlişkin Model Rehberi	Sürdürülebilir Borsa Girişimi	Borsaların kendi özel kılavuzlarını geliştirmeleri için bir şablon, ihraççıların ÇSY hususlarını nasıl raporladıkları
Ürün Çevresel Ayak İzi (PEF) Kılavuzu	Avrupa Komisyonu	Bir mal veya hizmetin yaşam döngüsü boyunca çevresel performansının çok kriterli bir ölçüsüdür.

Tablo 1: (Devamı)

Standart	Standart belirleyici organizasyon	Ele alınan sorunlar
Doğal Sermaye Protokolü	Doğal Sermaye Koalisyonu	Kuruluşların doğal sermaye üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini ve bağımlılıklarını tanımlamasına, ölçmesine ve değer vermesine olanak tanıyan bir karar alma çerçevesi
SASB Standartları	Sürdürülebilirlik Muhasebe Standartları Kurulu	Çevresel, sosyal ve yönetim konularında sektöre özgü açıklama standartları
Sürdürülebilirlik Kodu	Alman Sürdürülebilir Kalkınma Konseyi	Sürdürülebilirlikle ilgili konular için uluslararası geçerliliğe sahip bir raporlama standardı
Çok Uluslu Şirketler ve Sosyal Politikaya İlişkin Üçlü İlkeler Bildirgesi	Uluslararası Çalışma Örgütü	İstihdam, eğitim, çalışma ve yaşam koşulları ve endüstriyel ilişkiler gibi alanlarda çok uluslu şirketlere, hükümetlere ve işveren ve işçi kuruluşlarına yönelik rehber
Birleşmiş Milletler (BM) Küresel İlkeler Sözleşmesi	Birleşmiş Milletler	Dünya çapındaki işletmeleri sürdürülebilir ve sosyal açıdan sorumlu politikalar benimsemeye ve bunların uygulanması hakkında rapor vermeye teşvik etmek için bağlayıcı olmayan bir girişim
Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	Birleşmiş Milletler	Sürdürülebilir kalkınma için küresel bir ortaklıkta gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkeler tarafından acil eylem çağrısı
BM ‘Koru, Saygı Göster ve Düzelt’Çerçevesini uygulayan İş Dünyası ve İnsan Haklarına İlişkin Yol Gösterici İlkeler	Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi	İş faaliyetleriyle bağlantılı insan hakları üzerindeki olumsuz etkilerin önlenmesi ve bu risklerin ele alınması için küresel bir standart

Kaynak: Monciardini vd., 2020: 9-12

Tablo 1 incelendiğinde çevre ile ilgili birçok düzenlemenin olduğu görülmektedir. Bu düzenlemeler arasında en yaygın olarak kullanılanlar GRI Standards, CDP (Karbon Saydamlık Projesi), ISO 26000: Sosyal Sorumluluk, BM Küresel İlkeler Sözleşmesi ve SASB Standartlarıdır. Bu düzenlemeler çevresel performansın izlenmesi, raporlanması ve şeffaflığının sağlanması için önemli araçlar olarak öne çıkmaktadır.

1.3.3. Çevresel Raporlama Rehberleri ve Raporlarda Yer Alan/Alması Gereken Bilgiler

Şirketler tarafından ortaya konan çevresel konuların öneminin artması ile eş zamanlı olarak, şirketleri çevresel bilgilerini raporlama yapmaya yönelik bir dizi çevresel raporlama rehberi geliştirilmiştir (Lodhia, 2006: 7). Bu yönergeler, çevre grupları, işletmeler, sivil toplum kuruluşları ve hükümet temsilcileri arasındaki yoğun tartışma, lobicilik ve uzlaşmanın sonucudur (Mitchell, 2005: 17). Çevresel raporlama yönergelerine ek olarak, birçok kuruluş ve çevre departmanları tarafından çevresel raporlama için öneriler ve belirlenmiş standartlar bulunmaktadır. Çevresel Raporlama rehberleri, çevresel raporlamanın yapısı ve içeriğinde dâhil olmak üzere çevresel raporlama ile ilgili birçok konuyu ele almaktadır (Ulus, 2009: 186).

Rehberler hem nicel hemde nitel bilgileri içeren taslak raporlardan oluşmaktadır ve bazı çevresel raporlama kılavuzlarında iş sağlığı ve güvenliği konularını içermektedir. Bu doğrultuda özellikle 1990'lı yılların başından itibaren yayınlanan çevresel raporlama yönergeleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Ulus, 2009: 186):

• Küresel Raporlama Girişimi Sürdürülebilirlik Raporlama Rehberi

Küresel Raporlama Girişimi (GRI), sürdürülebilirlik raporlamasında uluslararası standartları sağlamak için işbirliği yapan bağımsız, küresel çok paydaşlı yönetilen bir kurumdur (GRI (t.y.), <https://www.globalreporting.org/standards/>). Kuruluş, dünyanın en yaygın kullanılan Sürdürülebilirlik Raporlama Çerçevesinin geliştirilmesine öncülük etmiştir ve sürekli olarak iyileştirilmesine ve dünya çapında uygulanmasına kendini adanmıştır. GRI'nin misyonu, GRI Sürdürülebilirlik Raporlama Çerçevesinin geliştirilmesi ve sürekli iyileştirilmesi yoluyla sürdürülebilirlik bilgilerinin şeffaf ve güvenilir alışverişi için koşullar yaratmaktır (Sawhney, 2008: 7). GRI Sürdürülebilirlik Raporlama İlkeleri, etkili sürdürülebilirlik raporlaması için en iyi ve en güncel rehberliği sağlamak üzere periyodik olarak gözden geçirilmektedir. Sürdürülebilirlik raporlamasının amacı, raportörlerin ilgili tarafları etkileyen ve bir kuruluşun sürdürülebilirlikle ilgili konuları hakkında değerli bilgiler içeren sürdürülebilirlik raporları hazırlamasına yardımcı olmaktır (Singhal ve Dev, 2016: 93).

“Sürdürülebilirlik çerçevesi” fikri 1997-1998 yıllarında oluşturulmuştur. Daha önce ABD’de çevreye duyarlı kurumsal davranışları teşvik etmek için kurulan ABD merkezli Çevreye Duyarlı Ekonomiler Koalisyonu (CERES), “GRI” olarak bilinen, çevresel raporlama için uluslararası düzeyde kabul edilebilir bir çerçeve geliştirmekten sorumluydu. O zaman, üst üste dört yıl boyunca faaliyet gösteren yönetim organı olarak GRI Yönlendirme Komitesi kuruldu. Daha sonra, 1999’da Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), GRI’ye ortak olarak katılarak organizasyonun küresel bir platform olmasını sağlamıştır (Sawhny, 2008: 7). GRI çevresel göstergeleri, bir kuruluşun çevre üzerindeki girdilerini/çıktılarını ve etki biçimlerini yansıtacak şekilde yapılandırılmıştır. Üç standart girdi türü enerji, su ve malzemelerdir. Bu girdiler, emisyonlar, atıklar ve atıklar altında toplanan ve sınıflandırılan çevresel öneme sahip çıktılarla sonuçlanır (Caritte vd., 2015: 292).

GRI’nin ilk Sürdürülebilirlik Raporlama Kılavuzu çerçevesi 2000 yılında yayınlanmıştır. 2001 yılında CERES Kurulu, GRI Yönlendirme Komitesi’nin tavsiyeleri doğrultusunda GRI’yi bağımsız bir kurum olarak ayırmıştır. Ardından, kılavuzların ikinci tekrarı 2002’de, G3 Çerçevesi 2006’da ve en son G4 çerçevesi 2013’te yayınlanmıştır (GRI (t.y.), <https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/>).

• Kamu Çevresel Raporlama Çerçevesi- Avustralya Yaklaşımı Rehberi

Kamu Çevre Raporlaması için bir çerçeve olarak yayınlanmıştır. Snowy Mountain Engineering Corporation ve Australian Industry Group liderliğindeki bir danışmanlık konsorsiyumu tarafından bir Avustralya Yaklaşımı olarak oluşturulmuştur. Oluşturulan yaklaşıma göre kamu çevre raporlaması şu şekilde tanımlanmaktadır: “Bir kuruluşun çevre üzerindeki etkileri, bu etkileri yönetmedeki performansı ve ekolojik olarak sürdürülebilir kalkınmaya katkısı da dahil olmak üzere çevresel performansı hakkındaki bilgilerin kamuya açıklanmasıdır” (Ulus, 2009: 187).

Kavram, 1992’de Rio Dünya Zirvesi olarak bilinen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda (UNCED) ortaya çıktı. Bu çerçeve, aşağıdakiler gibi bir dizi temel kaynak kullanılarak oluşturulmuştur. CERES GRI’nin Raporlama Yönergeleri Taslağı, 1999; UNEP/Sürdürülebilirlik Kıyaslama Programı, 1996; NSW Çevre Koruma Ajansı, 1997; Deloitte Touché Tohmatsu International, 1993; Çevre Koruma Ajansı, 1993; Çevre Koruma Ajansı (yayınlanmamış) ve As/NZS ISO 14001, 1996 yılında yayınlanmıştır (Sawhny, 2008: 10).

• Çevresel Raporlama Rehberi- Önemli Performans Göstergeleri

Birleşik Krallık düzeyinde, Çevre, Gıda ve Köy İşleri Departmanı (DEFRA) aracılığıyla hükümet, şirketlerin sera gazı raporlama yönetmeliğine (DEFRA, 2013) uymasına yardımcı olmak

için tasarlanmış Çevresel Raporlama Kılavuzları sunmaktadır. Kılavuz setleri, sera gazı Protokolünü temel almaktadır. DEFRA ayrıca, ‘Çevresel Anahtar Performans Göstergeleri’(DEFRA, 2006a) hakkında, perakende sektörü için sera gazları ve atıkları detaylandıran özel yönergeler sağlamaktadır (Caritte vd., 2015: 292).

DEFRA’ya göre, başarılı bir çevresel performans aynı zamanda işletme açısından ticari başarı anlamına gelmektedir. Çevresel riskler ve belirsizlikler gibi faktörler ise tipik olarak tüm şirketleri etkiler ve bu etkiler yatırım kararlarını, tüketici davranışlarını ve hükümet politikalarını şekillendirebilir (DEFRA (2006) www.defra.gov.uk). DEFRA, Birleşik Krallık Çevre, Gıda ve Köy İşleri departmanıdır. Temel misyonu, kuruluşlara Karbon Emisyon Azaltmaları sağlama ve üretme konusunda yardımcı olmak amacıyla özel kılavuzlar geliştirmektir. Bu yönergeler, Karbon Emisyon Azaltmaların nasıl üretileceğini, Karbon Emisyon Azaltma içeriklerinin sınıflandırılmasını açıklayarak temel çevresel performans göstergelerini önermektedir. Tablo 2, Azaltmaları sürecini ve Karbon Emisyon Azaltma içeriğinin sınıflandırılmasını göstermektedir (Helfaya ve Kotb, 2016: 8).

Tablo 2: Karbon Emisyon Azaltma Raporlaması

Numara.	Karbon Emisyon Azaltma Raporlama Süreci	Karbon Emisyon Azaltma’nın içindekiler
1	Kitlenizi tanımlayın	CEO Beyanı
2	Çevresel etkilerinizi gözden geçirin ve belirleyin	Çevre politikası
3	Bir çevre politikası hazırlamak	Kuruluşunuzun profili
4	Bir rapora nelerin dahil edileceğini düşünün - artımlı bir yaklaşım	Yönetim sisteminin açıklaması
5	Güvence düzenlemesini nasıl rapor edeceğinizi ve dikkate alacağınızı düşünün	Temel çevresel etkiler
6		Çevresel performans göstergeleri.
7		İyileştirme hedefleri/ Hedeflere karşı süreç
8		Yasal uyum

Kaynak: Helfaya ve Kotb, 2016: 8

• Japon Çevresel Raporlama Rehberi

Japonya Hükümeti Çevre Bakanlığı, “Çevresel Raporlama İlkeleri: Mali Yıl 2000 versiyonu” (Şubat 2001), “Çevresel Muhasebe İlkeleri: Mali Yıl 2002 versiyonu” (Mart 2002) ve “İşletmeler için Çevresel Performans Göstergeleri: Mali Yıl 2002 versiyonu” (Mart 2003), çevresel performans göstergelerini desteklemek için çerçeveler sağlamaktadır. İlk Çevresel Raporlama Yönergesi 2001’de tanıtılmıştır (Uluslararası, 2009: 188). En güncel “Çevresel Raporlama Yönergeleri: Mali Yıl 2007 versiyonu” (Haziran 2007), ilk çevresel raporlama yayınlarını planlayan kuruluşlar için tasarlanmış bir dizi kılavuz sağlamaya odaklanmaktadır. Çevresel raporlama, sosyal hesap verebilirlik perspektifinden çevresel iletişim için bir araç olarak yayınlanmaktadır. Uygunluk,

güvenilirlik, açıklık, karşılaştırılabilirlik ve doğrulanabilirlik gibi beş ilke, raporlamanın temelini oluşturur ve çevresel raporlamanın etkili bir iletişim aracı olarak hizmet etmesini esas almaktadır (Sawhny, 2008: 9).

- **İngiltere Yetkili Sertifikalı Muhasebeciler Birliği (The Association of Chartered Certified Accountants, ACCA) Çevre ve Enerji Raporlama Rehberi**

1991 yılında bir Çevresel Raporlama Ödül Programı başlatan İngiltere Yeminli Mali Müşavirler Birliği (ACCA) olmuştur. Program, çevresel raporlamanın yanı sıra sürdürülebilirlik ve sosyal raporlamayı da kapsayacak şekilde yıllar içinde büyümüştür. Raporlama, boyutlar ve aynı zamanda 1996'da Avrupa Ödül Programının (EERA) başlatılmasına yol açmıştır. 1998 yılında ise çevresel bilgilerin nasıl yayınlanacağı hakkında rehber yayınlanmıştır (Owen, 2003: 6).

- **DIN 33922 Çevresel Raporlama Rehberi**

1997 yılında Almanya Çevre Enstitüsü (Deutsche Institut für Normierung-DIN) tarafından "Kamuoyu İçin Çevresel Raporlama Rehberi" adı altında yayınlanan çalışmadır (Özbirecikli, 2006: 68).

- **CEFIC Sorumlu Bakım - Sağlık, Güvenlik ve Çevre raporlama yönergeleri - Avrupa Kimya Endüstrisi Konseyi**

Avrupa Kimya Endüstrisi Konseyi (CEFIC) düzeyinde iş sağlığı ve güvenliği konularına çok yoğun bir ilgi gösterilmektedir. Bu konuların yüksek önemi ile ilgili olarak, geçmişte bazı Avrupa kimya endüstrisi işletmeleri ve kurumları, iş güvenliği ve sağlığının korunmasına yönelik yaklaşımlar ve alandaki performansın ilerlemesi hakkında az çok kapsamlı raporlar yayınladılar. Bu nedenle, 1998 yılında CEFIC, sonuçların raporlanması ve izlenmesi için ortak bir çerçeve oluşturan ve tüm üye federasyonlar gibi Avrupa düzeyinde verilerin özetlenmesine izin veren yeni bir "Üçlü Bakım, Sağlık, Güvenlik ve Çevresel Raporlama Yönergeleri" adlı yeni bir belge hazırladı (Bednaříková ve Hyršlová, 2008: 2-3).

Çalışmada bağımsız rapor hazırlama yöntemine göre uyulması gereken yukarıdaki üç önemli raporlama çerçevesi dışında kalan çevresel raporlama rehberleri de bulunmaktadır. Bunlar aşağıda ki şekilde sıralanabilmektedir (Dzinkowski, 2007: 34-37):

- "Sürdürülebilirlik raporu" kılavuzu - Sürdürülebilirlik raporlaması için Alman kılavuzu.
- WICE Yönergesi - Çevre için Dünya Endüstrisi, 1995
- CBI Yönergesi "Çevresel Raporlamaya Giriş" - İngiliz Endüstrileri Konfederasyonu, 1995

- UNEP/Sürdürülebilirlik Raporları - Birleşmiş Milletler Çevre Programı
- Çevresel Raporlama Forumu (FEEM) Şirket Çevre Raporlarının Hazırlanması için Kılavuz İlkeler - Fondazione Eni Enrico Mattei, 1995
- ACBE Yönergeleri “Çevresel Raporlama ve Finans Sektörü: İyi Uygulamaya Bir Yaklaşım” - The Advisory Committee on Business and the Environment Birleşik Krallık, 1997
- “Coming Clean” - Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü, Deloitte Touche Tohmatsu International ve SustainAbility Ltd, 1993 (çevresel raporlama için ilk kılavuz)
- Belaggio İlkeleri - Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü
- GEMI araçları ve yayınları - Küresel Çevre Yönetimi Girişimi
- Sosyal Raporlama Rehberi ve Rehber İlke 400 - Yıllık Raporlama için Hollanda Danışma Kurulu, 2003
- CMA Yönetim Muhasebesi Kılavuzu “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Raporlarının Yazılması ve Değerlendirilmesi” -CMA Kanada, 1998
- UNCTAD Raporu: “Kurumsal Düzeyde Çevresel Finansal Raporlama Muhasebe ve Raporlama” - Uluslararası Muhasebe ve Raporlama Standartlarına İlişkin Hükümetlerarası Uzmanlar Çalışma Grubu UNCTAD, 1998
- Kılavuz “Kurumsal Çevre Raporlaması. Neden ve Nasıl” - NSW EPA, 1997
- INEM Sürdürülebilirlik Raporlama Kılavuzu - Uluslararası Çevre Yönetimi Ağı 2001
- INEM “Çevre Raporları, Çevre Bildirimleri: Hazırlama ve Yayıma Yönergeleri”, 1998
- CICA Kılavuzu: Ld O Çevresel Performans Raporlaması - CICA 1994
- Çevresel Raporlama: Başlarken - Birleşik Krallık Çevre, Ulaştırma ve Bölgeler Departmanı 1999.

1.4. Çevre Raporlama Gelişimini Etkileyen Teoriler

Çevre muhasebesiyle ilgili araştırmacılar, çevre muhasebesinin muhasebe ve çevre yönetimi olmak üzere iki açıdan değerlendirildiğini savunmaktadır. Birinci olarak işletmelerin temiz ürünlerin yeşil tüketimi nedeniyle rekabet avantajını artırmalarına katkı sağlamaktadır ve ikinci olarak her bir şirkette ve bir bütün olarak ekonomide çevre konularında kuruluşların ve paydaşların farkındalık ve eylem düzeylerini değiştirmelerine ve artırmalarına yardımcı olmaktadır (Soa vd., 2018: 713).

Geçmiş yıllarda, çevresel açıklamalarla ilgili çeşitli teoriler birçok yönde gelişmiştir. (Benston, 1982’den aktaran: Sen vd., 2011: 143). Özellikle işletmelerin kendi kârlarına ek olarak faaliyetlerinin sosyo-çevresel etkilerini de dikkate almaya başladıkları 1970’lerden sonra başlayan süreçte, çevresel raporlamanın gelişimini etkileyen çeşitli teoriler ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu teorilerin özelliklerine aşağıda yer verilmektedir (Zeytin, 2015: 120).

1.4.1. Paydaş Teorisi

Paydaş Teorisi organizasyonların işleyişini anlamak ve farklı paydaş gruplarının organizasyonlar üzerindeki etkilerini incelemek için kullanılan bir yaklaşımdır (Freeman vd., 2007: 12). Bu teori, organizasyonların sadece hissedarlara karşı değil, aynı zamanda çalışanlar, tedarikçiler, müşteriler, yerel topluluklar ve diğer dış paydaşlar gibi çeşitli paydaşları da hesaba katması gerektiğini önemle vurgulamaktadır (Nguyen, 2020: 878). Paydaşlar ile firma arasındaki etkileşim karşılıklıdır; firma, paydaş taleplerini karşılarken, paydaşlar hayati kaynakları sağlar veya firma için katkıda bulunur (Wernerfelt, 1984: 171). Bu teori ilk olarak Freeman (1984) tarafından stratejik yönetimle ilgili çalışmalarında geliştirilmiştir. Freeman, organizasyonların ilgili paydaşlarını işin içi ve işin dışı olarak iki ana kategoriye ayırır. İşin içi paydaşlar arasında yöneticiler ve çalışanlar bulunurken, işin dışındaki paydaşlar arasında hissedarlar, tedarikçiler ve devlet kurumları yer almaktadır (Nguyen, 2020: 878).

Paydaş teorisinin iki temel yaklaşımı vardır: birincisi normatif veya etik yaklaşım, diğeri ise yönetimsel yaklaşımdır (Waris ve Muhammed, 2013: 594). Paydaş teorisinin yönetimsel perspektifi, şirketin tüm paydaşlarını eşit şekilde değerlendirir ve her bir paydaşın gücünü öncelikli olarak ele almamaktadır. Öte yandan, paydaş teorisinin normatif bakış açısı, yöneticilerden tüm paydaşların çıkarlarını gözetmelerini beklemektedir (Ofoegbu ve Megbuluba, 2016: 213).

Çevre konusundaki bilinç arttıkça, bilinçli yatırımcılar ve tüketiciler, organizasyonların çevresel performanslarını ve çevresel sorumluluklarını göz önünde bulundurarak kararlarını şekillendirmeye başlarlar (Gadenne vd., 2009: 45). Sosyal ve çevresel açıklamalar, firmaların paydaşlarına yanıt verme yolları olarak algılanmaktadır. Firma ile paydaşlar arasındaki iletişim aracı olarak görülmektedir. Firmaların, kurumsal stratejilerini oluştururken tüm paydaş taleplerini dikkate alması veya paydaşların desteklerini geri çekme riski taşıması gerekir. Paydaşlar, bir firmanın çevre konusundaki stratejilerine, özverisine ve duruşuna daha fazla dikkat ettikleri için, çevreye zarar vermeyen ekonomik kar veya performans görmekten mutluluk duymaktadırlar (Huang ve Kung, 2010: 437). Bu nedenle organizasyonlar, çevresel sorumluluklarını açıkça ileterek ve çevresel performanslarını düzenli olarak raporlayarak paydaşların beklentilerine yanıt vermelidirler (Roberts, 1992: 171). Ancak bazı organizasyonlar, çevresel yükümlülüklerini açıklamaktan kaçınılırlar, çünkü bu açıklamaların itibarlarını veya yatırımcılarını olumsuz etkileyebileceğini düşünmektedirler (Cerf, 1993: 22).

Sonuç olarak, organizasyonların paydaş teorisi ve çevresel ilişkiler arasındaki dengeyi bulmaları ve çevresel sorumluluklarını açıkça iletmeleri giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu,

organizasyonların sadece finansal başarılarını değil, aynı zamanda çevresel etkilerini ve toplumsal sorumluluklarını da dikkate aldığı sürdürülebilir bir geleceğe katkıda bulunmaktadır (Huang ve Kung, 2010: 437). Dolayısıyla işletmenin çevreye verdiği zararları veya işletmenin karbon ayak izi ile ilgili bilgileri sunan çevresel raporlar işletmenin paydaşlarına önemli hizmetler sunmaktadır.

1.4.2. Meşruiyet Teorisi

Meşruiyet teorisi, sosyal meselelere yardımcı içgörüler sağlamak için sosyal ve çevresel raporlama literatüründe yaygın olarak kullanılmaktadır. Chang (2007)'e göre meşruiyet kavramı, bir örgütün faaliyet gösterdiği toplumla bir bağlantısı olduğunu varsaymaktadır. Meşruiyet teorisinin altında yatan argüman, örgütlerin ancak toplumun normları ve değerleri çerçevesinde faaliyet gösteriyorlarsa hayatta kalabilecekleridir. Şirketler, toplumun sosyal olarak sorumlu olduğu izlenimini kazanmak için sosyal ve çevresel bilgileri gönüllü olarak ortaya koymalıdır (O'Donovan, 1999'dan aktaran: Tarus, 2020: 2).

Buna göre, kurumsal çevre açıklamaları, toplumun şirkete ilişkin algısını etkilemeye yönelik bilgiler sağlayarak şirket davranışını meşrulaştırmayı amaçlanmaktadır. Ancak, meşruiyet teorisine dayalı olarak, sosyal ve çevresel açıklamalar, şirket tarafından ya doğrudan hükümet veya yasal konulara değinerek ya da dolaylı olarak şirketin imajını yansıtarak kamu politikası sürecini etkilemek için kullanılmaktadır (Patten, 1992: 471). Guthrie ve Parker (1989)'a göre meşruiyet teorisi, kurumsal açıklamaların çevresel baskılara (ekonomik, sosyal ve politik) verilen tepkilerin bir sonucu olarak ve şirketin varlığını ve eylemlerini meşrulaştırmak için yapıldığını savunmaktadır. Ayrıca meşruiyet kavramı, kurumsal çevresel raporlamanın, işletmelerin çevre sorunlarıyla ilgili olarak karşılaştıkları politik ve sosyal baskı düzeyinin bir fonksiyonu olduğunu göstermektedir (Cho ve Patten, 2007: 641). Bu baskılara yanıt olarak firmalar, meşru bir şirket olma imajlarını korumak ve meşruiyet krizlerinin olumsuz etkilerinden kaçınmak için daha fazla çevresel bilgi açıklayarak tepki göstermektedirler (De Villiers ve Van Staden, 2006: 765-766).

Dowling ve Pfeffer (1975), şirketin faaliyetlerini meşrulaştırmanın üç yolundan bahsetmektedir (Ali ve Rizwan, 2013: 594).

- Birincisi, şirket mevcut meşruiyet tanımıyla tutarlı olan hedefleri, değerleri ve operasyonları benimseyebilir.
- İkinci olarak, mevcut meşruiyet tanımını etkileyerek mevcut uygulamalarını meşrulaştırmak için iletişim stratejisini kullanabilir.
- Son olarak, şirket, meşruiyet için güçlü bir temele sahip olan sembollerle (örneğin ISO 14000, ISO 9000 standartları) veya değerlerle iletişim stratejilerini kullanabilir. Bu teoriye göre, ÇRK (Çevresel Raporlama Kalitesi), şirketler tarafından, toplumda faaliyet

gösterme lisansını sürdürmek için toplumun beklentilerini karşılamak üzere operasyonları ve faaliyetleri hakkında bilgi vermek için bir araç olarak kullanılabilir.

1.4.3. Kurumsal Teori

Kurumsal teori, sosyolog Selznick'in 1949'da başlattığı çalışmalara dayanmaktadır. Bu teori, organizasyonların yapısını, işleyişini ve davranışlarını inceleyen bir teorik çerçevedir. Kurumsal yapıların ve eylemlerin, hükümet, profesyonel kurumlar ve toplum gibi çevresel güçler tarafından nasıl şekillendirildiği temelde sosyal ve ekonomik teorilere dayanır. Kurumsal teori, aynı zamanda kurumların çevresel etkilerini de inceleyerek davranışlarına nasıl yansıdığını anlamayı amaçlamaktadır (Udo, 2019: 9). Özellikle, çevresel etkileri çevresel raporlama bağlamında ele almaktadır. Kurumlar, çevresel baskılara ve normlara uygun olarak çevresel raporlama süreçlerini düzenler ve çevresel etkilerini belgeleyerek topluma açıklar. Bu bağlamda, çevresel raporlama süreçleri, kurumsal teorinin çevresel etkileri anlama ve açıklama çabalarında önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır (Nguyen, 2020: 878).

Deegan ve Unerman (2006)'a göre kurumsal teori, şirketlerin sosyal, çevresel ve kurumsal sorunlara bir yanıt olarak kurumsal sosyal sorumluluğa girişmelerinin ardındaki nedeni açıklarken paydaş ve meşruiyet teorilerini birleştirir (Badkook, 2017: 60-61). Kurumsal teorinin iki boyutu vardır. Bunlar izomorfizm ve gönüllü türde sosyal ve çevresel açıklamanın benimsenmesini açıklayan ayrıştırma şeklindedir (Deegan ve Jeffry, 2006'dan aktaran: Jerry vd., 2015: 32).

Kurumsal teorideki merkezi kavram, izomorfizm fikridir, yani başarı olasılıklarını artırmak ve beklentilere yanıt olarak yapıların ve uygulamaların aşamalı olarak homojenleştirilmesi sürecidir (DiMaggio ve Powell, 1983: 146). İzomorfizm fikri fiili normları daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu alandaki diğer aktörlerle ortak bir dil ve normları paylaşan şirketler arasında sürdürülebilirlik uygulamalarının meşru hale gelme ve büyük ölçüde rutinleşme sürecini açıklar. Normlar toplumda yankı uyandırmaktadır, örneğin, sürdürülebilirlik raporlarına bir tür güvence sağlanmasına ve ayrıca paydaşları dahil etmek için tasarlanmış bir tür faaliyetin açıklanmasına olumlu bir değer atfedilmesini sağlamaktadır (Michelon vd., 2016: 10).

Üç olası baskı (izomorfizm) vardır. Bunlar zorlayıcı baskı, taklit baskısı ve normatif baskı şeklindedir. Zorlayıcı baskı diğer örgütler tarafından örgütler üzerinde uygulanan hem resmi hem de gayri resmi baskılardan bağımlı oldukları ve örgütlerin içinde bulundukları toplumdaki kültürel beklentiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu tür baskılar, güç olarak, ikna edici olarak veya gizli anlaşmaya katılmaya davet olarak hissedilebilmektedir (DiMaggio ve Walter, 1983'ten aktaran: Ali ve Rizwan, 2013: 595). Taklit baskısı (mimetik) belirsizliğe bağlı olarak ortaya çıkar. Ortamdaki durum bir kuruluşun nerede olabileceği herhangi bir referans veya yönerge bulamayan işletmeler model olmaya çalışır. Normatif baskı ise profesyonellerin bazı standartlara uyma ve

kurumsal uygulamaları benimseme beklentilerine atıfta bulunan profesyonellikten gelmektedir. Profesyoneller için normatif baskı yaratan iki önemli kaynak eğitim ve profesyonel ağlardır (Amran ve Susela, 2008: 391).

Kurumsal teori, organizasyonların çevresel faktörlere nasıl uyum sağladığını ve bu uyuma nasıl yanıt verdiğini inceler. Bu teori, organizasyonların çevresel sürdürülebilirlik stratejilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Çevresel düzenlemeler, liderlerin en iyi uygulamaları taklit etmeleri ve toplumun beklentileri, organizasyonların çevresel performanslarını şekillendirebilir. Bu çerçevede, organizasyonların çevresel ve ekonomik hedeflerini nasıl dengelediklerini anlamamıza yardımcı olabilmektedir.

1.4.4. Sürdürülebilir Kalkınma Teorisi

Dünyanın, insanlığın sürekli hayatta kalması için sınırlı kaynaklar sunamayacağına dair artan bir kabul vardır. Abeysekera (2013)'in gözlemlediği gibi, bu kaynaklardan bazıları (kömür, petrol, gaz ve uranyum gibi) tükenebilir ve yenilenemez niteliktedir ve bu nedenle kullanıldıktan sonra yenilenemez veya yenilenmesi çok uzun yıllar alır. Diğer kaynaklar (toprak, su, hava, odun ve güneş ışığı gibi) yenilenebilir ve kullanıldıkça değiştirilme özelliğine sahiptir. Wild ve Van Staden (2013) yenilenemeyen kaynaklarla pek bir şey yapılamayacağını, ancak insanlığın sürekli hayatta kalması için yenilenebilir kaynakları korumak için adımlar atılması gerektiğini iddia etmektedir. Basitçe söylemek gerekirse, sürdürülebilir kalkınma için yenilenebilir kaynaklar kullanılmalıdır (Maama ve Appiah, 2019: 459). Bu nedenle şirketlerin, doğmamış nesillere zarar vermeyecek bu kaynakları nasıl kullandıklarını raporlamaları gerekmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerine halel getirmeksizin bugünün ihtiyaçlarının karşılanması anlamına gelmektedir (Giangrande vd., 2019: 1). Yani doğal kaynakların korunması ve çevresel sürdürülebilirliğin geliştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu fikrin izleri 1962'de yayınlanan Sessiz Bahar'a kadar götürülebilir. "Sessiz Bahar" adlı kitap, çevresel meselelere dikkat çeken ve modern çevre hareketinin önemli bir kilometre taşı olan bir çalışmadır. "Sessiz Bahar", doğal dünyanın korunması, kimyasal pestisitlerin çevresel etkileri ve ekosistemlerin sürdürülebilirliği gibi konuları ele almaktadır (Sikdar, 2003: 1928). Sürdürülebilir kalkınma, kalkınmanın çevre ile yakından ilişkili olmasını gerektiren bilimsel ve ekonomik bir büyüme modelidir. Çevresel gelişme ile ekonomik gelişmenin senkronizasyonunu sağlamak için Çin, kabul kapsamında maddi zenginlik yaratmak için çevrede benimsenebileceğini vurgulayarak sürdürülebilir bir kalkınma stratejisi ortaya koymuştur (Pearce vd., 2013a'dan aktaran: Agyemang, 2021: 12196).

Yukarıdaki tartışmanın aksini savunan görüşlerde bulunmaktadır. Bunlardan birinde Huang ve Watson (2015), kâr odaklı kuruluşların sürdürülebilirliği onaylamak için hayatta kalmaları

gerektiğinden, ekonomik alanlarının öncelikli olduğunu iddia etmektedir. Bu nedenle, firmalar piyasanın sinyalleri nedeniyle sürdürülebilirlik kavramına aykırı hareket edebilirler. Örneğin sübvansiyonlar, vergilendirme, fiyatlandırma ve devlet düzenlemeleri. Bu tür eylemleri rasyonel ve karlı hale getirdiğini savunmaktadırlar (Maama ve Appiah, 2019: 459).

1.4.5. Gönüllü Açıklama Teorisi

Gönüllü açıklama teorisi, gönüllü açıklamanın amacının, çevresel uygulamala bilgilerinin hissedarlara aktarılmasıdır (Bewley ve Li, 2000'den aktaran: Nguyen, 2020: 878). Şirketler, çevresel performans duyurusunun içeriğinin çevresel performansla olumlu bir şekilde ilişkili olabileceğini umarak çevresel bilgilerin açıklanması yoluyla bir şirketin çevre stratejisini hissedarlara aktaracağını umarak, bilgi aktarmanın bir yolu olarak hedef ortamı etkili bir şekilde kullanmaktadırlar (Clarkson vd., 2008: 308).

Gönüllü açıklama teorisi kavramı, Verrecchia (1983) ve Dye (1985)'in çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Verrecchia (1983) işletmelerin bilgi açıklamasının bir takım maliyetlere tabi olduğunu belirtmiş ve bu maliyetlerin olmadığı durumlarda işletmelerin açıklama politikası izleyebileceğini vurgulamıştır (Verrecchia, 1983: 182). Ancak, bilgi açıklamanın maliyeti varsa, yeterince iyi habere sahip bir firma maliyeti göze alarak açıklama yapmayı tercih eder. Bu durumda, bir firma açıklama maliyetini üstlenmek için belirli eşik değerlerini aşmalıdır. Eşik değerleri her firma için farklılık gösterebilir. Örneğin, eşik değeri 10.000 ton CO2 salınımı olarak belirlenmişse, şirket bu değeri aştığında çevresel etkileri hakkında bilgi açıklamayı tercih edebilir. Firmalar, dış dünyanın algılarına duyarlı oldukça bilgi açıklama eğiliminde olurlar (Lang ve Lundholm, 1992'den aktaran: Sen, 2011: 144). Böylece üstün çevresel performansı gösteren firmalar, alt tip firmalar tarafından taklit edilmesi zor olan objektif çevresel performans göstergelerine işaret ederek bilgileri ifşa edeceklerdir. Düşük performans gösterenler, Dye (1985) tarafından da önerildiği gibi, kendilerini herhangi bir bilgiye sahip olmayan firmalar olarak göstermeyi tercih ederek çevresel performansları hakkında daha az açıklamayı veya sessiz kalmayı seçeceklerdir. Dolayısıyla gönüllü açıklama teorisine göre, çevresel performans ile çevresel açıklamalar arasında pozitif bir ilişki öngörülebilir (Clarkson vd., 2008: 304).

1.4.6. Vekâlet Teorisi

Vekâlet teorisi, kurumsal yönetimin en eski teorisidir. Modern çağda, mülkiyetin bir işletmenin kontrolünden ve denetiminden ayrılmasını inceleyen Berle ve Means'in çalışmasıyla geliştirilmiştir (Bendickson vd, 2016'dan aktaran: Sampatakis, 2022: 48). Vekâlet teorisi öncelikle yöneticilerin (vekillerin) çıkarlarını hissedarlar ile aynı hizaya getirerek hissedarlar ve yöneticiler arasındaki ilişkiyle ilgilenir. Diğer bir ifadeyle vekâlet teorisi yetki veren (hissedarlar) ile yöneticiler arasındaki çıkar çatışmalarını inceleyen teoridir. Jensen ve Meckling (1976: 308)

vekâlet ilişkisini bir veya daha fazla kişinin (müdürlerin) başka bir kişiyi (temsilci) kendi adlarına bazı hizmetleri yerine getirmesi için görevlendirdiği ve bazı kararları devretmeyi içeren bir sözleşme olarak ifade etmiştir. Bu ilişki mülkiyet ve yönetimin ayrılmasını sağlamaktadır (Fama ve Jensen, 1983'ten aktaran: Badkook, 2017: 67).

Vekâlet teorisi, mülkiyet ve kontrolün ayrılmasından kaynaklanan anlaşmazlıklar (Jensen ve Meckling, 1976), hisse senetlerinin geniş veya dağınık tutulduğu durumlarda, yakın tutulduklarından daha yüksek olmaktadır (Fama ve Jensen, 1983'ten aktaran: Tarus, 2020: 3). Bununla birlikte, küçük sahipler şirketin faaliyetleri hakkında bilgi almak için belli açıklamalara bağımlı olduklarından, yöneticiler mülkiyet dağılımıyla bağlantılı anlaşmazlıkların ciddiyetini azaltmak için daha fazla bilgiyi isteyerek açıklamaya hazır olabilirler (Brammer ve Pavelin, 2008: 124).

Vekâlet teorisinden kabul edilen ilk dört ana varsayım, kişileri (sahipler veya prensipaller ve ajanlar) ilgilendirirken, geri kalan üçü organizasyonu ilgilendirir. Diğer varsayımlar şunlardır (Saam, 2007; Worsham vd, 1997; Wright vd, 2001'den aktaran: Sampatakis, 2022: 48):

- Kullanılan mekanizmaların çoğu olan sözleşmeler gibi, resmi ve yasal taahhütler bağlayıcı ve açıkça tanımlanmıştır.
- Davranışlarının temel motivasyonu ekonomiktir ve dolayısıyla davranışlarının mantığı tek boyutlu, ekonomik olarak rasyonel ve öngörülebilirdir.
- Fırsatçı davranış benimsemesi söz konusudur. Bu, davranışlarının çevresel koşullara ve kendi çıkarlarına bağlı olarak değişebileceği anlamına gelir ve savunmaları gereken şeyden ziyade kendi çıkarlarına odaklanırlar.
- Sahiplerin riskten kaçınma eğilimi vardır ve potansiyel eylemlerini riskle getiri arasındaki ilişkiye göre değerlendirirler.
- Sahiplerin hedefleri ile araçların hedefleri arasında uyumsuzluk olabilir.
- Verimlilik kriteri, ilgili taraflar arasında dengeyi içerir ve sonuçlar aktörlerin (yöneticiler veya ana paydaşlar) performansıyla ölçülür, bu ölçüm nicel veya nitel kriterlere dayanabilir.
- Sahipler - hissedarlar ile temsilciler arasında asimetrik bilgi bulunmaktadır

Sonuç olarak vekâlet teorisi ile çevre muhasebesi arasındaki ilişki, işletmelerdeki vekil - asil çatışmalarının çevresel maliyetlerin raporlanması üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Bu çatışmalar, işletme kararlarını etkileyerek çevresel maliyetlerin ortaya çıkmasına neden olur. Bu maliyetlerin raporlanması, asil hissedarların bilinçli bir şekilde karar almalarını sağlar ve çevresel performansın artmasını teşvik eder. Dolayısıyla, vekâlet teorisi ve çevre muhasebesi birbirleriyle ilişkili olup, asil hissedarların daha iyi bilgilendirilmesini ve karar alma süreçlerinde daha rasyonel davranmalarını hedeflemektedir.

1.4.7. Hesap Verebilirlik Teorisi

Hesap verebilirlik teorisi ilk olarak Tetlock (1983) tarafından geliştirilmiştir. Tetlock ve Lerner (1999)'a göre, hesap verebilirlik, bir mekanizma olarak ve bir kişinin eylemlerini, eylemleri hakkında yargıda bulunma ve aynı zamanda onları tabi tutma hakkına sahip olan başka bir tarafa açıklama konusunda potansiyel bir yükümlülüğe sahip olduğu bir süreç olarak görülmektedir (Udo, 2019: 9). Firma yönetimi ve ortaklar arasındaki hesap verme ilişkisi, vekâlet teorisi ile bağdaşmaktadır. İşletme yönetimi, ortakları temsil etme görevini üstlenirken, ortaklar ise vekâlet veren taraftır (Wilson, 2003: 4). İşletme yönetimi, ortaklardan aldığı vekâleti kullanarak kaynakları etkin bir şekilde yönetme sorumluluğunu taşımaktadır. Ayrıca, işletme yönetimi sermayenin kullanımı ve yatırımların geri dönüşü konusunda da ortaklara karşı hesap vermekle yükümlüdür. Kurumsal hesap verme ise sadece vekâlet modeli ve ortaklarla sınırlı değildir, işletmeler diğer paydaşlarla da benzer ilişkiler içindedir (Kavut, 2010: 9).

Hesap verebilirlik teorisine göre, kuruluş toplum tarafından kabul edilebilir sosyal (çevresel dahil) çıktıları, yöntemleri ve hedefleri sürdürmekten sorumlu tutulur ve kuruluşlar sosyal ve çevresel sorumluluklarını yerine getirmek için ÇRK'ı kullanmaktadır (Gray vd., 1987'den aktaran: Lal Joshi ve Gao, 2009: 32). Özünde, hesap verebilirlik teorisi, ekonomik vekâlet teorisine dayanmaktadır. Jensen ve Meckling (1976) vekâlet ilişkisini, bir veya daha fazla kişinin (müdürlerin) başka bir kişiyle (temsilci) kendi adlarına bazı hizmetleri yerine getirmesi için görevlendirdiği ve bazı karar verme yetkisini vekile devretmeyi içeren bir sözleşme olarak tanımlar. Hesap verebilirlik, iki taraf arasında, sorumlu olanın hesabın borçlu olduğu kişiye eylemlerini açıkladığı veya gerekçelendirdiği bilgilerin sağlanması ile ilgilidir (Gray vd., 1997: 4). Hesap verebilirlik teorisi, yöneticilerin sosyal ve çevresel bilgileri yalnızca “yasal uygulama – güç” nedeniyle zorunlu olduklarında ve yalnızca kurumsal imajı yükseltmek gibi kuruluşa açık faydalar nedeniyle yöneticilerin istekliliği/arzusu olduğu durumlarda açıklamasını dikte etmektedir. Hesap verebilirlik teorisine göre, endüstriler arasında farklı açıklama kalıpları olmaktadır. Örneğin, çevreye duyarlı şirketlerin diğer sektörlerle göre çevreyle ilgili daha fazla açıklama yapması beklenmektedir (Lal Joshi ve Gao, 2009: 32).

Hesap verme sorumluluğu için temel oluşturan çeşitli sözleşmeler bulunmaktadır. Örneğin, işletmeler çevreyle ilgili izinler ve ruhsatlar almak durumunda olduklarında, izinlerin ve ruhsatların koşullarına uyup uymadıklarını düzenleyici kurumların denetimine tabi tutularak hesap vermek zorundadırlar. Bu şekilde, ilgili anlaşma hükümlerine uyup uymadıklarını açıklarlar (Kavut, 2010: 9).

1.4.8. Sinyal Teorisi

Sinyal teorisi, firmalar tarafından asimetrik bilgiyi azaltmak ve bilgi kullanıcılarına firmanın iyi performans sergilediğini kanıtlamak için daha fazla açıklama yapabileceğini savunmaktadır. Bu teori, piyasalardaki bilgi asimetrisine odaklanmaktadır (Morris, 1987: 48). İşletme yönetimi ile menfaat sahipleri arasındaki bilgi asimetrisi nedeniyle yöneticiler kendi çıkarlarına göre muhasebe yöntemleri ve tahminleri seçebilmekte ve böylece işletmenin gerçek ekonomik değerini paydaşlardan gizleyebilmektedir. Prior vd. (2008), yöneticilerin isteğe bağlı durumlarda karları yönetmek için şirketin sermaye piyasalarındaki gelecekteki beklentileri üzerinde olumlu veya olumsuz hareket edebileceğini belirtmektedir. Örneğin; kar manipülasyonu yoluyla, yatırımcılara gelecekte daha iyi kar ve nakit akışları olasılığını sunabilmektedirler (Sun vd., 2010: 683).

Sinyal teorisi, işletmeler ve yatırımcılar arasındaki asimetrik bilginin yatırımcılar için ters seçime yol açtığını öne sürmektedir. Bu durumun önüne geçmek için işletmeler gönüllü olarak bilgi yayınlamakta ve piyasaya olumlu sinyaller vermektedir. Sinyal teorisine göre, iş ne kadar büyüse, bilgi dengesizliği de o kadar büyük olmaktadır. Ek olarak, yüksek getirili firmalar, yatırımcılara büyüme beklentileri hakkında olumlu sinyaller sağlamak için daha fazla bilgi yayınlama eğiliminde olacak ve bu da işletmenin hisse senedi fiyatları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olacaktır (Soa, 2018: 714).

Bilginin asimetrik olduğu durumlarda yöneticilerin kazanç yönetimi uygulamalarına girebilecekleri düşünüldüğünde, yüksek kaliteli çevre açıklamaları, sinyal verme teorisinin yönetim ve paydaşlar arasındaki bilgi asimetrisini hafifletmenin bir yolu olduğunu öne sürer (Chih vd., 2008: 180). Bu durumda çevre açıklaması, literatür araştırmasında belirtildiği gibi kar yönetimi uygulamalarını azaltabilir (Laksmana ve Yang, 2009: 40-41).

1.4.9. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Teorisi

Son yıllarda Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS), iş dünyasında ve akademik literatürde artan bir öneme sahip olmuştur (Carroll, 2008: 1). KSS'nin tanımı ve uygulanması, farklı çevrelerde ve bağlamlarda farklılık gösterebilir ve bu konuda hala belirsizlikler vardır. Sivil toplum savunucuları ve kamu politika yapımcıları arasında KSS'nin önemi konusunda tartışmalar yaşanmaktadır, benzer şekilde 'sürdürülebilir kalkınma' kavramının tartışıldığı gibi (Dahlsrud, 2008: 1-2). Farklı yaklaşımlar ve tanımlar mevcut olup, bu nedenle KSS'nin sürdürülebilir kalkınmaya katkısı da sorgulanmaktadır (Moon, 2007: 1).

KSS'nin yaygın tanımlarından biri, Avrupa Toplulukları Komisyonu'nun 2001 yılında verdiği şirketlerin sosyal ve çevresel kaygıları ticari faaliyetlerine ve paydaşlarıyla olan etkileşimlerine gönüllü olarak entegre ettiği bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır (Dahlsrud, 2008:

7). Aynı zamanda, Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi tarafından 1999'da yapılan bir tanım da iş dünyasının sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya katkı yapma taahhüdünü vurgular, çalışanlar, aileleri, yerel toplumlar ve genel toplumla birlikte çalışarak yaşam kalitesini iyileştirmeyi içerir (Dahlsrud, 2008: 9). KSS'nin çeşitli tanımları ve yaklaşımları bulunsa da, temel olarak şirketlerin ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal sistemlerle ilişkili oldukları ve bu ilişkilerin yönetilmesi gerektiği fikrine dayanır. KSS'nin amacı, şirketlerin bu ilişkileri anlamalarını ve sürdürülebilir bir şekilde yönetmelerini sağlamaktır (Dobers, 2009: 186).

Kurumsal Sosyal Sorumluluk, günümüz iş dünyasında kâr elde etmekten daha fazlasını hedefleyen bir yaklaşımı temsil eder. Artık işletmeler, ekonomik kazançlarının ötesinde sosyal ve çevresel etkileri göz önünde bulundurarak iş yapma sorumluluğunu üstlenmektedirler (Miniaoui, Chibani ve Hussainey, 2019). Bu bağlamda, KSS işletmelerin sadece mal ve hizmet üretme yeteneklerini değil, aynı zamanda çevresel ve toplumsal sorunlara katkı sağlama yeteneklerini de öne çıkarır. İşletmeler, çevre koruma, atık yönetimi, toplumsal sorunlara duyarlılık ve çalışanların korunması gibi alanlarda faaliyetlerde bulunarak toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeyi amaçlarlar (Uluçeçen, 2019: 7). KSS faaliyetleri topluma katkı sağlama amacı taşımakla kalmaz, aynı zamanda işletmelere hem ekonomik hem de toplumsal geri dönüş sağlar. Bu tür faaliyetler, işletmelerin rekabet üstü avantaj elde etmelerine yardımcı olurken, aynı zamanda itibarlarını güçlendirmektedir (Saran vd., 2011: 3735; Fidan ve Şentürk, 2017: 41).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇEVRESEL RAPORLAMA KALİTESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.1. Genel Açıklama

İmalat şirketleri faaliyetlerini yürütürken çevre üzerinde derin etkileri olan hassas çevresel işletmelerdir (Enahoro, 2009: 4). Buniamin vd. (2011) göre çevreye son derece duyarlı olarak kabul edilen şirketler madencilik, kimyasallar, ulaşım, petrol ve gaz, ahşap ve kereste, kamu hizmetleri, tarım, mülk inşaatı ve imalat faaliyetlerinde bulunmaktadır. İmalat ile ilgili endüstriler, bir ulusun ekonomik yaşamında kritik bir konuma sahiptir. Bu endüstriler insan faaliyetleri için geniş bir ürün yelpazesi sunmaktadır. Bu emtiaların birçoğu, çevrede bulunduklarında potansiyel olarak tehlikelidir, bazıları patlayıcı, yanıcı, toksik ve aşındırıcıdır (Beredugo, 2014'ten aktaran: Ofoegbu ve Megbuluba, 2016: 211). İmalat endüstrilerden çıkan atık ürünler doğrudan çevreye etki edebilmektedir. Endüstriler çoğaldıkça, yanma ve üretim süreçlerinin atık ürünleri de çoğalarak nükleer ve diğer tehlikeli maddelerin atılmasıyla ilgili çevresel sorunlar yaratmaktadır. Atmosfer kirliliği, asidik yağmur, su ve deniz kirliliği, toprak kirliliği, gürültü kirliliği, iklim değişikliği ve ormansızlaşma gibi yenilerini de kapsayacak şekilde çevre kirliliğinin kapsamı da genişlemiştir (Oludayo, 2012'den aktaran: Ofoegbu ve Megbuluba, 2016: 211). Eğer endüstri çevreye duyarlı ise, organizasyon hassas çevre muhasebesine daha elverişli olacaktır (Frost ve Wilmshurst, 2000: 345).

Ticari şirketler tarafından açıklanan çevresel bilgilerin miktarı ve kalitesi son birkaç yılda önemli ölçüde artmıştır. Anketler, seksenlerin sonlarında ve doksanların Avustralya'sında Deegan ve Gordon (1996), İspanya'da Domench (2001), Moneva ve Llena (2000), Birleşik Krallık'ta Gray vd. (1995a) ve başka yerlerde çevresel açıklamalarda bir artış olduğunu belgelemiştir. KPMG (2002) tarafından yürütülen uluslararası bir araştırmaya göre, 19 ülkedeki en büyük 100 şirketin %49'u sosyal ve çevresel bilgileri yıllık raporlarının bir parçası olarak açıklanmakta ve bunların %23'ü ayrı bir sosyal ve çevresel rapor yayınlamaktadır (García-Ayuso ve Larrinaga, 2003: 186).

Türkiye'de ise Türk şirketlerinin çevresel açıklamalarına ilişkin az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu bağlamda Kavut (2010), Kaya ve Varici (2008) ve daha yakın zamanda Akbaş ve Canikli (2014)'ün bulguları, zaman içinde Türk şirketlerinin çevresel açıklamalarının hacminde bir artış olduğunu göstermektedir. Bu çalışmalar çoğunlukla tanımlayıcı niteliktedir (Akbaş, 2014: 146). Çevresel açıklamaların içeriğini ve kapsamını analiz ederek inceleyen çalışmalar arasında,

Almaktome (2015) tarafından yapılan çalışma, 20 ülkedeki 655 büyük şirketin yıllık faaliyet raporlarındaki çevresel açıklamaları analiz ederek kültürler arası farkları incelemiştir. Diğer yandan, Küçüktop (2022) araştırması, sürdürülebilirlik raporlaması düzeyi ile firma performansı arasındaki ilişkiyi çevresel, sosyal ve yönetim açıklamaları üzerinden değerlendirmiştir.

Çoğunlukla tanımlayıcı nitelikte yapılan araştırmaların aksine, bu çalışma, içerik analizine odaklanarak az sayıda yapılan çalışmalardan biridir. Çalışmanın amacı, seçilen şirket özellikleri ile gelişmekte olan bir ülke olan BİST imalat firmaları tarafından faaliyet gösteren şirketler tarafından yapılan çevresel açıklamaların kapsamı arasındaki ilişkiyi ampirik olarak analiz etmektir.

2.2. Çevre Raporlama Kalitesi ile İlgili Kavram Kargaşası

Çevresel raporlama kalitesine değinmeden önce “çevresel raporlama” kavramı üzerinde durulmasında yarar vardır. Çevresel açıklama, üretim faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel etkiler için bir tür kurumsal sorumluluktur. Uygulamada, sürdürülebilirlik raporlarının veya çevresel açıklamaların hazırlanması konusunda önemli bir belirsizlik mevcuttur (Bradford vd., 2017: 11). Smith vd. (2007) çevresel açıklama bilgilerinin paydaşlar için önemli olduğunu ve çeşitli kararlar almak için kullanıldığını belirtmektedir. Çevresel açıklama ile ilgili birçok çalışma, yüksek profilli şirketlerden örnekler almaktadır veya bazı araştırmalar bunu Çevreye Duyarlı Endüstriler (ÇDE) olarak adlandırmaktadır (Fatima vd., 2015: 905). Bu tür bir endüstri, atık ve kirlilik de dâhil olmak üzere kalıntıların giderilmesinde üretim süreci ile karakterize edilmektedir. Bu nedenle ÇDE, çevreyi koruma eğilimine ve çevreye karşı yüksek düzeyde duyarlılığa sahiptir. Bu kategori altındaki şirketler tekstil, madencilik, enerji, kimyasallar, ilaç, kozmetik, yiyecek ve içecek ile uğraşanlardır (Solikhah ve Maulina, 2020: 2-3).

Literatürde çevre raporlama kalitesi ve çevre kalitesi kavramları aynı anlamda kullanılmaktadır. Örneğin, Solikhah ve Maulina (2021) gibi bazı yazarlar çevre raporlama kalitesi ifadesini tercih ederken, diğerleri Moalla vd. (2021) ve Sulaiman vd. (2014) gibi yazarlar çevre kalitesi ifadesini kullanmaktadırlar. Ayrıca, Gao vd. (2005), D’Amico vd. (2016) ve Nassreddine (2022) sosyal ve çevresel ifşaat kavramını kullanırken, kurumsal çevresel bilgi ifşası kavramı ise Liu ve Anbumozhi (2009), Ezhilarasi ve Kabra (2017), Omnamasivaya ve Prasad (2016), Ofoegbu ve Megbuluba (2016) gibi yazarlar tarafından kullanılmıştır. Diğer taraftan, Bhattacharyya (2016), Nurhayati vd. (2016) sosyal ve çevresel raporlama düzeylerini ve Ashfaq ve Rui (2019) kurumsal sosyal ve çevresel açıklama gibi ifadeleri çalışmalarda yer almaktadır. Çevresel muhasebe bilgilerinin açıklama düzeyi de kullanılan önemli bir kavram olup Liu ve Bai (2022), Lin vd. (2021) ve La Soa Nguyen vd. (2017) tarafından literatürde kullanılmıştır. Ancak bu çalışmada, çevre raporlama kalitesi kavramı tercih edilmiştir. Çalışmada, çevre raporlama kalitesi terimi tercih edilmiştir çünkü araştırmanın odak noktası, organizasyonların çevresel etkilerini nasıl raporladıklarını ve bu raporlamanın kalitesini değerlendirmektir.

Çevresel raporlama kalitesi, çeşitli paydaşlara çevresel bilgiler sağlamak ve şirketlerin çevresel performansını yansıtmak için bir araçtır. Son zamanlardaki akademik literatürde büyük ilgi görmekte ve ticari büyüme için kilit bir değer olarak algılanmaktadır (Li vd., 2018: 65). Ancak çevre raporlama kalitesi kavramının evrensel bir tanımı yoktur. Gerçekten de yöneticiler, olumlu bir çevresel itibar oluşturmak ve şirketin genel itibarını güçlendirmek için daha iyi bir çevresel raporlama kalitesi sağlamaya ve yatırımcıların yanı sıra halkın da doğru yatırım kararlarını vermelerine yardımcı olmaya teşvik etmektedirler (Morales-Raya vd., 2019'tan aktaran: Moalla vd., 2021: 966). Başka bir deyişle, bilgi dış paydaşlara iletilmeden önce ilgililiği, güvenilirliği ve uygunluğu belirlemelidir (Li vd., 2018: 1).

2.3. Çevresel Raporlama Kalitesini Etkileyen Faktörler

Çevresel raporlamadaki kaliteyi incelemek için birçok çalışma, açıklama endeksini kullanarak çevresel raporlama kalitesini ölçmüştür. Açıklama endeksi, çevresel açıklamalardaki bilgileri objektif bir şekilde değerlendirmek ve şirketlerin çevresel raporlamalarını farklı firmalar arasında karşılaştırılabilir hale getirmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu nedenle, açıklama endeksi, şirketlerin yıllık raporlarda sundukları çevresel bilgilerin kalitesini daha iyi temsil etmede kullanılmaktadır (Sulaiman vd., 2014: 67).

Gray vd. (1995), açıklama endeksinde dört ana tema kullanmıştır. Bu temalar çevre politikası beyanları, ürün ve hizmetler, sürdürülebilirlik faaliyetleri ve denetimdir. Romlah vd. (2002) ise üç farklı raporlama türü için puanlama yapmıştır: 1 puan genel raporlama için, 2 puan nicel-parasal olmayan raporlama için ve 3 puan nicel-parasal raporlama için kullanılmıştır. Ölçüm de aynı zamanda 9 farklı konum için 1'den 5'e kadar değişen puanlar yer almaktadır. Belirli konumlar daha yüksek puanlar alarak okunma, denetlenme veya rapor edilen sorunla ilgili önemli gerçekleri ifade etme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Husin vd., 2015: 16).

Clarkson vd. (2007) tarafından yapılan bir araştırma, sert ve yumuşak çevresel açıklamaları temsil eden yedi geniş açıklama endeksi kategorisini ele almıştır. Kesin açıklama kalemleri ise yönetim yapısı ve yönetim sistemi, güvenilirlik, çevresel performans göstergeleri, çevresel harcamalar şeklindedir (Buniamin, 2010: 118).

Mevcut literatüre dayanarak, çalışmada kullanılan modelde çevresel bilgilerin açıklanmasını değerlendirmek için daha önceki çalışmalarda sıklıkla kullanılmış olan on iki makul bağımsız değişken dikkate alınmıştır. Söz konusu değişkenler; yönetim kurulu büyüklüğü, yönetim kurulu bağımsızlığı, kadın yönetici, CEO ikililiği, denetim firması, denetim komitesi bağımsızlığı, denetim komitesi büyüklüğü, firma büyüklüğü, kaldıraç, karlılık, firma yaşı ve sahiplik yapısı şeklindedir.

2.3.1. Yönetim Kurulu Büyüklüğü

Yönetim kurulu, şirketin günlük yönetiminden sorumludur ve kurumsal stratejiyi formüle etmekte ve uygulama konusunda doğrudan sorumluluğa sahiptir. Bir kurulda çok sayıda yönetici bulunması, daha geniş bir paydaş yelpazesinin ve çok sayıda değerin temsil edilme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Buniamin vd., 2008: 74). Ayrıca, çok sayıda yönetim kurulu üyesi olduğunda beklenebilecek daha yüksek bir çevresel dikkat düzeyine işaret etmektedir. Daha büyük yönetim kurulu, güçlü çevresel performans sağlamak için gerekli uzmanlığa sahiptir (Kathy Rao vd., 2012: 158).

Yönetim kurulunun kurumsal yönetimde önemli bir rolü bulunmaktadır. Çünkü yöneticiler hissedarların çıkarlarını gözetmekle görevlidir. Yönetim kurulunun üye sayısı bakımından büyüklüğünün, yönetim kurulunun yönetimi izleme ve değerlendirme kabiliyeti üzerinde etkisi olduğuna inanılmaktadır. Yönetim kurulundaki yönetici sayısı arttıkça bilgi asimetrisi olasılığının azaldığı ileri sürülmektedir (Chen ve Jaggi, 2000: 306). Ayrıca, Akhtaruddin vd. (2009) yönetim kurulunda daha fazla üyenin bulunmasının belirsizlik ve bilgi eksikliğini sınırlayabileceğinden bahsetmektedir. Buna göre, yönetim kurulu üye sayısındaki artışın ortak bilgi birikimini ve ayrıca yönetim kurulu deneyimini artırması ve daha yüksek düzeyde bilgi açıklaması gereksinimini doğurması beklenmektedir (Akhtaruddin vd., 2009: 4). Yönetim kurulu, yöneticilerin benimsemesine yönelik stratejiler ve politikalar oluşturabilir ve oluşturulan kurumsal yönetim eylemleri, yönetimin yönünü etkileyerek yönetimin belirli bir strateji benimsemesine veya bunlardan kaçınmasını sağlayabilmektedir (Baysinger vd., 1991'den aktaran: Shwairef, 2021: 356). Bu nedenle, yönetici sayısındaki artışın, yöneticilerin çevresel raporlamaya yönelik stratejik duruşunu olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir.

Yönetim kurulu büyüklüğünün çevresel ve sosyal sorumluluk raporlaması üzerindeki etkisine ilişkin bazı çalışmalar, olumsuz, olumlu ve hatta hiçbir etkisi olmadığını bildirmiştir. Olumsuz ilişkiler bildirenler, büyük bir yönetim kurulu boyutunun iletişim ve koordinasyon sorunlarını artıracığına ve dolayısıyla yönetim kurulunun yönetimi kontrol etme kabiliyetini azaltacağına inanmaktadır (Eisenberg vd., 1998: 37). Öte yandan, diğer akademisyenler, mevcut kaynaklar ve uzmanlık havuzunun daha büyük olması muhtemel olduğundan, bir firmanın büyük bir yönetim kurulu boyutuna sahip olması durumunda kurumsal şeffaflığın teşvik edilebileceğine inanmaktadırlar (Hidalgo vd., 2011: 486).

Önceki bulgular, yönetim kurulu büyüklüğü ile çevresel açıklama düzeyi arasındaki tutarsızlık ilişkisini gösterirken (Mahmood vd., 2018: 13), bazı çalışmalar yönetim kurulu büyüklüğü ile çevresel açıklama düzeyi arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstermektedir ve yönetim kurulu büyüklüğündeki artışın ekstra maliyetlere yol açabileceğini, bunun da çalışanlar arasında iletişim güçlüklerine yol açabileceğini ve zayıf tercihin genellikle büyük şirketlerle

bağlantılı olduğunu göstermektedir (Ienciu vd., 2012: 966; Mahmood vd., 2018: 13; Trireksani ve Djajadikerta, 2016: 23-24; Victor Chiedu ve Fodio, 2012: 43). Ek olarak, üyelikteki artış bir kontrol zayıflığı içermektedir. Bu, üyeler arasındaki görüş farklılıklarından kaynaklanmaktadır (Htay vd., 2012: 17). Htay vd. (2012)'ye göre, çevresel raporlama kalitesi ile yönetim kurulu büyüklüğü arasında bu ilişkinin olmadığını belirtmiştir (Kipnetich vd., 2019: 21).

Yönetim kurulu büyüklüğü, firma performansının izlenmesinde önemli bir rol oynadığı ve esas olarak vekil teorisi perspektifinden dikkate alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Vekalet teorisi, daha küçük yönetim kurulu boyutunu savunmakta yani yönetim kurulu sayısı azaldıkça çevresel bilgilerin açıklanması artmaktadır (Htay vd., 2012: 5). Benzer şekilde Prado-Lorenzo ve Garcia-Sanchez daha büyük yönetim kurulunun, yönetim verimliliğine zarar verdiğini iddia etmektedir. Diğer taraftan daha büyük yönetim kurulu, daha nitelikli ve bilgili bireyler tarafından karakterize edilir ve daha etkili bir raporlama prosedürü ve çevresel açıklama da dâhil olmak üzere gelişmiş gönüllü açıklama düzeyi elde etmektedir görüşünde bulunmaktadır (Naseer ve Rashid, 2018: 7).

2.3.2. Yönetim Kurulu Bağımsızlığı

Yönetim kurulu bağımsızlığı, şirketlerin karşılaştığı en çok tartışılan kurumsal yönetim sorunudur. ASX (2003), on kurumsal yönetim ilkesinden ikincisinde, yönetim kurulunun sorumluluklarını ve görevlerini uygun bir şekilde yerine getirebilmesi için borsaya kayıtlı kuruluşların yönetim kurullarının çoğunluğunun icrada görevli olmayan bağımsız yöneticilerden oluşmasını tavsiye etmektedir. Yönetim kurulu bağımsızlığının yönetim kurulu etkinliğini arttırdığı ve dolayısıyla firmanın genel performansını arttırdığı yaygın olarak kabul edilmektedir (Bonn, 2004; Shah vd., 2008; O'Neal ve Thomas, 1995'ten aktaran: Kathy Rao vd., 2012: 147). Dış yöneticiler, organizasyondaki resmi olmayan konumları nedeniyle yönetimi daha iyi izleyebilirler ve onları içeriden yöneticilerle gizli anlaşma yapmaktan caydıran uzman gözlemciler olarak itibar kazanma olanaklarına sahiptir (Carter vd., 2003: 37). Dolayısıyla, maddi çıkar ve bağımsız muhakeme eksikliği, yönetim kurulu üyelerini hem hissedarlar hem de meşru menfaat sahipleri lehine hareket etmeye teşvik etmektedir (Kathy Rao vd., 2012: 147).

Etkili kurumsal yönetim yapıları, toplum nezdinde meşruiyet kazanmak için gerekli görülmektedir. Yönetim kurulunun bağımsızlığı, iyi kurumsal yönetimin temel bir bileşeni olarak algılanmaktadır. İç kontrol mekanizmalarına rehberlik ettikleri için ve bir şirkette en yüksek komite olarak görev yapmaktadırlar (Kent ve Monem, 2008: 300). Yönetim kurulundaki bağımsız yöneticilerin daha yüksek bir yüzdesi bulunması firmanın toplum tarafından olumlu görülmesine ve böylece firmanın toplumsal meşruiyet kazanmasına yardımcı olabilmektedir (Nurhayati, 2016: 174).

Önceki çalışmalarda (Ahtaruddin vd., 2009: 15; Haniffa ve Cooke, 2002: 341) yönetim kurulu bağımsızlığı ile açıklamanın kapsamı arasındaki ilişkiyle ilgili tutarsız bulgular tespit edilmiştir. Bazı çalışmalar pozitif bir ilişki bildirirken (Chen ve Jaggi, 2000: 308), bazıları negatif bir ilişki bildirmişlerdir (Eng ve Mak, 2003: 341). Diğer bazı araştırmalarda ise anlamlı olmayan ilişkiler bulunmuştur (Nurhayati vd., 2006; Al-Shammari ve Al-Sultan, 2010'dan aktaran: Nurhayati, 2016: 174).

Bahsi geçen çalışmalarda, yönetim kurulu bağımsızlığını, yönetim kurulundaki bağımsız yöneticilerin oranı olarak ölçülmektedir (Haniffa ve Cooke, 2002: 333). Sözkonusu çalışmalarla uyumlu olarak, çalışmada yönetim kurulu bağımsızlığı, bağımsız yöneticilerin toplam yönetici sayısına oranı ile ölçülmektedir.

Vekâlet teorisine (Solomon, 2020: 70) göre, yönetim kurulunda bağımsız icracı olmayan yöneticilerin varlığı, şirketin faaliyetlerini etkin bir şekilde izleyerek, yönetim kurulu içinde tarafsızlığı ve özerkliği teşvik eder. Ayrıca, yönetim kurulu bağımsızlığı, birden fazla hissedar ve yönetim arasındaki çıkar çatışmalarını azaltır, böylece vekâlet maliyetlerinin en aza indirilmesine yol açmaktadır (Michelon ve Parbonetti, 2012: 478-479). Paydaş teorisi perspektifinden, bağımsız yöneticiler, daha geniş bir paydaş yelpazesinden sorumlu olduklarından hesap verebilirlik mekanizması olarak görülmektedirler (Haniffa ve Cooke, 2005: 399).

2.3.3. Kadın Yönetici Oranı

Yönetim kurulu çeşitliliğinin oldukça tartışılan bir özelliği cinsiyettir. Yönetim kurulundaki cinsiyet çeşitliliğinin önemi, yönetim reformu için son tekliflerde gündeme getirilmiştir (Adams ve Ferreira, 2004: 19). Kadınların yönetim kuruluna önemli bir katkı sağlayabileceği giderek daha fazla gündeme gelmektedir. Huse ve Solberg (2006) kadınların daha kararlı ve ilgili, daha hazırlıklı, daha çalışkan olduğunu, sorular sorduğunu ve sonuçta yönetim kurulu odasında iyi bir atmosfer yarattığını keşfetmiştir. Benzer şekilde, Adams ve Ferreira (2004) yönetim kurulunda daha fazla kadının karar alma sürecini iyileştirdiğini, yönetim kurulunun etkinliğini artırdığını ve kadınların daha iyi katılım gösterdiğini bulmuştur (Kathy Rao, 2012: 149).

Firma performansına ek olarak, yönetim kurulunda daha fazla kadın yöneticiye sahip olmak, hem finansal hem de finansal olmayan açıklama üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilmektedir. Şirket yönetim kurullarına kadınları eklemenin paydaşlar için önemli sinyal verici etkileri bulunmaktadır. Kadınlar şirket yönetim kurullarında olumlu nihai etkileri olmaktadır (Huse ve Solberg, 2006: 114). Ibrahim ve Angelidis (1994)'e göre kadın yöneticilerin yönetim kurulunda daha büyük sorumluluklar sergilediklerini, analizlerinde kadınların daha hayırsever olduğunu ve ekonomik performansla daha az ilgilendiklerini bulmuşlardır. Daha fazla kadın yöneticiye sahip olmanın lehine olan bir başka argüman da, yönetim kurulunun bağımsızlığını artırabilmeleridir.

Bağımsızlık hesap verebilirliği artıran önemli bir faktördür ve dolayısıyla açıklama düzeyini artırma potansiyeline sahiptir (Kathy Rao, 2012: 149).

Yukarıdaki bilgilerin aksine ABD, deneyime dayalı olarak, ilişkiyi test etmek için kapsamlı bir araştırma yürütmüştür. Yönetim kurulundaki cinsiyet çeşitliliği ile şirket performansı arasındaki ilişki. 2009’da, ABD Menkul Kıymetler Düzenleme Komisyonu (SEC), borsada işlem gören şirketlerin yeni yöneticileri işe alırken “Çeşitlilik Değerlendirmesini Açıklamasını” gerektiren yeni açıklama kuralları yayınlamıştır. Bu kurallara rağmen, Amerika Birleşik Devletleri’nde bildirilen önceki araştırma sonuçları karışıktır. Kadın yöneticilerin tarafsız veya olumsuz şirket performansı olduğu tespit edilmiştir (Nassreddine, 2022: 4).

Daha önceki çalışmalar, yönetim kurulundaki kadın yönetici sayısı ile çevresel raporlama kalitesinin açıklama kapsamı arasındaki ilişkinin sonuçları farklılık göstermektedir. Örneğin, Sallehuddin (2014) ve Naseer ve Rashid (2018) gibi bazı araştırmalar, bu ilişkinin pozitif olduğunu belirtmişlerdir, yani kadın yönetici sayısının artması açıklamanın kapsamının genişlemesine katkıda bulunmuştur. Ancak, diğer bazı çalışmalar, bu tür bir ilişkiyi gözlemlememiştir; Kathy Rao vd. (2012) ile Nassreddine (2022) gibi çalışmalarda, böyle bir pozitif ilişkinin bulunmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Paydaş teorisi temelinde, Orij (2010) kadınların sosyal meselelere erkeklerden daha fazla yöneldiğini belirtmektedir. Yönetim kurulunda daha fazla kadın, daha geniş bir yelpazedeki müşteri beklentilerini karşılayarak yönetim kurulu üyelerini etkili paydaş yönetimi geliştirmeye zorlayabilmektedir (Hussain vd., 2018: 417).

2.3.4. CEO İkiliği

CEO ikililiği, bir şirketin yönetim yapısında yer alan iki üst düzey liderin işbirliği içinde çalışarak şirketin stratejik yönetimini ve operasyonlarını yönlendirdiği bir yönetim modelidir. Bu ikili, genellikle CEO tarafından temsil edilen stratejik yönetim ve liderlik rolü ile belirginleşir. (Michelon ve Parbonetti, 2014’ten aktaran: Badkook, 2017: 114). Diğer bir ifadeyle CEO ikililiği kurumsal yönetimin temel ilkelerine aykırı bir durum oluşturduğu söylenebilir. Başkanın görevleri arasında kuruluş politikalarının sorumluluğu ve firma performansının izlenmesi yer almaktadır. Ancak CEO’nun sorumluluğu, operasyonların fiili yönetimindedir. Bir firmada bu iki pozisyonun yetkileri aynı değildir. CEO ve Yönetim Kurulu Başkanı unvanlarını ayırmak için şirket düzenleyicileri ve genel olarak kamuoyu tarafından dünya çapında artan bir baskı olmasına rağmen, 2010 itibarıyla ABD şirketlerinin %54’ü hala bir CEO ikili liderlik yapısına sahiptir (Hsu vd., 2021: 1).

CEO'nun rolü, Adams (2002) tarafından kurumsal çevresel ve sosyal raporlamayı etkileyen önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. “CEO dualitesi” veya “baskın kişilik fenomeni” nin, yani CEO ve başkanın aynı kişi tarafından sahip olunması durumu, yönetim faaliyetlerinin taranmasında yönetim kurulunun etkinliğini azaltabileceğine inanılmaktadır (Naseer ve Rashid, 2018: 9). Ancak, Anderson ve Anthony (1986) tarafından yapılan çalışmalar, ikilik yapısının firma stratejisinin oluşturulması ve uygulanması için net bir liderliği mümkün kıldığına ve bu durumun daha yüksek verimlilikle sonuçlandığına dikkat çekmektedir. Birleşik bir liderlik yapısı bilgi paylaşım maliyetlerini ve çıkar çatışmalarını azaltarak bu süreci desteklemektedir (Rhoades vd., 2001: 311). CEO ikililiğinin savunucuları, çatışmaları azaltmak ve karar alma süreçlerini iyileştirmek için net otorite çizgileri ve komuta birliğinin önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle, CEO ikiliği, daha fazla istekli bilgi paylaşımına yol açarak gönüllü bir ifşa sürecini teşvik etmektedir (Samaha, 2015: 114).

En iyi kurumsal yönetim kurallarına göre görevler ayrılığı olmalıdır. Elzahar ve Hussainey (2012) CEO ikililiğinin bir şirketin bilgilendirme uygulamalarına ilişkin politikalarını olumsuz etkileyebileceğini belirtmiştir. Bu argümanı destekleyen Haniffa ve Cooke (2002), Abdel-Fattah (2008) ve Said vd. (2009) CEO ikililiğinin açıklama üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu bulmuştur (Ashfaq ve Rui, 2019: 95). Diğer yandan bazı çalışmalar (Cheng ve Courtenay, 2006; Haniffa ve Cooke, 2002) önemsiz veya her iki değişken arasında pozitif ilişki olduğu kanısına varmışlardır (Samaha, 2015: 15).

Paydaş Teorisi ve Meşruiyet Teorisi bağlamında, CEO ikililiği şirketin farklı paydaşlarına (hissedarlar, çalışanlar, tedarikçiler, müşteriler, toplum ve çevre) daha dengeli bir şekilde yanıt verme olasılığını artırabilir. Sinyal Teorisi ve Vekâlet Teorisi çerçevesinde, CEO ikililiği, şirketin yönetim yapısını ve liderlik mekanizmalarını dışarıya yönelik bir sinyal olarak algılanabilir. CEO ikililiği, şirketin paydaşlara yönelik çevresel taahhütlerini ve sorumluluklarını daha güçlü ve güvenilir bir şekilde gösterme amacı taşıyabilir. Aynı zamanda, şirketin hissedarlarının çıkarlarını korumaya yönelik bir vekâlet ilişkisi olarak görülebilir (Hussain, 2018: 417).

2.3.5. Denetim Firması

Büyük uluslararası bağımsız denetim firmaları tarafından sertifikalandırılmış şirketler, yerel bağımsız denetim firmaları tarafından sertifikalandırılmış firmalardan daha fazla açıklama yapma eğilimindedir (Ahmad vd., 2003: 77). Bunun nedeni, büyük denetim firmalarının çok sayıda müşteriye sahip olmaları (genellikle birkaç müşteriye bağlı olan küçük firmaların aksine) ve daha fazla bilgi isteyerek risk yaratmaktan korkmamalarıdır (Malone vd., 1993: 61). Öte yandan, firmanın denetçi ile ilişkisi vekil teorisi açısından da görülebilmektedir. Büyük denetim firmaları tarafından denetlenen (sertifikasyonlarını riske atan ve dolayısıyla bilgi için zorlayan) şirketler,

açıklama düzeylerini artırarak vekil maliyetlerini azaltabilmektedirler (Watts ve Zimmerman, 1986a'dan aktaran: D'Amico, 2016: 182).

Arthur Andersen'in 2002'deki skandalına rağmen, kalan uluslararası denetim firmaları (Büyük 4) hala piyasada saygı ve değer görmektedir (Meniaoui vd., 2016'dan aktaran: Moalla, 2021: 969). Ancak, çevre alanında, çevresel dış güvencenin yürütülmesinde tekel yoktur. Başka bir deyişle, çevre denetçileri uluslararası denetim firmalarına ait olmayabilmektedir. Ancak, ISAE 3000 mesleki standardının ortaya çıkmasıyla birlikte, muhasebe profesyonelleri çevresel, sosyal ve toplumsal güvence görevlerini yerine getirmeye teşvik edilmektedir (Idowu ve Çalıyurt, 2014: 292). Şirketlerin büyük çoğunluğu, bu görevleri yerine getirmek için Büyük 4 olarak adlandırılan büyük denetim firmalarında sürdürülebilir kalkınma konusundaki denetçileri ve uzmanları kullanmaktadır (Welbeck vd., 2017: 4). Big 4 firmaları tarafından denetlenen şirketlerin, Pricewaterhouse Coopers (PWC), Klynveld Peat Marwick Goerdeler (KPMG), Deloitte ve Touche, Ernst ve Young dışındaki firmalar tarafından denetlenen teşebbüslerle ilgili olarak sosyal ve çevresel bilgilerin açıklama eğiliminin arttığı tespit edilmiştir (Iatridis, 2013: 55).

Iatridis (2013), Malezya şirketlerinden oluşan bir örnekte, uluslararası bir denetim firması tarafından denetlenen şirketlerin müşterilerini ilgili ve anlamlı çevresel bilgileri açıklamaya motive ettiğini düşünmektedir (Iatridis, 2013: 68). Joshi vd. (2011) borsada işlem gören Hint sanayi şirketleri bağlamında çevresel raporlama düzeyi ile denetim firmasının büyüklüğü arasında bir ilişki olmadığını bulmuştur (Moalla, 2021: 969). Gillet (2010) büyük uluslararası denetim firmalarına (Büyük 4) ait denetçiler ile Fransız bağlamında toplumsal denetimlerin kurulması arasında önemli bir ilişki olmadığını tespit etmiştir (Gillet, 2010: 35). Clatworthy ve Peel (2013) kazançların zamanında olması kavramından yararlanarak büyük bir denetim firmasının (Büyük 4) varlığının, bilgi raporlama süresini daha da azalttığını doğrulamıştır. Benzer şekilde, Fauzi ve Locke (2012) büyük denetim firmalarının denetim raporlarını tamamlamak için gereken süreyi azaltma olasılığının daha yüksek olduğunu kaydetmiştir. Ayrıca Daoud vd. (2014) yıllık raporun tamamlanma süresinin denetçi tipiyle büyük ölçüde ilişkili olduğunu öne sürmüştür (Moalla, 2021: 969).

Vekâlet teorisi, denetim kalitesi ile ilgilenir, çünkü şirketlerin finansal raporlarda daha güvenilir ve doğru bilgiler sunması, vekâlet maliyetlerinin azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Büyük denetim şirketleri, meşruiyet teorisi kavramıyla da uyumludur ve itibarlarını koruma düşüncesiyle daha fazla bilgi açıklama talep etmektedirler. Bu nedenle, kurumsal sürdürülebilirlikle ilgili gönüllü açıklama düzeyi gibi daha fazla bilgi raporlama talebinde bulunabilirler. Öte yandan, küçük denetim firmaları, müşterilerini kaybetme endişesi nedeniyle müşteri ihtiyaçlarına odaklanırlar ve dolayısıyla gönüllü açıklama talebinde daha az istekli olmaktadır (Badkook, 2017: 113). Sinyal teorisi, daha fazla potansiyel kazanç elde eden firmaların, daha büyük denetim firmalarını tercih etme eğiliminde olduğunu açıklamaktadır. Büyük denetim firmaları, daha yüksek

kalitede bilgi ifşa ederek yatırımcılara güven vermektedir. Dolayısıyla, şirketler daha büyük denetçileri seçerek yatırımcılara güvenilirlik ve başarıya olan bağlılıklarını göstermeye çalışırlar (Lal Joshi ve Gao, 2009: 35).

2.3.6. Denetim Komitesi Bağımsızlığı

Yönetim kurulu komitelerinin temel amacı, denetim sürecini, denetçinin bağımsızlığını, iç kontrol ve muhasebe sistemini, yönetim kurulu üyelerinin adaylığını ve ücretlerini izleyerek dış denetçi ile şirket yönetim kurulu arasında sürekli bir iletişim sağlamaktır. Vekâlet teorisi, vekâlet maliyetlerini azaltmanın bir aracı olarak denetim komitesini savunmaktadır (Abdul Rahman ve Ali, 2006'dan aktaran: Naseer ve Rashid, 2018: 10).

Denetim komitesinin bağımsızlığı, denetim komitesinin etkinliğini ölçmenin boyutları arasındadır (Pincus, Rusbarsky ve Wong, 1989'dan aktaran: Naseer ve Rashid, 2018: 10). Bu komite, kurumsal yönetim yapısının bir parçasıdır ve ajansla ilgili sorunların üstesinden gelmeye yardımcı olmaktadır (Vera-Muñoz, 2005: 117; Yassin ve Nelson, 2013: 193). Bir denetim komitesinin mevcudiyeti, bir firmanın performansını artırması muhtemel bir yardımcı iç kontrol mekanizması sunmaktadır. Daha da önemlisi, bağımsız üyelerden oluşan denetim komitesi, komiteye sorumluluklarını tarafsız bir şekilde yerine getirme yetkisi vererek komitenin etkinliğine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Ho ve Wong, 2001: 144).

Paydaşların bilinçli bir karar vermelerine yardımcı olacak bilgilerin ne, nasıl ve ne zaman açıklanacağını olumlu yönde etkilemede bağımsız üye sayısının derecesi hakkında bazı ampirik kanıtlar ortaya çıkmıştır. Madi vd. (2014) 2009 yılı için Malezya borsasında işlem gören 146 firma üzerinde yaptıkları bir çalışmada, denetim komitesinin bağımsızlığının gönüllü kurumsal ifşaatla pozitif ilişkili olduğuna dair kanıt sağlamıştır. Ayrıca, Samaha vd. (2015), gönüllü açıklama düzeyi ile denetim komitesindeki bağımsız yöneticilerin yüzdesi arasında pozitif bir ilişki olduğunu bildirmiştir (Ofoegbu vd., 2018: 5).

Denetim komitesi bağımsızlığı, sinyal teorisi ve hesap verilebilirlik teorisi arasında bir ilişki bulunmaktadır. Sinyal teorisi, denetim komitesinin finansal bilgilerin analizinde ve iletimindeki etkinliğini artırırken, hesap verilebilirlik teorisi de denetim komitesinin finansal raporların doğruluğu ve güvenilirliği üzerindeki etkisini güçlendirebilmektedir. Bu sayede, şirketler daha güvenilir finansal bilgilere sahip olabilir ve yatırımcı güvenini artırabilmektedir.

2.3.7. Denetim Komitesi Büyüklüğü

2000'li yılların başlangıcı, Enron, Worldcom, Vivendi, Madoff ve Arthur Anderson gibi mali skandalların ardından dünya çapında yatırımcıların mali ve mali olmayan şeffaflık konusundaki

güvenini yeniden kazanma ihtiyacıyla damgasını vurmuştur. Bu durum, denetim komitesinde medyada benzeri görülmemiş bir ivme kazanmasına sebep olmuştur. Bu çerçevede, denetime ilişkin çerçeveler ve kuruluş ilkeleri yatırımcıların güvenini yeniden kazanacak şekilde yeniden düzenlemeler getirilmiştir (Jarboui ve Moalla, 2022: 5).

Kurumsal yönetim bağlamında, denetim komiteleri, mali ve muhasebe politikalarının uygulanmasının gözetiminde önemli bir rol oynamaktadır (Spira, 1998: 30). Paydaş teorisi ve meşruiyet teorisi, şirketlerin sosyal sözleşmelerle sınırlandırıldığı için, şirketlerin paydaşların taleplerini karşılamaya ve toplumdan meşruiyet kazanmaya çalıştıklarına işaret etmektedir. Denetim komiteleri, mali ve muhasebe politikalarının (çevresel yatırım politikaları dahil) paydaşların çıkarları ve sosyal sözleşmelerle uyumlu olmasını sağlamaktan sorumludur (Chariri vd., 2019: 438). Ayrıca denetim komitesi büyüklüğünü, şirketin sinyal teorisi açısından daha güçlü ve güvenilir bir sinyal iletmek için de önemli bir rol oynamaktadır. Daha büyük denetim komitesi, bağımsız üyelerin artan temsiliyeti sayesinde, şirketin finansal raporlarının doğruluğu ve güvenilirliği konusunda yatırımcılara ve paydaşlara daha olumlu bir mesaj iletebilir.

Denetim komitesinin kurulması, finansal raporlamanın kalitesini garanti altına almak için bir araç olarak kullanılabilir. Literatür ayrıca, etkin denetim komitesinin şirket açıklama kalitesini iyileştirebileceği görüşünü desteklemektedir (Fama ve Jensen, 1983: 314). Denetim komitesinin, kurum raporlarında yer alan tüm bilgileri, özellikle harici kullanım için olanları gözden geçirmesi beklenir. Bu tür raporlar, sürdürülebilirlik raporlarını içermektedir. Finansal olmayan bilgilerin gözden geçirilmesinde sürdürülebilirlik bilgileri gözden geçirilir ve bu bilgilerin yer alması durumunda denetim komitesi tüm yönetim kuruluna tavsiye edebilir (Tumwebaze vd., 2022: 166).

Denetim komiteleri şirket politikalarının gözetiminde önemli roller üstlendikleri için, denetim komitelerinin şirket politikalarının izlenmesinde ne kadar etkin olursa, şirketin çevre yatırımının o kadar yüksek olacağı savunulmaktadır (Chariri vd., 2019: 438). Denetim komitesinin mali ve mali olmayan bilgileri gözden geçirme, iç denetim sistemlerini/işlevini denetleme ve dış denetçilerle irtibat kurma rollerini yerine getirirken mali kuruluşun raporlama uygulamalarını iyileştirdiği anlamına gelir. Bankalar, faaliyetleri doğal çevre ve toplum üzerinde doğrudan olumsuz etkiye sahip olan imalat firmaları gibi diğer şirketlerin finansörleri olarak görüldüğünden, ilgili finansal hizmet firmalarının tüm çevresel faaliyetlerini ifşa etmesini sağlamak bu tür kurumların denetim komitelerinin görevidir (Tumwebaze vd., 2022: 167).

2.3.8. Firma Büyüklüğü

Firma büyüklüğü ile çevresel açıklamanın kapsamı arasındaki ilişki bir dizi çalışma ile araştırılmıştır. Birkaç istisna dışında, bu çalışmaların çoğu firma büyüklüğü ile çevresel açıklama miktarı arasında pozitif bir ilişki bulmuştur (Al-Tuwaijri vd., 2004: 449; Andrikopoulos ve

Krikiani, 2013: 63; Brammer ve Pavelin, 2006: 1183; Cormier ve Magnan, 1999: 446, 2003: 59; Da Silva Monteiro ve Aibar-Guzmán, 2010a: 200; Freedman ve Jaggi, 2005: 228; Gao vd., 2005: 241; Gray vd., 2001: 350). Literatür bu olumlu ilişki için bazı açıklamalar sunmaktadır. Patten (2002), görünürlük endişeleri nedeniyle büyük firmaların küçük firmalara göre daha fazla bilgi açıklama eğiliminde olduğunu savunmaktadır (Patten, 2002: 765-766). Benzer şekilde, Cormier ve Gordon (2001), meşruiyet teorisi bağlamında, bir firmanın büyüklüğü arttıkça daha görünür hale geldiğini ve dolayısıyla çevresel konularda daha sorumlu hale geldiğini belirtmektedir (Cormier ve Gordon, 2001: 607). Bu nedenle, daha büyük firmaların, faaliyetlerinin meşru ve iyi kurumsal vatandaşlıkla tutarlı olduğunu göstermek için daha fazla çevresel bilgi sağlamaları beklenmektedir (Akbas, 2014: 148).

Wong ve Fryxell (2004) çevre sorunlarıyla ilgili artan farkındalık ve endişenin bir sonucu olarak, büyük şirketler kendilerini çevrenin korunmasıyla uğraşan firmalar olarak yansıtmakta ve bu anlamda, çevresel bilgilerin ifşa edilmesini şirketin kamuoyundaki imajını ve itibarını güçlendirmenin bir yolu olarak görmektedir. Öte yandan, çevresel bilgilerin hazırlanması ve açıklanması maliyetlidir ve orta ve küçük firmalarla karşılaştırıldığında, daha büyük şirketler çevresel bilgileri hazırlamak ve açıklamak için gerekli mali ve teknik kaynakları harcamayı göze alabilir ve sonuç olarak, bu tür bilgileri sağlamaları daha olasıdır (Da Silva Monteiro, 2010: 188).

Bu yaklaşıma göre, büyük firmaların kamuoyunun dikkatini daha fazla çekeceği ve bunun da olası çatışmalardan kaçınmayı veya bunları çözmeyi amaçlayan daha yüksek düzeyde çevresel raporlamaya yol açacağı düşünülmektedir. Böylece, bu şirketlerin motivasyonları daha fazla artmakta ve faaliyetlerini meşrulaştırmak için daha fazla kaynağa sahip olmaktadır (Ortas vd., 2015: 365). Liu ve Anbumozhi (2009) çalışması, daha büyük firmaların kamu denetimi altında olma olasılığının daha yüksek olduğunu ve ayrıca daha yüksek bir çevresel açıklama eğilimine sahip olduklarını ve aynı zamanda çevresel çabalar için üstün kaynaklara sahip olma yeteneklerinin bulunduğunu öne sürmektedir. Bu nedenle, daha büyük firmaların, incelemelere daha fazla maruz kaldığı, medyada daha fazla yer aldığı ve daha yüksek kamu beklentilerine tabi olduğu düşünülerek, firma büyüklüğünün siyasi görünürlük ve sosyal baskı için bir aracı olarak işlev görebileceği ileri sürülebilmektedir (Bewley ve Li, 2000: 222; Vanstraelen vd., 2003: 266).

Paydaş ve meşruiyet teorileri temelinde, şirketler genellikle kurumsal sosyal ve çevresel faaliyetlerini, paydaş gruplarına ve toplumsal beklentilere yanıt olarak açıklarlar ve böylece meşruiyetlerini korurlar. Ayrıca, faaliyetlerini meşrulaştırmak için kendi inşa ettikleri imaj ve iyi itibarı topluma sunmak için bir araç olarak kullanabilirler (Branco ve Rodrigues, 2008: 688). Kurumsal teorinin önerdiği mimetik izomorfizm kavramına göre, daha büyük şirketler genellikle daha küçük şirketlere liderlik eder ve bu nedenle daha fazla sosyal ve çevresel bilgi açıklama eğilimine girmektedirler (Badkook, 2017: 102-103). Sinyal teorisi açısından firma büyüklüğü incelendiğinde üstün daha büyük firmaların sosyal ve çevresel bilgileri açıklama motivasyonunun,

şirketlerinin sosyal ve çevresel performansı hakkında dış pazara olumlu bir sinyal verme ve bilgi asimetrisini azaltma çabalarına dayandığını ileri sürmektedir. Büyük firmalar, kurumsal vatandaşlıklarını kanıtlamak ve meşruiyetlerini güçlendirmek için daha fazla sosyal ve çevresel bilgi ifşa etme eğilimindedir (Lal Joshi ve Gao, 2009: 33-34).

Firma büyüklüğünü temsil etmek için, toplam varlıklar tercih edilmiştir, çünkü bu rakam şirket içinde belirlenir ve geçmiş ve mevcut şirket eylemlerinin bir yansımasıdır. Diğer yandan, piyasa değeri (örneğin, Fortune 500 sıralaması) dışarıdan belirlenen ve piyasa algısını yansıtan bir faktördür. Bu nedenle, gönüllü çevresel raporlama kararlarını temsil etmek için piyasa değeri kullanılmamıştır (De Silva, 2008: 85).

2.3.9. Kaldıraç

Kaldıraç, bir şirketin sermaye yapısını ifade eden önemli bir finansal göstergedir. Genellikle şirketin borçla finanse edilen kısmının toplam sermayeye oranı olarak hesaplanır. Yani kaldıraç, şirketin borç kullanma düzeyini ölçen bir orandır. Andrikopoulos ve Kriklani (2013) tarafından belirtildiği gibi, kaldıraç, çevresel açıklama hacmini iki yönlü olarak etkileyebilmektedir (Andrikopoulos ve Kriklani, 2013: 59). Firmalarda borç / özsermaye oranı arttıkça, yatırımcıların çevresel performans da dahil olmak üzere şirketin faaliyet performansı hakkında kendilerini bilgilendirmek için bilgi izleme taleplerinin de arttığı iddia edilmektedir (Clarkson vd., 2008: 314; Clarkson vd., 2011: 39; Freedman ve Jaggi, 2005: 220; Andrikopoulos ve Kriklani, 2013: 59; Pahuja, 2009: 233; Huang ve Kung, 2010: 445). Ayrıca, daha yüksek kaldıraca sahip şirketlerin vekâlet maliyetlerini azaltmak için kurumsal açıklama hacmini artırma olasılıklarının daha yüksek olduğu ileri sürülmektedir (Ho ve Taylor, 2007: 131). Ayrıca, yüksek kaldıraçlı firmaların rapor edecek daha az çevresel sorunları olduğu, çünkü bu tür firmaların çevresel düzenlemelere uyma olasılıklarının daha yüksek olduğu ileri sürülmektedir (Wu vd., 2010: 79). Bu nedenlerle, finansal kaldıraç ile çevresel açıklama hacmi arasında da negatif bir ilişki beklenebilir.

Kaldıraç konusunda, genellikle daha yüksek kaldıraçlı şirketler, daha büyük oranda sabit faiz getiren sermayeye sahip oldukları için daha riskli olarak algılanır. Bu nedenle, çevreye karşı sorumlu olduklarını gösteremeyen yüksek kaldıraçlı firmalar, sermaye piyasasındaki konumlarının tehdit altında olma olasılığı ile karşı karşıya kalabilirler. Bunun başlıca nedeni, mevcut veya potansiyel paydaşların, özellikle kurumsal yatırımcıların, bu tür firmalarla gelecekteki veya mevcut iş ilişkilerini yeniden değerlendirebilmeleridir. Akabinde, bu potansiyel olarak firmaların gelecekteki nakit akışını etkileyerek finansal zorluklara yol açılabilmektedir (Sulaiman vd., 2014: 82).

Firmalar, kaldıraç oranlarını hesaplanmasında çeşitli yöntemler kullanmaktadırlar. Bunlardan biri, firmanın uzun vadeli borçlarının özsermayeye oranının hesaplanmasıdır (Arnold, 2008: 442).

Diğer bir yöntem ise borcun özsermayeye oranı yerine, borcun toplam varlıklara oranının kullanılmasıdır. Bu oran, firmanın toplam borç yükünü dikkate alarak sağlıklı ve riskli olma durumunu yatırımcılara hızlı bir şekilde değerlendirme imkânı sağlar. Borcun toplam varlıklara oranının 1'den büyük olması, firmanın varlıklarından daha fazla borca sahip olduğunu göstermektedir. Bu yöntem, firmalar arasında yapılan karşılaştırmalarda daha geçerli bir ölçüt olarak kabul edilebilir ve yatırımcılar için önemli bir bilgi kaynağı olabilmektedir (Brigham ve Ehrhard, 2010'dan aktaran: Yılmaz, 2015: 6-7).

Paydaş teorisine dayalı olarak, sermaye yapılarında daha yüksek borcu olan şirketler, alacaklılar, hissedarlar ve yatırımcıların ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla bilgi açıklama eğilimindedirler. Aynı zamanda, meşruiyet teorisinin önerdiği gibi, yüksek borç düzeylerine sahip şirketler faaliyetlerinin meşruiyetini göstermek amacıyla daha fazla bilgi ifşa ederler. Ayrıca, vekâlet teorisinin önerdiği gibi, kaldıraç seviyesinin artmasıyla vekâlet maliyetlerinin de arttığı bilinmektedir (Elzahar ve Hussainey, 2012: 137). Bu nedenle, borç düzeyleri yüksek olan şirketler, paydaşların beklentilerini karşılamak ve vekâlet maliyetlerini azaltmak için daha fazla bilgi açıklama stratejilerine yönelebilirler.

2.3.10. Karlılık

Kârlılık, tüm şirketlerin temel bir hedefi olarak kabul edilmektedir ve varlık ve süreklilik açısından önemlidir. Kârlılığın tanımı üzerine yapılan çalışmalardan biri, Shahzad vd. (2015) tarafından yapılmıştır. Shahzad, kârlılığı "*Şirketin çeşitli iş faaliyetlerini yönetirken izlediği politikaların sonucudur.*" olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre, şirketin elde ettiği kârlar ile bu kârların gerçekleşmesine katkıda bulunan yatırımlar arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bu çalışma, kârlılığın yönetim verimliliğini ölçmek için önemli bir araç olduğunu vurgulamaktadır (Shahzad vd., 2015'ten aktaran: Alabadla, 2022: 22).

Bir firmanın karlılığı, çevresel bilgilendirme uygulamalarının belirlenmesinde önemli bir faktördür. Çevre sorunlarının önemli olup olmadığına gelince, kâr düşük olduğunda çevre sorunlarının öneminin düşük olduğu tartışılmaktadır. Birçok çalışma, kârlılık ile çevresel açıklama arasında pozitif bir ilişki olduğunu bildirmiştir. Çok az sayıda çalışma bunu desteklememiştir (Galani vd., 2011; Rouf, 2011; Akbas, 2014; Sulaimana vd., 2014'ten aktaran: Omnamasivaya ve Prasad, 2016: 27).

Bir firmanın karlılığı, yöneticilere sosyal ve çevre ile ilgili faaliyetleri üstlenme ve hissedarlara açıklama özgürlüğü ve esnekliği sağlamaktadır. Daha yüksek kârlılığa sahip firmalar, daha yüksek sosyal değere sahip faaliyetleri karşılamak için daha fazla kaynağa sahip olacak ve kendilerini daha az karlı firmalardan farklı kılmak için bunları ifşa edebilecek bir konumda

olacaklardır (Brammer ve Ravelin, 2008; Arussi vd., 2009; Pahuja, 2009; Burgwal ve Vieira, 2014; Chaklader ve Gulati, 2015; ve D'Amico vd., 2016'dan aktaran: Ezhilarasi ve Kabra, 2017: 10).

Vekâlet teorisi açısından, karlılığı yüksek olan firmaların yöneticileri, başarılarını itibarlarına, imajlarına ve maaşlarına yansıtacağı için ayrıntılı bir şekilde gösterme eğilimindedir. Buna karşılık, karlılık düşük olduğunda yöneticiler, şirketlerin piyasa değeri üzerindeki olumsuz etkilerden kaçınmak için bazı bilgileri gizleme ve daha az açıklama yapma eğiliminde olacaklardır (Gallego-Alvarez ve Quina-Custodio, 2016: 222). Sinyal teorisi açısından, karlı firmalar, sermaye artırma süreçlerinde kendilerini daha az başarılı firmalardan ayırmak için düşük maliyetli bir yol ararken, kurumsal sosyal ve çevresel bilgilerin gönüllü olarak açıklanması bu amaca hizmet edebilmektedir. Yatırımcılar, gönüllü açıklamaların olmamasını bir firma hakkında olumsuz bir işaret olarak algılayabilirler. Bu nedenle, karlı firmalar, sosyal ve çevresel bilgileri açıkça ifşa ederek güvenilirliklerini ve başarılı olduklarını göstermeye çalışmaktadırlar (Lal Joshi ve Gao, 2009: 34).

Birçok çalışma, firma karlılığını ölçmek için Aktif Kârlılık, Yatırım Getirisi, Özsermaye Kârlılığı, Net Kâr Marjı ve Hisse Başına Temettü gibi kârlılık oranlarını kullanmıştır. Bu çalışma, karlılığı ölçmek için Aktif Kârlılık ve Özsermaye Kârlılığı'nı kullanmaktadır (Omnamasivaya ve Prasad, 2016: 27).

2.3.11. Firma Yaşı

Firma yaşı, Baltacı'nın (2020) belirttiği gibi, bir işletmenin kuruluş tarihinden itibaren hayatta kalmayı başardığı süreyi ifade etmektedir. Aynı zamanda Yeşil ve Erşahan (2011) araştırmasına göre, firma yaşı ayrıca işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektördeki tecrübe ve bilgi birikimi anlamına gelmektedir (Yeşil ve Erşahan, 2011: 322). Firma yaşı, işletmenin uzun bir süre boyunca sektörde varlığını sürdürebilmesiyle ilişkilendirilirken, bu süreçte işletmenin adaptasyon yeteneği, rekabet gücü ve sektördeki değişimlere uyum sağlama kapasitesi gibi faktörler de önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla, firma yaşı işletmenin deneyim kazanması, sektördeki bilgi birikimini artırması ve başarılı bir şekilde faaliyetlerini sürdürmesi açısından önem taşımaktadır (Baltacı, 2020: 11).

Genel olarak piyasada daha uzun süredir var olan bir şirketin kontrol ve raporlama yapısını daha iyi konsolide ettiği ve diğer bilgi sistemlerini iyileştirmeye daha fazla zaman ayırabildiği söylenebilir. Bu anlamda, şirketin olağan ve gönüllü bilgileri genel olarak sosyal sorumluluk ve özel olarak çevre ile ilgili bilgilerle tamamlayabileceği de varsayılabilir. Bu nedenlerle, piyasada daha uzun geçmişe sahip firmalar için daha fazla çevresel açıklama gözlemlenmelidir (Monteiro ve Aibar-Guzmán, 2010: 193). Öte yandan, bir şirket sermaye piyasasına girdiğinde kamuoyunun şirketin çevresel etkilerine daha fazla dikkat çektiğine şüphe yoktur. Borsaya kote şirketler aslında diğer firmalardan daha yüksek bir profile sahip olan ve sürekli olarak medyanın, yatırımcıların vb.

dikkatine sunulan şirketlerdir (Brammer ve Pavelin, 2008 ; Cormier vd., 2005; Dawkins ve Fraas, 2011; Haddock-Fraser ve Fraser, 2008; Guthrie ve Parker, 1990; Reverte, 2009; Stanny ve Ely, 2008; Tagesson vd., 2009'dan aktaran: D'Amico, 2016: 181).

Wachira (2014) çalışması, firmanın yaşının çevresel muhasebe bilgilerinin açıklanma düzeyini etkilemediğini gösterirken ve Hosain (2015) tarafından yapılan çalışma, işletmenin yaşının zorunlu bilgi açıklama düzeyi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu desteklemektedir. Ancak, meşruiyet teorisine göre, firmalar borsada ne kadar uzun süre işlem görürlerse, açıklama gerekliliklerine uymaları o kadar kolay olacaktır. Ek açıklama açısından, harcamaları gereken ekstra maliyet, genç firmalardan çok daha yüksek değildir. Dolayısıyla maliyet ve fayda teorisinde, bu firmalar çevresel muhasebe bilgilerini açıklama konusunda harcamalara daha fazla eğilim gösterebilirler (La Soa Nguyen, 2017: 259).

Daha eski şirketler genellikle zamanla daha fazla sosyal ve çevresel bilgi açıkladığı varsayılmaktadır (Alsaced, 2006: 479). Bu, meşruiyet teorisiyle desteklenmektedir çünkü eski şirketler, zaman içinde meşruiyet kazanarak sosyal ve çevresel raporlamayı artırarak meşruiyetlerini koruma eğilimindedir. Aynı şekilde, paydaş teorisine göre, daha eski şirketler, paydaşların ihtiyaçlarına, medyanın ve hükümet düzenlemelerine daha fazla deneyime sahip olmaktadır ve bu nedenle daha fazla sosyal ve çevresel bilgi açıklarlar. Kurumsal teori açısından, yaşlı şirketler genellikle gelişmiş raporlama sistemleri ve deneyimleri nedeniyle daha fazla sosyal ve çevresel bilgi ifşa etmektedirler (Badkook, 2017: 104). Firma yaşını sinyal teorisi açısından ele aldığımızda, firmanın iletişim, güvenilirlik ve rekabet gücü gibi alanlarda nasıl algılandığını ve piyasada nasıl değerlendirildiğini gösteren önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir. Sinyal teorisi, firmanın yaşının, yatırımcılar ve diğer paydaşlar tarafından algılanma biçimini şekillendirebileceğini ve bu sinyallerin firmanın başarısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olabileceğini vurgulamaktadır.

2.3.12. Sahiplik Yapısı

Şirket hisselerinin sahipliğinin birkaç büyük yatırımcının elinde yoğunlaşması veya birçok yatırımcı arasında dağılma derecesi, bilgilendirme politikası üzerinde bir etki olarak öne sürülmektedir. Cullen ve Christprher (2002)'in elde ettiği bulgular, bazılarının kurumsal çevresel etkilerle ilgili önemli endişeleri olabilecek birçok yatırımcı arasında mülkiyet dağılımının, gönüllü açıklama ve özellikle çevresel açıklama için artan baskıya katkıda bulunduğunu göstermektedir (Cullen ve Christopher, 2002: 44). Küçük pay sahibi-paydaşlar, firmanın çevresel etkilerine ilişkin bilgiler için gönüllü açıklamalara güvenmelidir. Mülkiyetin nispeten dağınık olduğu durumlarda, açıklamanın olmaması, kuruluş ve hissedarları arasında nispeten büyük bilgi asimetrisinin sürmesine izin vermektedir. Böyle bir durum, nispeten şiddetli olumsuz yatırımcı tepki riski taşımaktadır (Brammer ve Pavelin, 2008: 124).

Önceki çalışmalar, sahiplik yapısının firmadaki izleme düzeyini etkilediğini ve bunun da açıklama düzeyinin kapsamını belirleyebileceğini öne sürmektedir. Hissedarların dağılımı da açıklama uygulamalarının önemli bir belirleyicisi olarak belirtilmektedir (Haniffa ve Cooke, 2002: 341). Daha yaygın bir mülkiyet yapısına sahip firmaların sahiplerinin, yoğun bir mülkiyet yapısına sahip firmalara kıyasla sosyal ve çevresel konularda daha fazla endişe duymaları beklenmektedir. Bunun nedeni, daha çeşitli çıkar gruplarının hükümet, müşteriler, tedarikçiler veya topluluk grupları gibi çeşitli paydaş gruplarını içermesinin beklenmesidir (Nurhayati, 2016: 174).

Sahiplik yapısı paydaş teorisi açısından, farklı sahiplik yapıları, farklı paydaş gruplarının çıkarlarını temsil etme ve dengeleme konusunda ele almaktadır. Meşruiyet teorisi bağlamında ise, şirketin sahiplik yapısı, şirketin faaliyetlerini ve kararlarını meşru kılma sürecinde önemli bir rol oynar. Aynı zamanda vekâlet teorisi, sahiplik yapısının şirketin yönetimine katılanların çıkarlarını koruma ve denetleme düzeyinde etkili olduğunu vurgulamaktadır.

Eng ve Mak (2003), Craswell ve Taylor (1992) ve diğer araştırmalar da şirketlerin en büyük on hissedarı kullanılmıştır. Hossain vd. (1994), Haniffa ve Cooke (2002) sahiplik yapısını ilk 20 hissedarın sahip olduğu hisse oranıyla ölçmüştür (Nurhayati, 2016: 176).

2.4. Literatür

Bu kısımda, araştırmanın amacını desteklemek amacıyla konuyla ilgili önceki çalışmalar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Literatürde yapılan bu çalışmaların yöntemleri, örneklem büyüklükleri, kullanılan değişkenler ve elde edilen bulgular ayrıntılı olarak ele alınmış ve Tablo 3’de özetlenmiştir. Bu analiz, mevcut araştırmanın özgün katkılarını vurgulamak ve önceki çalışmalarla karşılaştırma yapmak için önemli bir temel sağlamaktadır.

Tablo 3: Önceki Çalışmalarda İncelenen Çevresel Raporlama Kalitesi ile İlgili Bulguların Özeti

YAZAR (YIL)	MAKALE ADI	KONU	SONUÇLAR
1999, Cormier ve Maganan	Corporate Environmental Disclosure Strategies: Determinants, Costs and Benefits	Maliyet-fayda çerçevesini kullanan bu çalışma, 1986–1993 döneminde su kirliliği uyum düzenlemelerine tabi olan Kanadalı firmalar tarafından kurumsal çevresel raporlamanın belirleyicilerini bulmayı amaçlamaktadır.	Sonuçlar, bilgi maliyetlerinin ve bir firmanın mali durumunun çevresel açıklamanın temel belirleyicileri olduğunu göstermektedir. Firma büyüklüğü, kurumsal açıklamayı yöneten düzenleyici rejim ve endüstri de çevresel açıklamanın açıklanmasına katkıda bulunmaktadır.
2001, Kokubu ve Nashioka	Environmental accounting practices of listed companies in Japan	Bu makale, MOE'nin projeleri ve önceki çalışmaları da dâhil olmak üzere bazı hükümet girişimlerini gözden geçirerek Tokyo Menkul Kıymetler Borsası'nın Birinci Bölümünde listelenen şirketlerin çevresel muhasebe uygulamalarını incelemiştir.	Çevre raporlarında çevre muhasebesi bilgilerini açıklayan şirketler ile açıklamayan şirketler arasında kurumsal büyüklük açısından önemli bir fark yoktur. MOE'nin kılavuzunun çevresel maliyetleri açıklama yöntemleri üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Çevresel maliyetlerin, şirketlerin satışları, toplam varlıkları ve faaliyet karları ile önemli bir pozitif ilişkisi bulunmaktadır.
2003, García-Ayuso ve Larrinaga	Environmental Disclosure In Spain: Corporate Characteristics and Media Exposure.	Madrid Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören bir şirket örneğine dayalı olarak çevresel bilgilerin ifşasına ilişkin olarak ampirik araştırmaların bugüne kadar geliştirilen ana hipotezleri test etmektedir.	Bir içerik analizinin sonuçları, çevresel bilgileri açıklayan firmaların daha büyük olma eğiliminde olduğunu, daha yüksek riske sahip olduğunu (beta katsayısı ile ölçülür) ve yüksek potansiyel çevresel etkiye sahip sektörlerde faaliyet gösterdiğini göstermektedir.
2005, Gao vd.	Determinants of corporate social and environmental reporting in Hong Kong: a research note	Hong Kong'da (HK) kurumsal sosyal ve çevresel ifşaatın (CSED) kalıpları ve belirleyicileri, 1993'ten 1997'ye kadar HK borsasında işlem gören 33 şirketin 154 yıllık raporu analiz edilerek incelenmektedir.	CSED'in teması ve konumu. Şirket büyüklüğü ile CSED seviyesi arasında pozitif bir ilişki vardır. Kamu hizmeti şirketleri, emlak ve bankacılık firmalarından daha fazla CSED ifşa etmektedir.
2007, Smith vd.	Environmental disclosure and performance reporting in Malaysia	Makalede önceki çalışmaların gözden geçirilmesine dayalı olarak çevresel açıklamalar için bir derecelendirme sistemi geliştirilmesi ele alınmaktadır.	Bulgular, çevresel açıklamanın şirketin finansal performansı ile olumsuz bir şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir. Açıklama puanı ile varlıkların getirisi arasında belirgin bir ters ilişki vardır, bu da Malezya'daki çevresel açıklamanın başka yerlerdeki açıklamalardan farklı önceliklere sahip olduğunu düşündürür.
2008, Brammer ve Pavalin	Factors Influencing the Quality of Corporate Environmental Disclosure	Makale, çeşitli endüstriyel sektörlerden seçilen yaklaşık 450 büyük BK şirketinden oluşan bir örneklem tarafından yapılan gönüllü çevresel açıklamaların kalitesindeki kalıpları incelemektedir.	Spesifik olarak, yüksek kaliteli ifşaatın öncelikle daha büyük firmalarla ve çevresel kaygılarla en yakından ilgili sektörlerdekiyle ilişkili olduğunu görüyoruz. Son zamanlarda yapılan birkaç katkının aksine, şirketlerin medyaya maruz kalmasının gönüllü açıklamaları teşvik etmede hiçbir rolü olmadığı gözlemlenmektedir.
2010, Da Silva Monteiro ve Aibar-Guzmán	Determinants of Environmental Disclosure in the Annual Reports of Large Companies Operating in Portugal	Çalışma, 2002–2004 dönemlerinde Portekiz'de faaliyet gösteren 109 büyük firmadan oluşan bir örneklem tarafından yıllık raporlarda yapılan çevresel açıklamalara odaklanmaktadır.	Sonuçlar, 2002–04 döneminde açıklanan çevresel bilgi düzeyinin düşük olmasına rağmen, çevresel açıklamanın kapsamının ve çevresel bilgileri açıklayan Portekizli şirketlerin sayısının arttığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, firma büyüklüğü ve bir şirketin borsada işlem görmesi, çevresel açıklamanın kapsamı ile pozitif ilişkilidir.

Tablo 3: (Devamı)

YAZAR (YIL)	MAKALE ADI	KONU	SONUÇLAR
2012, Suttipun ve Stanton	2nd Annual International Conference on Accounting and Finance (AF 2012) A study of Environmental Disclosures by Thai listed Companies on Websites	Çalışma, Tayland Menkul Kıymetler Borsası'ndaki (SET) şirketlerin web sitelerinde çevresel açıklamaları araştırmayı ve açıklamaların miktarı ile çeşitli faktörler arasındaki ilişkiyi test etmeyi amaçlamaktadır.	Bulgular, örneklenen Tayland borsasında işlem gören şirketlerin yüzde 88'inin web sitelerinde çevresel bilgiler sağladığını ve açıklamaların miktarı ile endüstri türü, mülkiyet durumu ve denetim firması arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.
2013, Adediran ve Alade	The Impact Of Environmental Accounting On Corporate Performance In Nigeria	Çalışmanın amacı, Nijerya'da çevresel muhasebe ile kurumsal performans arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını araştırmaktır.	Sonucun bulguları, çevre muhasebesi ile İstihdam Edilen Sermaye Getirisi (ROCE) ve Hisse Başına Kazanç (EPS) arasında anlamlı bir negatif ilişki olduğunu ve Çevre Muhasebesi ile Net Kâr Marjı ve Hisse Başına Temettü arasında anlamlı bir pozitif ilişki olduğunu göstermektedir.
2014, Akbas	Company Characteristics and Environmental Disclosure: An Empirical Investigation on Companies Listed on Borsa Istanbul 100 Index	Makalede önceki literatüre dayalı olarak, örneklenen şirketlerin çevresel açıklamalarının kapsamını etkileyebilecek 5 şirket özelliği, yani büyüklük, kaldıraç, karlılık, sektör üyeliği ve yaş analiz edilmiştir.	Regresyon analizinin sonuçları, firma büyüklüğü ve içinde bulunan sektörün çevresel açıklamaların miktarı ile pozitif yönlü ilişkili olduklarını gösterirken, karlılığın ise negatif yönlü ilişkili olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, kaldıraç ve yaş ile çevresel açıklamaların miktarı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.
2014, Sallehuiddin	The Impact of Corporate Governance Elements on Environmental Reporting: The Case of Public Listed Companies in Malaysia	Çalışma, Malezya'daki halka açık şirketlerde kurumsal yönetim ve çevresel raporlama arasındaki ilişkiyi incelemektedir.	Analiz, çevresel raporlamanın kapsamı ile devlet mülkiyeti arasında önemli bir ilişki buldu. Buna karşılık, CER'nin kapsamı, bağımsız icracı olmayan yöneticiler, denetim komitesi oluşumu, kadın yönetici, ikilik ve yönetsel sahiplik ilişkisi ile önemsizdir.
2014, Sulaiman vd.	Determinants Of Environmental Reporting Quality In Malaysia	Makale yıllık raporlarda, hisse sahipliği dağılımı, karlılık, firma büyüklüğü ve kaldıraç ile çevresel açıklama kalitesi arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Üç teori; meşruiyet, kaynak temelli görüş ve bilgi çalışmanın teorik temellerini oluşturmaktadır.	Bulgular, firma büyüklüğü ve kaldıraç ile çevresel raporlamanın kalitesi arasında önemli bir pozitif ilişki olduğunu ortaya koydu ve böylece meşruiyet teorisine destek sağlamıştır.
2015, Dibia ve Onwuchekwa	Determinants of Environmental Disclosures in Nigeria: A Case Study of Oil and Gas Companies	Spesifik olarak, çalışmanın amaçları firma büyüklüğü, kar, kaldıraç ve denetim firma türünün çevresel açıklamalar üzerindeki etkisini incelemektir.	Araştırmanın bulguları şunları göstermektedir: Şirket büyüklüğü ile kurumsal sosyal sorumluluk açıklamaları arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kar ve kurumsal sosyal sorumluluk açıklamaları, kaldıraç ve kurumsal sosyal sorumluluk açıklamaları, denetim firması türü ile kurumsal sosyal sorumluluk açıklamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.
2015, Ortas vd.	Financial Factors Influencing the Quality of Corporate Social Responsibility and Environmental Management Disclosure: A Quantile Regression Approach	Bu belge, 51 endüstri ve 59 ülkede faaliyet gösteren 3931 şirketten oluşan etkileyici bir örnekleme şirketlerin finansal faktörlerinin kurumsal çevresel sürdürülebilirlik raporlamasının (CESR) kapsamı üzerindeki etkisini yeniden gözden geçirmektedir.	Genel olarak firma büyüklüğü, analiz edilen şirketler tarafından CESR'yi açıklar. Bir şirketin kaldıraç ne kadar yüksekse, çevresel raporlama düzeyinin de o kadar yüksek olduğunu göstermektedir. ROA ile CESR seviyesi arasındaki ilişki pozitifdir. Ar-Ge harcaması ne kadar yüksekse, CESR seviyelerinin de o kadar yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: (Devamı)

YAZAR (YIL)	MAKALE ADI	KONU	SONUÇLAR
2016, Bhattacharyya	Factors Associated with the Social and Environmental Reporting of Australian Companies	Çalışmanın amacı iki yönlüdür. İlk olarak, Avustralya'daki sosyal ve çevresel raporlamanın kapsamı incelenmektedir. İkinci olarak, firma özellikleri ile sosyal ve çevresel raporlama düzeyleri (ser) arasındaki ilişkiyi analiz edilmektedir.	Toplam varlıklar üzerinde negatif getirisi olan şirketler, önemli ölçüde daha yüksek sosyal bilgiler bildirdi. Toplam açıklamanın kapsamı, bir kuruluşun yaşı ve dış denetçi boyutuyla ilgisizdir.
2016, Nurhayati vd.	Factors determining social and environmental reporting by Indian textile and apparel firms: a test of legitimacy theory	Araştırmanın amacı, Hint tekstil ve konfeksiyon (TA) firmalarının sosyal ve çevresel raporlamasını (SER) belirleyen faktörleri araştırmaktır.	Meşruiyet teorisi beklentileri ile tutarlı olarak, kurumsal büyüklük, marka gelişimi ve denetim komitesi büyüklüğü SER'deki değişimi belirleyen önemli faktörlerdir. Yönetim kurulu bağımsızlığı, sahiplik düzeyi ve SER arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
2016, Ofoegbu ve Megbuluba	Corporate Environmental Accounting Information Disclosure in the Nigeria Manufacturing Firms	Çalışma, özellikle; (i) firmaların büyüklüğünün CEAID kalitesi üzerindeki etkisi (ii) Nijerya'da seçilen imalat şirketlerinde finansal performansının CEAID kalitesi üzerindeki etkisi incelenmektedir.	Sonuçlar, firma finansal performansının CEAID kalitesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu, ancak firma boyutunun CEAID kalitesi üzerinde hiçbir etkisi olmadığını güçlü bir şekilde göstermiştir.
2016, Omnamasivaya ve Prasad	Factors Influencing Environmental Accounting and Disclosure Practices in India: Empirical Evidence from NIFTY Companies	Ulusal Menkul Kıymetler Borsası'ndan (NSE) NIFTY 50 şirketlerini örnek alarak çevresel açıklama bilgilerinin düzeyini belirleyen faktörleri incelemektedir.	Sonuçlar, EADI ile karlılık, finansal kaldıraç, endüstri türü ve yasal sahiplik arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve EADI ile kurumsal büyüklük, yaş ve yabancı operasyonlar arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir.
2017, Ezhilarasi ve Kabra	Factors Influencing Environmental Disclosures: Evidence from India	Çalışmanın amacı, Hindistan'da iş yapan şirketlerin çevresel açıklamalarını etkileyen faktörleri belirlemektir.	Çevre açıklama uygulamalarını açıklamada şirket büyüklüğü, yönetim kurulu büyüklüğü, yabancı mülkiyet ve çevre sertifikasyonunun önemli faktörler olduğu bulunmuştur. Yabancı mülkiyet ve çevre sertifikası, çevresel açıklama uygulamalarını açıklamada önemli faktörlerdir.
2017, La Soa Nguyen vd.	Factors Affecting Disclosure Levels of Environmental Accounting Information: The Case of Vietnam	Araştırma, Vietnam'daki inşaat firmalarının çevresel muhasebe bilgilerinin açıklama düzeylerini etkileyen faktörleri değerlendirmektedir. Bunun için 2013-2016 dönemlerine ait Vietnam Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören 74 inşaat firmasından veri toplanmıştır.	Sonuçlar, özellikle 2016 yılında inşaat firmalarının çevresel muhasebe bilgilerinin açıklama düzeylerinin artma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Ayrıca, sonuçlar açıklama düzeyinin firma büyüklüğü, karlılık, finansal kaldıraç, şirket sayısı, listelenen yıllar ve bağımsız denetim gibi faktörlerden etkilendiğine işaret etmektedir
2017, Rafique vd.	Corporate Governance and Environmental Reporting in Pakistan	Bu çalışmanın odak noktası, Pakistan'daki çevresel raporlama ve kurumsal yönetim özellikleri arasındaki ilişkiyi araştırmaktır.	Mevcut araştırmanın sonuçları, çevreye açıklık düzeyi ile yönetim kurulu bağımsız yöneticilerin oranı arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Çevresel açıklama ile kurumsal yatırımcılar arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Analiz, çevresel raporlama düzeyi ile bir kuruldaki kadın yöneticilerin oranı arasında bir ilişki olmadığını ortaya çıkarmıştır.

Tablo 3: (Devamı)

YAZAR (YIL)	MAKALE ADI	KONU	SONUÇLAR
2018, Nguyen vd.	Factors Affecting Disclosure Level Of Environmental Accounting Information – The Case Of Vietnamese Firms Doing Business Under The Model Parent Company – Subsidiary Company	Araştırma, çevresel muhasebe bilgilerinin açıklanma düzeylerini etkileyen faktörleri değerlendirmek için yapılmıştır. Veriler, 2013-2017 döneminde Vietnam Menkul Kıymetler Borsası’nda işlem gören 85 Vietnam firmasından toplanmıştır.	Sonuçlar, özellikle 2017 yılında inşaat firmalarının çevresel muhasebe bilgilerinin açıklama düzeylerinin artma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Ayrıca, sonuçlar açıklama düzeyinin firma büyüklüğü, karlılık, finansal kaldıraç, sayı, bağımsız denetimden geçmiş yıl sayısı, yönetim kurulu’ndaki kişi sayısı, yönetim kurulu başkanı ve genel müdür gibi faktörlerden etkilendiğine işaret etmektedir.
2018, Ofoegbu vd.	Corporate board characteristics and environmental disclosure quantity: Evidence from South Africa (integrated reporting) and Nigeria (traditional reporting)	Çalışma, Güney Afrika ve Nijerya borsasına kayıtlı firmaların çevresel açıklama miktarı üzerindeki kurumsal yönetim kurulu özelliklerinin etkisini inceledi.	Nijerya’da yönetim kurulu bağımsızlığı ile çevresel açıklama arasında önemli bir pozitif ilişki olduğunu göstermektedir.
2018,Naseer ve Rashid	The Relationship between Environmental Reporting and Corporate Governance: Empirical Evidence from Pakistan	Bu araştırmanın temel amacı, Pakistan’daki firmaların kurumsal yönetim (CG) özellikleri ile çevresel raporlama (ER) (kurumsal sosyal sorumluluğun bir bileşeni) arasındaki ilişkiyi paydaş ve vekil teorisi aracılığıyla incelemektir.	Sonuçlar, daha büyük yönetim kurulu boyutunun, yönetim kurulunda bağımsız icracı olmayan yöneticilerin daha yüksek oranı, başkan ve CEO’nun ikili rolünün paylaşımı ve kurumsal mülkiyet, daha fazla çevresel raporlama ile ilişkilidir.
2019, Ashfaq ve Rui	Revisiting the relationship between corporate governance and corporate social and environmental disclosure practices in Pakistan	Çalışma, CSED’i tema, haber türü ve bilginin doğası gibi üç boyutta ölçen benzersiz CSED endeksini kullanarak Pakistan şirketlerinin kurumsal sosyal ve çevresel açıklama (CSED) uygulamalarını yeniden incelemeyi amaçlamaktadır.	Sonuçlar, Pakistan’daki değişkenlerin çoğunun CSED ile ilişkili olduğunu gösterirken, devlet mülkiyetinin CSED ile negatif ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Firma büyüklüğü, yönetim kurulu çeşitliliği, KSS komitesinin varlığı ve icracı olmayan direktörün başkan olarak atanması gibi faktörler ise CSED ile pozitif bir ilişkiye sahiptir.
2019, Kipnetich vd.	Determinants of Environmental Disclosure. Does Leverage Matter? Reflection from Firms Listed in the Nairobi Security Exchange	Makale, Kenya’daki Nairobi Menkul Kıymetler Borsası’nda işlem gören firmalar arasında kaldıraçın çevresel muhasebe açıklamaları üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır.	Bulgular, kaldıraçın Kenya’da borsaya kote firmalarda çevresel açıklama üzerinde olumsuz ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde, genel R2, çevresel muhasebe açıklamasını açıklayan tahmin değişkenlerinin %17’sinin ortak katkısını göstermiştir.
2019, Kipnetich vd.	Does Board Education Diversity affect Environmental Accounting Disclosure? Evidence from Listed Firms in Kenya	Çalışmanın amacı, Nairobi Menkul Kıymetler Borsasında listelenen firmalar arasında yönetim kurulu eğitim çeşitliliğinin çevre muhasebesinin ifşası üzerindeki etkisini incelemektir.	Bulgular, yönetim kurulu eğitiminin çevresel muhasebenin açıklanması üzerinde önemli ve olumlu bir etkisi olduğunu göstermiştir. Bulgular, insan sermayesi teorisinin önermesini doğrulamaktadır.
2019, Udo	Environmental Accounting Disclosure Practices In Annual Reports Of Listed Oil And Gas Companies In Nigeria	Çalışma, Nijerya’da borsada işlem gören petrol ve gaz şirketlerinin yıllık raporlarındaki çevresel muhasebe açıklama uygulamalarının (EADP) ampirik bir incelemesidir.	Nijerya’daki endüstride EADP’nin temel belirleyicilerinin şirketlerin finansal özelliklerinin (karlılık, kaldıraç ve likidite) öngörüldüğü ve borsada işlem gören birçok petrol ve gaz şirketinin çok önemsiz nitel çevresel muhasebe bilgilerini ifşa ettiği sonucuna varılmıştır.

Tablo 3: (Devamı)

YAZAR (YIL)	MAKALE ADI	KONU	SONUÇLAR
2020, Nguyen	Factors Influencing Environmental Accounting Information Disclosure of Listed Enterprises on Vietnamese Stock Markets	Çalışmanın amacı, Vietnam borsasında işlem gören sektör şirketlerinde çevresel muhasebe bilgilerinin açıklanma derecesini etkileyen faktörleri değerlendirmektir.	Sonuçlar, çevresel muhasebe bilgilerinin ifşasının kapsamının şu faktörlerden etkilendiğini göstermektedir: firma büyüklüğü, çalışma süresi ve bağımsız denetim. Bu faktörler, çevresel muhasebe bilgilerinin açıklanma düzeyini olumlu yönde etkiler; bağımsız denetim en büyük etkiye sahiptir.
2020, Nguyen vd.	Factors Affecting the Implementation of Environmental Accounting by Construction Companies Listed on the Ho Chi Minh Stock Exchange	Çalışma, Vietnam'daki Ho Chi Minh Menkul Kıymetler Borsası'nda (HOSE) işlem gören inşaat firmalarının çevresel muhasebe uygulamalarını etkileyen faktörlerin yanı sıra Çevresel Muhasebe Bilgilerini (EAI) incelemektedir.	Sonuçlar, Ho Chi Minh Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören inşaat şirketlerinin, bağımsız denetim firması ve kote süresi de dâhil olmak üzere, bu işletmeler tarafından çevre muhasebesi uygulamalarını etkileyen faktörlere sahiptir. Bağımsız denetim firması olumlu ve önemli bir etkiye sahipken, listelenen süre olumsuz bir etkiye sahiptir.
2020, Tarus	Do Board Size and Firm Size Affect Environmental Accounting Disclosure? Evidence From Selected Listed Firms In Kenya	Çalışma, Kenya Nairobi Menkul Kıymetler Borsası'ndaki şirketlerde yönetim kurulu büyüklüğü ve firma büyüklüğünün çevresel muhasebe açıklamaları üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır.	Bulgular, yönetim kurulu boyutunun çevre muhasebesinin ifşa edilmesi üzerinde önemli ve olumsuz bir etkiye sahip olduğunu, firma boyutunun ise anlamlı ve olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.
2020, Tarus	Effect of Firm-Specific Attributes on Environmental Accounting Disclosure. Evidence from Firms Listed in the Nairobi Securities Exchange, Kenya	Çalışmada firmaya özgü niteliklerin Kenya'daki çevresel muhasebe açıklamaları üzerindeki etkisini incelemektedir. Çalışma, 2008'den 2017'ye kadar Nairobi Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören 27 firmayı hedef almıştır.	Bulgular, varlık maddiliğinin ve sermaye yoğunluğunun pozitif ve anlamlı olduğunu gösterdi. Çalışma, varlıkların somutluğu, sermaye yoğunluğu ve sahiplik konsantrasyonunun çevresel muhasebe açıklamalarının kilit belirleyicileri olduğu sonucuna varmıştır.
2021, Solikhah ve Maulina	Factors influencing environment disclosure quality and the moderating role of corporate governance	Çalışma, çevreye duyarlı imalatçıların çevresel açıklama kalitesi ve kapsamını araştırarak, medya kapsamı, çevresel ödüller, finansal performans ve kurumsal yönetim ilkelerinin etkisini analiz etmektedir.	Bu çalışmanın sonucu, medyada yer almanın ve ödüllerin çevresel açıklamanın kalitesi üzerinde önemli bir pozitif etkiye sahipken, finansal performansın çevresel açıklamanın kalitesi üzerinde hiçbir etkisi olmadığıdır.
2021, Lin vd.	Empirical Research on the Quality of Environmental Accounting Information Disclosure based on SPSS	Makalede, Guangdong Eyaleti'ndeki enerji şirketleri ve Shenzhen Menkul Kıymetler Borsası veya Şanghay Menkul Kıymetler Borsası'nda A-hisse senetlerine sahip olan 19 CNINFO şirketi örnek alınarak, 2015-2018 dönemine ait çevre muhasebesi bilgi açıklama durumu analiz edilmektedir.	Ampirik analiz, borsada işlem gören enerji şirketlerinin çevresel muhasebe bilgilerinin ifşasının kalitesini etkileyen en önemli faktörlerin ticarete konu olan hisselerin oranı, bağımsız yöneticilerin oranı, ISO çevre sertifikası ve devlet çevre koruma sübvansiyonları olduğunu göstermektedir. Şirket karlılığı ve büyüklüğü ise önemli değildir ve ISO çevre sertifikasına sahip şirketlerin ifşa kalitesi daha düşüktür.
2022, Nassreddine	Structural analysis of factors influencing environmental disclosure	Makale, çevresel bilgilerin ifşa edilmesini etkileyen faktörleri incelemek için nitel araştırma tekniğini kullanır. Çeşitli faktörler arasındaki karşılıklı ilişkiyi kurmak için yapısal bir analiz yaklaşımı uygulanır.	Analizimiz sonucunda karlılığın, cinsiyet çeşitliliği ve kurul bağımsızlığı, çevresel bilgilerin ifşa edilmesini etkileyen önemli ve kritik faktörlerdir.

Tablo 3: (Devamı)

YAZAR (YIL)	MAKALE ADI	KONU	SONUÇLAR
2021, Nguyen	Factors Affecting Environmental Accounting Practices: A Case Study of Food and Beverage Enterprises in Vietnam	Makale, Vietnam'daki yiyecek ve içecek endüstrisindeki işletmelerin çevresel muhasebesini etkileyen faktörlerin etkisini analiz ederek, çevre muhasebesini etkileyen faktörler hakkında ampirik kanıt sunmaktadır.	Araştırma sonuçları, firma büyüklüğü, paydaşlar, liderlerin farkındalığı/ bilgisi, finansal kaynaklar, personelin nitelikleri ve düzenlemeleri içeren 6 faktörün tümünün çevre muhasebesini olumlu etkilediğini göstermektedir.
2021,Shwairef vd.	The mediating effect of strategic posture on corporate governance and environmental reporting	Çalışmanın amacı, stratejik konumun aracılık etkisi üzerinden kurumsal yönetimin çevresel raporlamayı nasıl etkilediğini açıklamaktır	Sonuçlar, yöneticilerin stratejik duruşunun, kurumsal yönetimin dört boyutunun, yani yönetim kurulu büyüklüğü, yönetim kurulu bağımsızlığı, KSS komitesinin varlığı ve kurumsal sahiplenmenin çevresel raporlama üzerindeki etkisine aracılık ettiğini göstermektedir
2022, Liu ve Bai	The impact of ownership structure and environmental supervision on the environmental accounting information disclosure quality of high-polluting enterprises in China	Farklı mülkiyet yapılarının işletmeler tarafından açıklanan çevresel muhasebe bilgilerinde farklılıklara yol açıp açmayacağı incelemek amacıyla sahiplik yapısı ve çevre denetiminin EAIDQ üzerindeki etkisini hem iç hem de dış yönlerden ampirik olarak incelemektedir.	Çalışmanın bulguları şunlardır: Genel EAIDQ, sahiplik konsantrasyonu, sahiplik kontrolü ve dengesi ile çevresel denetimden etkilenmemektedir. M-EAIDQ, NM-EAIDQ'dan daha düşük ve devlete ait işletmelerin M-EAIDQ'su, devlete ait olmayan işletmelerinkinden daha yüksektir. Çevre denetimi ile M-EAIDQ arasında negatif bir korelasyon, NM-EAIDQ ile ise anlamlı bir pozitif korelasyon bulunmaktadır.

Tablo 3 incelendiğinde, 1999-2022 yılları arasındaki literatür taraması yapılarak, konuyla ilgili yapılan çalışmaların birçoğunun firma büyüklüğü, karlılık, kaldıraç, yönetim kurulu yapısı, şirket yaşının etkisi, sahiplik yapısı ve denetimle ilgili konuları ele aldığı görülmektedir. Ayrıca, nadiren de olsa CEO ikililiği, kadın yönetici ve denetim komitesi gibi konular üzerine çalışmalar bulunmaktadır. Ülkemizde ise çevre konusunda yapılan çalışmalar olmasına rağmen çevre raporlama kalitesi üzerine kapsamlı bir araştırma bulunmamaktadır.

Bu çalışma, çevre raporlama kalitesini etkileyen faktörleri kapsamlı bir şekilde ele alarak, özellikle yurt içi literatürde daha önce yapılmamış bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Yurt dışındaki çalışmalardan farkı, çevre raporlama kalitesini ölçen ve etkileyen değişkenlerin tümünün bu çalışmada bir arada değerlendirilmesi ve değişkenler arasındaki ilişkilerin detaylı bir analizin yapılmasıdır. Bu nedenle, çalışma, daha kapsamlı ve bütünsel bir yaklaşım sergileyerek çevre raporlama kalitesi konusundaki literatürdeki boşluğu doldurma potansiyeline sahiptir.

Yurt içinde yapılmış çalışmalardan farkı ise, çalışmanın özellikle ülkemizdeki şirketlerin çevresel açıklamaları üzerine odaklanmasıdır. Çevresel raporlamaların ülkemizdeki şirketlerdeki durumu henüz tam olarak anlaşılamamıştır ve bu çalışma, bu konuda önemli bir adım olacaktır. Ayrıca, yurt içi çalışmalara kıyasla daha kapsamlı ve çeşitli değişkenlerin kullanılması, çalışmanın sonuçlarının daha geniş bir perspektif sunmasına olanak sağlayacaktır.

Çalışmada kısıtların dikkate alındığını ve bu kısıtların diğer çalışmalardan farklılık gösterdiğini belirtmek önemlidir. Her çalışmada olduğu gibi, bu çalışmada da bazı kısıtlar bulunmaktadır. Ancak, önceki yurt dışı çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada yurt içi verilere dayanarak yapılan bir araştırma olduğu için ülkemizdeki özgün koşullara ve veri eksikliklerine yönelik kısıtlar söz konusu olabilmektedir. Bu kısıtlar, çalışmanın sonuçlarının yorumlanması ve geliştirilmesi sırasında göz önünde bulundurulmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÇEVRESEL RAPORLAMA KALİTESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: BORSA İSTANBUL İMALAT SEKTÖRÜNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışmanın amacı, Türkiye Borsa İstanbul İmalat sektöründe işlem gören şirketlerin çevresel raporlama kalitesini etkileyen faktörleri araştırmaktır. Bu doğrultuda, 218 imalat firmasının 2017-2021 dönemi aralığında yayınladıkları yıllık faaliyet ve sürdürülebilirlik raporları incelenmiştir. İncelenen 218 şirketten yalnızca 112'sinde faaliyet ve sürdürülebilirlik raporları mevcut olduğu ve bu raporların içerisinde çevresel bilgilere yer verildiği için örneklem olarak kullanılmıştır. Araştırmanın başlangıç tarihi olarak 2017 yılı seçilmiştir, çünkü o yıl dünya genelinde önemli çevresel olaylar meydana gelmiştir. Örneğin, BRICS ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika), 2017 yılında Çin'de iklim değişikliği ve çevre konularında taahhütte bulunmuş ve aynı yıl Xiamen Zirvesi'nde iklim değişikliği üzerinde odaklanılmıştır (Tunçarslan, 2018: 37-42). Türkiye'de ise, 2017 yılında yayınlanan Türkiye İklim Değerlendirmesi Raporu, ülkedeki iklim değişikliği etkilerinin giderek arttığını ve tarımsal üretim, su kaynakları ve insan sağlığı gibi alanları olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur (Türkiye İklim Raporu, 2017: 1). 2017 yılında Türkiye'de çevre konusunda önemli bir gelişme de, Türkiye'nin Sıfır Atık Projesi'dir. Projenin amacı, atıklara yönelik olarak israfın önlenmesi, kaynakların etkin kullanımı, atık üretiminin azaltılması ve verimli bir atık toplama yöntemiyle geri dönüşümün sağlanmasıdır. T.C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nda uygulanan bu proje, kamusal alanda ilk kez hayata geçirilmiştir (Erdur, 2019: 35).

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Aşağıda veri toplama yöntemini, çevre raporlama kalite indeksi ve çevresel açıklama grafikleri ayrıntılı bir şekilde sunulacaktır. İstatistiksel analiz teknikleri de bu bölüm içerisinde ele alınmıştır.

3.2.1. Çevresel Raporlama Kalitesini Açıklama İndeksi

Yıllık rapordaki çevresel raporlamanın kalitesini inceleyen birçok çalışmadan (Bakhtiar, 2005; Cormier ve Gordon, 2001; Cormier ve Magnan, 1999; Cormier ve Magnan, 2003; Cormier

vd., 2005; Fekrat vd., 1996; Elijido-Ten, 2009; Wiseman, 1982), yararlanarak Sulaiman vd. (2014) tarafından hazırlanan indeks çevresel raporlamanın kalitesini ölçmek için kullanmıştır. Açıklama indeksi, çevresel açıklamalarda yer alan bilgileri objektif olarak ölçmek ve şirketlerin ÇRK açıklamalarını farklı firmalar arasında karşılaştırmak amacıyla sistematik bir sayısal temel sağlamak için geliştirilmiştir. Bu nedenle, açıklama indeksi, şirketler tarafından yıllık raporlarda açıklanan çevresel bilgileri daha iyi temsil edebilmektedir.

Sulaiman vd. (2014) tarafından geliştirilen çevresel açıklama indeksi literatürde bulunan en eski indeksler arasında yer almakta olup 18 madde içermektedir (Buhr ve Freedman, 2001: 316-319; Cormier ve Gordon, 2001: 613-614; Fekrat vd., 1996: 186-187). İndekste 18 madde ayrıca dört kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar muhasebe ve finansal/ekonomik faktörler, davalar, kirliliğin azaltılması ve çevreyle ilgili diğer muhasebe ölçümleridir. Puanlama sistemi için, Wiseman (1982), belirli bir ögenin parasal veya nicel olarak açıklanması ve tanımlanması durumunda üç (3) puan, açıklanmış öğelere belirli bilgilerle ancak nicel olmayan terimlerle iki (2) puan, sadece genel hatlarıyla belirtilen maddeler için bir (1) puan, açıklanmamış ise sıfır (0) puan vermektedir.

Puanlamanın temel amacı BİST İmalat firmalarının yıllık raporlardaki çevresel bilgilerin karşılaştırarak bir değer elde etmektir. İndeks içindeki kategorilerin puanlamasını yapabilmek için örnek alınan şirketlerin yıllık faaliyet raporlarının içerik analizi yapılmıştır. Çeşitli çalışmalardan uyarlanan ayrıntılı kontrol listesi, Ek I'de verilmiştir. Kolbe ve Burnett (1991: 243)'e göre içerik analizi *“Her türlü kayıtlı iletişimin sembolik içeriğini sistematik olarak değerlendirmek için kullanılan bir yöntemdir.”* Basitçe ifade etmek gerekirse içerik analizi, bir yazı parçasının metnini önceden belirlenmiş bazı kriterlere göre çeşitli kategorilere göre kodlamak için kullanılan bir yöntemdir (Weber, 1990: 12). Analize yönelik yapılan incelemede bunu ifade etmektedir. Analizde gerçekleştirilen içerik analizini daha ayrıntılı anlatmak gerekirse faaliyet dosyaları içerisinde yer alan ÇRK'a yönelik her türlü bilgi ögesini kaydetmeye dayanmaktadır. Ancak, ÇRK'ı kaydetmeye yönelik bu yaklaşım, ÇRK'ı ayrıştırılmış bir şekilde raporlayamadığı ve ÇRK ile ilgili bir cümle bildiren şirketler ile yıllık raporlarında 40 cümle bildirmiş olan diğer şirketler arasında ayırım yapmadığı için belirli sınırlamalar içermektedir. Her şirket bu teknik kapsamda eşit muamele görmektedir. Bu sorunun üstesinden gelmek için, ÇRK'ı daha karmaşık bir yaklaşım olan ve şirketler arasında ayırım yapabilen bir dizi cümle ile ölçülmüştür. Bu cümlelerde, kelime anlamının indeks ile aynı veya benzer olması kontrol edilmiştir. İndeks içinde yer alan her kategorinin ana başlıkları aşağıda Tablo 4'de yer almaktadır.

Tablo 4: Açıklama Kontrol Listesindeki Kategoriler

Çevresel Açıklama Öğeleri
1. Kilit Performans Göstergeleri (KPG) dâhil olmak üzere kirlilik azaltma veya çevre kirliliği kontrolü
2. Sürdürülebilir kalkınma raporlaması
3. Çevre yönetimi
4. Çevresel ödül, hedef ve başarı
5. Çevre ile ilgili finansal bilgiler
6. Çıkar gruplarıyla ilişkiler
7. Kanun ve yönetmeliklere ilişkin olumsuz bilgi ve bilgiler
8. Arazi iyileştirme ve kirlenme
9. Çevreyle ilgili diğer açıklamalar

Kaynak: Sulaiman vd., 2014: 75

Kelimelerin tespit edilmesinden sonra uygun puanlar ile ölçüm işlemi gerçekleştirilmiştir. Açıklanan kalemlerin puanlaması Tablo 5’de verilmiştir. Parasal rakamlarla (kantitatif-parasal) açıklanan çevresel bilgiler için ‘4’puan verilmiştir. Ancak, bir kalemin nicel ancak parasal olmayan bir şekilde açıklanması durumunda üç (3) puan verilmiştir. Maddeler belirli ayrıntılarla ancak niceliksel olmayan bir şekilde açıklanmışsa, iki (2) puan ve genel anlamda belirtilen maddelere bir (1) puan verilmektedir. Son olarak, açıklama maddelerinin olmaması durumunda sıfır (0) puan verilmektedir. Teorik olarak, bir şirket dokuz farklı kategoride toplam 46 açıklama maddesi ile maksimum 184 puan (46 x 4) alabilmektedir (Tablo 5). Puanlamalar yukarıdaki kategorilerin puanlamasına yönelik değerlerin açıklaması aşağıda Tablo 5’de ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 5: Açıklama Kontrol Listesinin Puanlama Prosedürleri Puan

Puanlama Açıklaması
0 Öğeler açıklanmadı.
1 Kalemler genel hatlarıyla açıklanmıştır.
2 Kalemler belirli terimlerle açıklanır, ancak nicel değildir.
3 Açıklanan kalemler niceldir ancak parasal değildir.
4 Açıklanan kalemler nicel ve parasaldır.

Kaynak: Sulaiman vd., 2014: 76

Bu puanların daha açık bir şekilde anlaşılabilmesi için faaliyet dosyası ve sürdürülebilirlik dosyalarından alıntılama yoluyla örnekler seçilerek aşağıda gösterilmektedir. Bu puanlar sırasıyla küçükten büyüğe doğru (1-4) aktarılmıştır.

“Dönem içinde çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim konularında aleyhte açılan ve/veya sonuçlanan dava ve çevreye zarardan dolayı hiçbir aleyhte bildirim söz konusu olmamıştır. Ayrıca, Şirket bugüne kadar çevre yasalarına uyumsuzluk sebebiyle herhangi bir para cezasına tabi olmamıştır.” (Türk Traktör ve Ziraat Makineleri A.Ş., 2021: 97). Türk Traktör ve Ziraat Makineleri

A.Ş.'e ait alıntıda, çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim konularında aleyhte açılan dava veya çevreye zarar veren bir olay olmadığı belirtilmiştir. Aynı zamanda, şirketin çevre yasalarına uyum sağladığı ve herhangi bir para cezası almadığı ifade edilmiştir. Bu açıklamalar genel hatlarıyla kalemlerin çevresel ve kurumsal yönetim performansını değerlendirilse de, nicel veya parasal değerler verilmemiştir. Bu yüzden açıklama 1 puan olarak değerlendirilmiştir.

“Türkiye, Endonezya, Tayland, Brezilya ve ABD’deki Chattanooga tesisleri ISO 14001 çevre yönetim sertifikasına, Türkiye tesisi 2015 yılından bu yana ISO 50001-2011 enerji yönetim sertifikasına sahiptir” (Kordsa Teknik Tekstil A.Ş., 2021: 72). Kordsa Teknik Tekstil A.Ş.’e ait alıntıda, Kordsa’nın çevre yönetim sertifikalarına sahip olduğu ve çevre ile ilgili kanunlara uyumlu çalıştığı belirtilmiştir. Ayrıca, şirketin 2020 yılında herhangi bir çevre cezası almadığı ifade edilmiştir. Bu açıklamalar, belirli terimler ve kavramlar kullanılarak çevre performansını değerlendirilse de, nicel veya parasal değerler verilmemiştir. Bu yüzden açıklama 2 puan olarak değerlendirilmiştir.

Yataş Yatak ve Yorgan Sanayi Ticaret A.Ş. mart ayı içerisinde *“Yataş ormanı oluşturma kapsamında 3.000 adet ağaç dikimi yapıldı”* (Yataş Yatak ve Yorgan Sanayi Ticaret A.Ş., 2020: 33). Bu alıntıda, Yataş Yatak ve Yorgan Sanayi Ticaret A.Ş.’nin Mart ayında “Yataş ormanı” projesi kapsamında 3.000 adet ağaç dikimi yaptığı ifade edilmiştir. Bu açıklama, nicel bir veri içermektedir ancak parasal bir değer veya daha detaylı bilgiler verilmemiştir. Bu sebeple 3 puan olarak değerlendirilmiştir.

“Rüzgâr, güneş enerjisi ve diğer sıfır karbonlu elektrik üretim tesisleri yatırımlarını içeren projelere yılda yaklaşık 350 milyon ABD doları yatırım harcaması planlanmaktadır. Bu dönemde toplam yatırım miktarı 5 milyar ABD dolarına ulaşacaktır” (Tüpraş-Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş., 2021: 24). Tüpraş-Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş.’e ait alıntıda, Tüpraş’ın rüzgâr, güneş enerjisi ve diğer sıfır karbonlu elektrik üretim tesisleri için yıllık yaklaşık 350 milyon ABD doları yatırım harcaması planlandığı ve toplam yatırım miktarının 5 milyar ABD dolarına ulaşacağı ifade edilmiştir. Bu açıklama parasal değerleri içermektedir. Verilen açıklama bütün kriterleri sağladığı için 4 puan verilmiştir.

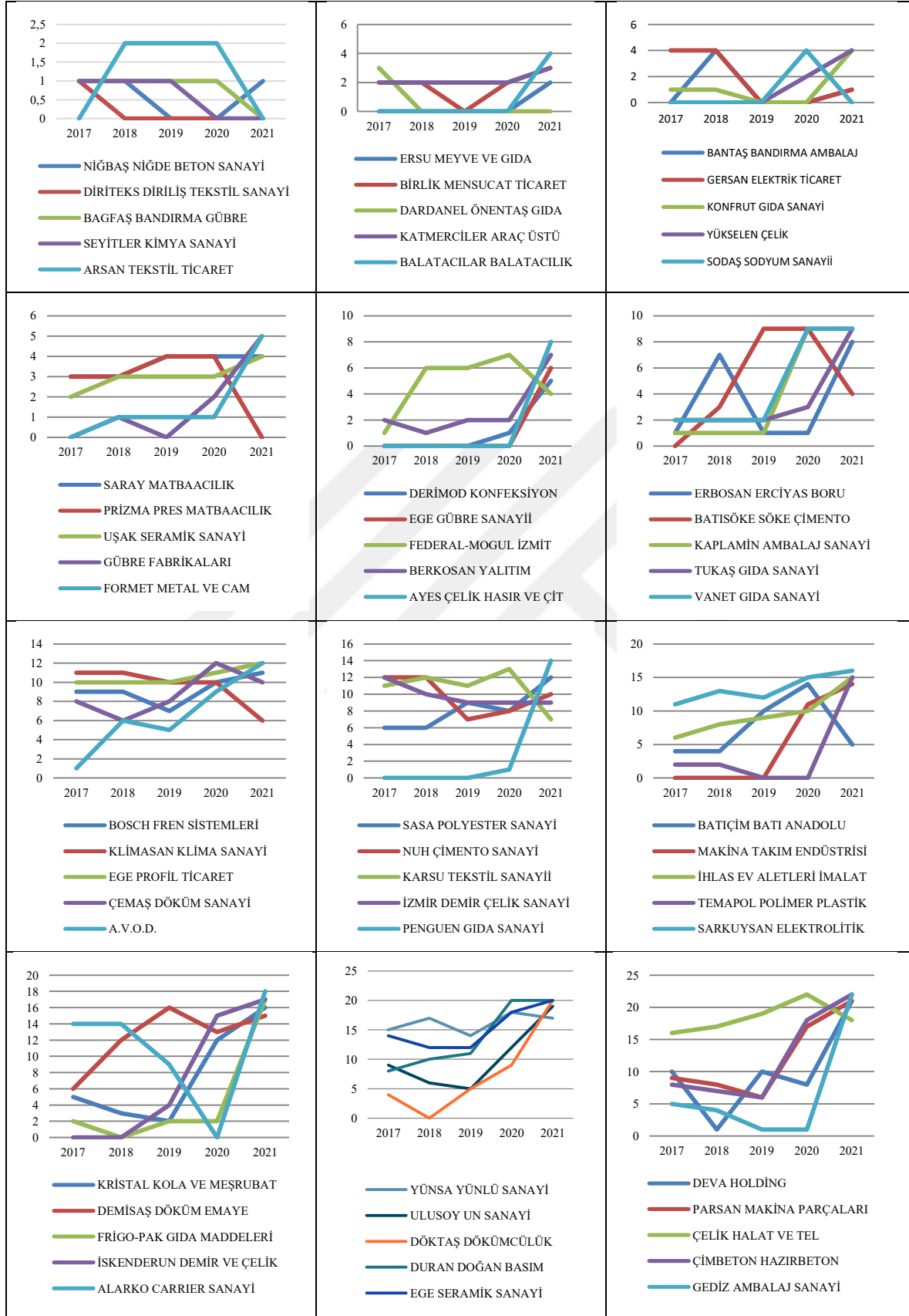
Yukarıda verilen örnekler, çeşitli şirketlerin faaliyet ve sürdürülebilirlik dosyalarından alınan alıntılama yoluyla çevresel performanslarını ve sürdürülebilirlik çabalarını değerlendirmek amacıyla kullanılan örneklerdir. Bu alıntılar, şirketlerin çevreye yönelik açıklamalarını ve çevreyle ilgili etkileşimlerini gösteren önemli ipuçları sunmaktadır. Şirketlerin çevresel açıklamalarını daha kapsamlı bir şekilde anlamak ve karşılaştırmak için panel veri analizi gibi istatistiksel yöntemlerin kullanılması oldukça faydalı olabilmektedir. Bu analiz yöntemi, zaman içinde şirketlerin çevresel politikalarında ve performanslarında meydana gelen değişiklikleri incelemek ve çeşitli faktörlerin çevresel performans açıklamalarına olan etkisini değerlendirmek için kullanılabilir.

3.2.2. Çevresel Açıklama Grafikleri

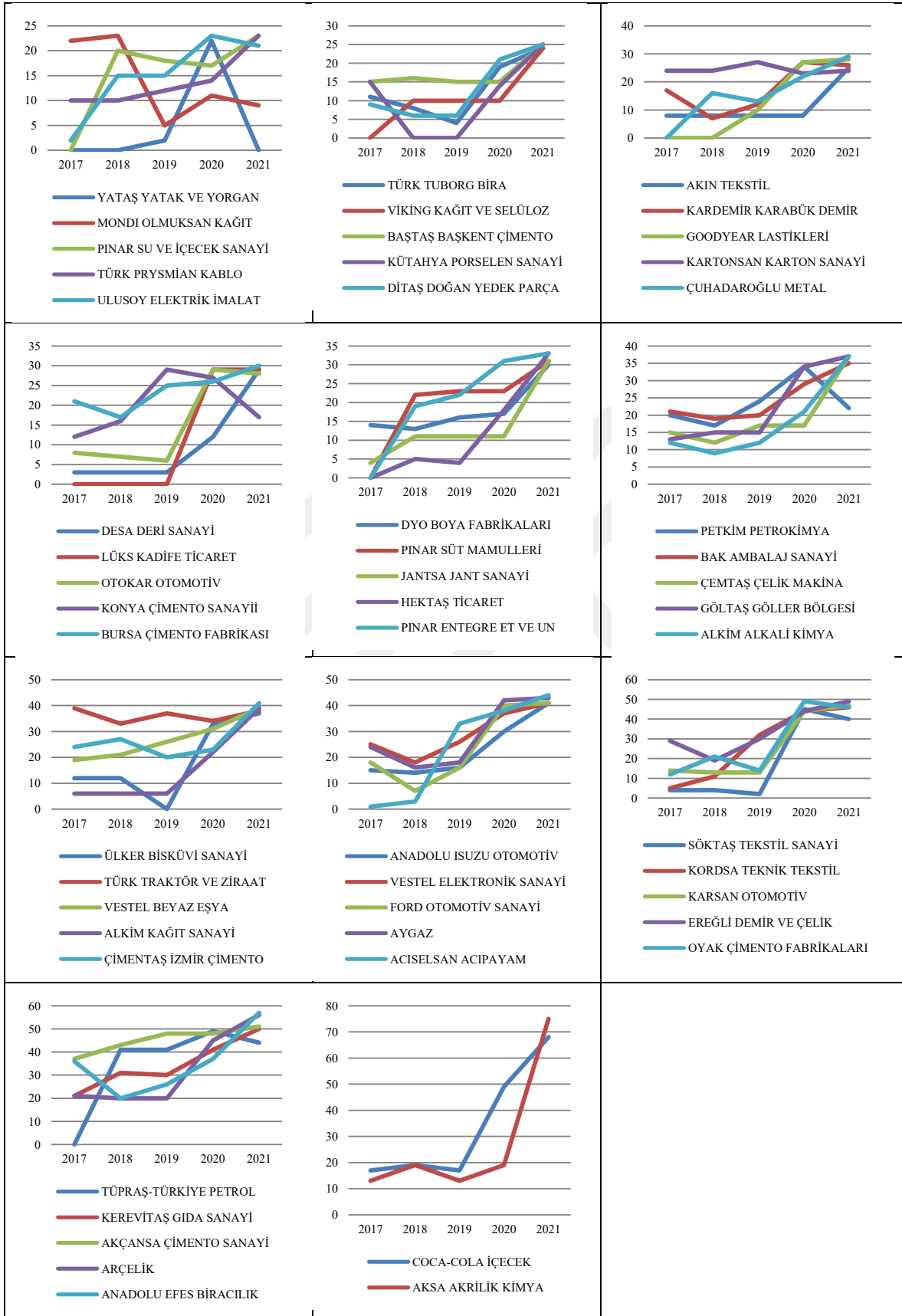
Borsa İstanbul'da işlem gören imalat firmaları, günümüzde giderek artan bir şekilde çevresel etkilerin ve sürdürülebilirlik konularının merkezinde yer almaktadır. Bu firmalar, faaliyetlerinden kaynaklanan doğal kaynak kullanımı, enerji tüketimi, emisyonlar, atık yönetimi gibi faktörlerle çevresel risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Çevresel Açıklama Grafikleri, bu firmaların çevresel etkilerini ve risklerini değerlendirmek, bu konularda şeffaf bir şekilde raporlama yapmak ve sürdürülebilirlik stratejilerini geliştirmek için kritik bir araçtır. Bu analiz, hem şirketlerin kendi sürdürülebilirlik performansını izlemesine ve iyileştirmesine yardımcı olurken hem de paydaşlarının, yatırımcıların ve toplumun çevresel etkileri hakkında bilgi sahibi olmasını sağlar. Borsa İstanbul'da işlem gören imalat firmalarının Çevresel Açıklama Grafikleri yaparak çevreye olan etkilerini anlamak ve sürdürülebilirliği hedeflemek, hem kendi rekabet avantajlarını güçlendirmelerine hem de toplumsal fayda sağlamalarına olanak tanımaktadır.

Çevresel Açıklama Grafikleri, çevreye olan etkileri anlama ve çevresel performansı görselleştirme amacıyla kullanılmaktadır. Aşağıda yer alan grafikler ise karmaşık verileri anlaşılır hale getirerek bu analizlerin sonuçlarını görsel olarak temsil etmektedir. Grafikler ayrıca çevresel performansı, enerji kullanımını, karbon salınımını ve diğer göstergeleri temsil ederek işletmelere veri odaklı bir yol gösterici sunmaktadır. BIST'te yer alan 112 imalat sektörü firmasının çevresel performansları, çevresel açıklama grafikleri ve sürdürülebilirlik raporları içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Şirketler en küçük puandan en yüksek puana doğru sıralanmış ve 5'li gruplara ayrılmıştır. En düşük puandaki grup, ÇRK indeksinde alınan düşük puanları, en yüksek puandaki grup ise alınan yüksek puanları temsil etmektedir. Bu sıralama, işletmelerin çevresel performanslarına göre farklı seviyelerde olduğunu göstermektedir. En yüksek puana sahip olan şirketler çevreye daha az zarar veren uygulamalara sahipken, en düşük puana sahip olanlar çevresel performansları açısından daha dikkatli olmaları gereken firmalardır. Tablo 6'da çevresel açıklama grafikleri yer almaktadır.

Tablo 6: Çevresel Faaliyet ve Sürdürülebilirliğe İlişkin Açıklama Grafikleri

Tablo 6: (Devamı)

Tablo 6 incelendiğinde, şirketlere ait çevresel raporlama kalitesinin son yıllarda arttığı gözlenmektedir. Öte yandan faaliyet ve sürdürülebilirlik raporlarında bazı şirketlerin çevreye yönelik açıklamalar yer vermemesi daha sonraki yılda ise tekrar bildirimlerde bulunmaya devam etmesi dikkat çekicidir. Farklı bir ifadeyle, açıklamalar her yıl süreklilik arz etmemektedir. Bu durum yıllar içinde şirketlerin çevreye yönelik açıklamalarının karşılaştırılabilmesine imkân sağlamamaktadır. Örneğin Tablo 6’da yer alan Döktaş Dökümcülük Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2017 yılında çevreye yönelik açıklama yapmış olmasına rağmen 2018 yılında ise herhangi bir açıklamaya yer vermemiştir. Ancak şirketin 2019 yılında açıklamalara tekrar yer verdiği görülmektedir. Bu durum, şirketlerin çevresel raporlama kalitesinin değişkenlik gösterebildiğini ve bazı şirketlerin çevresel raporlamalarını belli dönemlerde yoğunlaştırdığını göstermektedir. Böylece, şirketlerin çevresel performanslarının belirli dönemlerde öne çıktığını veya çevresel politikalarında değişikliklerin olduğunu düşündürebilir. Ayrıca, bazı şirketlerin çevreye yönelik açıklamalara yer vermemesi ve daha sonra tekrar bildirimlerde bulunmaya başlaması, şirketlerin çevresel sorumluluklarını farklı dönemlerde ne kadar önemsediklerini veya çevresel performanslarının dönemsel olarak değişebileceğini göstermektedir.

Bu değişkenlikler, şirketlerin çevresel politikalarının ve stratejilerinin zamanla gelişebileceğini ve çevresel raporlama kalitesinin artmasına yönelik çabaların zaman içinde etkisini gösterebileceğine işaret etmektedir. Aynı zamanda, bu değişkenlikler, şirketlerin çevresel performanslarını izlemek ve değerlendirmek için daha uzun bir zaman serisi verisine ihtiyaç olduğunu da göstermektedir. Bu bulgular, sürdürülebilirlik raporlarının ve çevresel açıklamaların değerlendirilmesinde zaman serisi analizlerinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Şirketlerin çevresel performanslarını ve açıklamalarını analiz etmek, yıllar arasında karşılaştırma yaparak eğilimleri ve değişkenlikleri belirlemek için bu tür analizlerin yapılması önemlidir.

Sonuç olarak, çevresel raporlama kalitesindeki değişkenlikler ve dönemsel vurgular, şirketlerin çevresel performansını ve çevresel politikalarını anlamak için daha geniş bir perspektifin gerekliliğini göstermektedir. Çevresel raporlamaların sürekliliği ve tutarlılığı, şirketlerin çevresel sorumluluklarını nasıl ele aldığını ve performanslarını nasıl değerlendirdiğini anlamak için önemli bir ölçüt olarak dikkate alınmalıdır.

3.2.3. Panel Veri Analizi

Panel veri analizi, yatay kesit verileri ile zaman serisi verilerinin eş zamanlı kullanımıyla ilgili bir yöntemdir ve zaman içi ve zaman dışı gözlemler olarak ayrılmaktadır (Ahn ve Moon, 2001: 1). Panel veri analizi, yatay kesit bağımlılığı ve zaman analizi olmak üzere iki boyutlu bir kullanıma sahiptir. Bu analizde, N birim ve her birim için T gözlem bulunur. Eğer aynı kesit birimi zaman içinde gözlemleniyorsa, veri panel verisi olarak adlandırılmaktadır (Dam, 2014: 92).

Panel veri analizi, bağımsız değişkenlere ilişkin hipotezleri test etmek için kullanılmaktadır. Sabit etkiler (FE) ve rassal etkiler (RE) gibi farklı modeller panel veri analizinde tercih edilmektedir. Sabit etkiler modeli, her birim için farklı bir sabit terim tahmin ederek değişmeyen ve ölçülemeyen değişkenlerin etkilerini kontrol etmeye çalışmaktadır (Wooldridge, 2010: 268). Rassal etkiler modeli ise panel verilerdeki rassal amaçlı değişkenleri yakalamak için kullanılmaktadır (Stock ve Watson, 2003: 703). Sabit etkiler model, panel verilerde bir varlık içindeki öngörücü değişkenlerle sonuçlar arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Her birimin, tahmin değişkenlerini etkileyebilecek kendi bireysel özellikleri bulunmaktadır (Torres-Reyna, 2007: 9). Rassal etkiler modeli ise değişikliklerin tesadüfi olduğunu varsayarak panel verilerde kullanılmakta ve kesit ve bağımsız değişken katsayılarından ve birleşik hata teriminden oluşmaktadır (Balaoğlu ve Güney, 2021: 50).

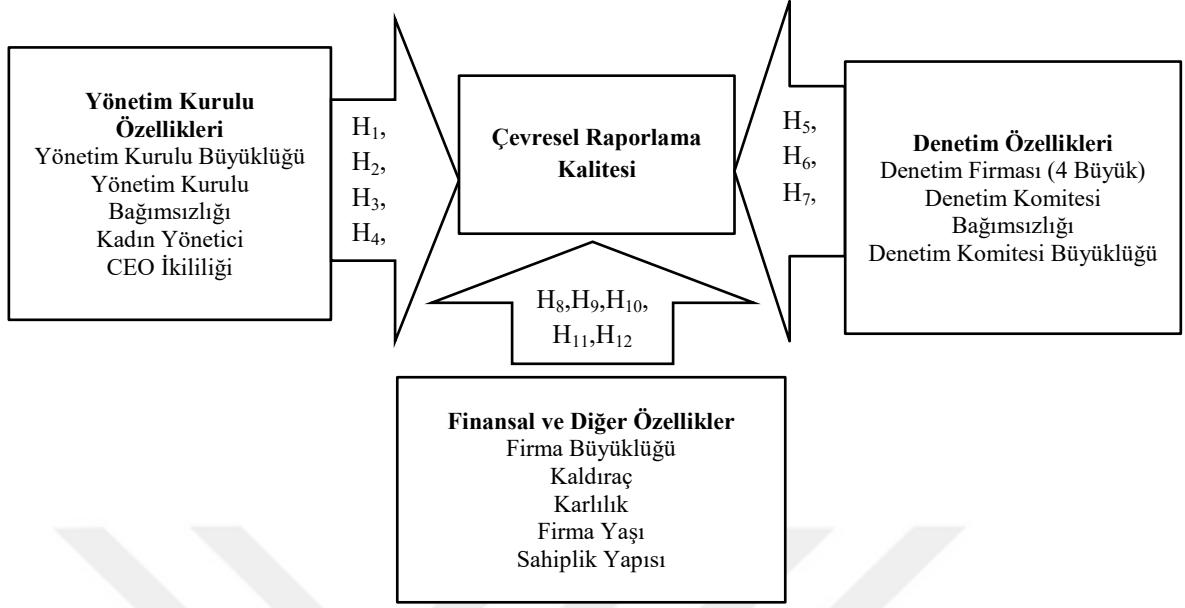
Panel veri analizinde sabit etkiler modeli mi yoksa rassal etkiler modeli mi kullanılacağı Hausman testi ile belirlenebilir (Greene, 2005: 298-305). Hausman testi, regresyon modelindeki bağımsız değişken ile hata terimi arasında ilişkinin olup olmadığını test etmektedir. Eğer ilişki yoksa rassal etkiler modeli tercih edilmektedir (Greene, 2011: 757).

Panel veri analizinde kullanılan modelin belirlenmesinden sonra, bağımsız değişkenlerin tasarımı önemli bir adımdır. Bağımsız değişkenlerin doğru şekilde tanımlanması, analizin doğruluğu ve sonuçların güvenilirliği açısından önem teşkil etmektedir.

3.3. Araştırma Hipotezleri, Veri Seti ve Model

Bu bölümde BİST imalat şirketleri içerisindeki ÇRK'yı etkileyen faktörleri araştırmak için çalışmada kullanılan değişkenlerin ölçümleri ifade edilmektedir. ÇRK, bağımlı değişkenin belirleyicilerinin ölçülebilmesi amacıyla kullanılan değişkenler; yönetim kurulu özellikleri, denetim özellikleri ve finansal ve diğer özellikler olarak incelenmek üzere üç gruba ayrılmıştır. Yönetim kurulu özellikleri içerisinde, yönetim kurulu büyüklüğü, yönetim kurulu bağımsızlığı, kadın yönetici sayısı ve CEO ikililiği yer almaktadır. Denetim özellikleri; denetim (4 büyük), denetim komitesi bağımsızlığı ve denetim komitesi büyüklüğünden oluşmaktadır. Son olarak finansal ve diğer özellikler ise şirket büyüklüğü, kaldıraç, karlılık, yaş ve sahiplik yapısından oluşmaktadır. Çevresel raporlama kalitesine yönelik hipotezler ise aşağıda yer almaktadır:

Şekil 1: Çevresel Raporlama Kalitesini Belirleyen Faktörlerin Sınıflandırması

Hipotezler

Çevresel raporlama kalitesinin belirlenmesinde etkili olabilecek çeşitli faktörler göz önünde bulundurulmuştur. Bu faktörlerin incelenmesi ve ilişkilerin anlaşılması, çalışmanın merkezinde yer almaktadır. İlgili literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda, aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur:

H₁: Yönetim kurulunun büyüklüğü, çevresel raporlama kalitesini etkiler.

Yönetim kurulu büyüklüğü, bir şirketin yönetim yapısında kritik bir faktördür. Daha büyük bir yönetim kurulu, genellikle daha çeşitli bir yetenek havuzunu temsil eder ve karar alma süreçlerinde daha geniş bir perspektif sunar. Bu nedenle, yönetim kurulunun büyüklüğü ile çevre raporlama kalitesi arasında pozitif bir ilişki olabilir.

H₂: Yönetim kurulunun bağımsızlığı, çevresel raporlama kalitesini etkiler.

Yönetim kurulunun bağımsızlığı, şirketin yönetim yapısının önemli bir özelliğidir. Bağımsız üyelerin sayısı ve nitelikleri, kurulun karar alma süreçlerinde dışarıdan gelen etkilere karşı direnç gösterme kapasitesini belirler. Dolayısıyla, daha bağımsız bir yönetim kurulu genellikle daha etkin denetim ve karar alma süreçlerini destekler.

H₃: Yönetim kurulunda kadın yöneticilerin bulunması, çevresel raporlama kalitesini etkiler.

Kadın yöneticilerin çevresel konulara daha duyarlı olduğu ve sürdürülebilirlik perspektiflerini vurguladığı bilinmektedir. Dolayısıyla, kadın yöneticilerin daha fazla temsil edildiği yönetim kurulları genellikle çevresel raporlama süreçlerinin geliştirilmesine ve çevresel performansın iyileştirilmesine katkıda bulunabilir.

H₄: CEO ikiliği çevresel raporlama kalitesini etkiler.

CEO ikiliği durumunda, CEO'nun şirketin hem yöneticisi hem de yönetim kurulu başkanı olması, çevresel raporlama kalitesini etkileyen bir faktör olabilir. Bu durumda, CEO'nun büyük ölçüde karar alma süreçlerinde kontrol sahibi olması, şirketin çevresel politikalarını ve uygulamalarını belirleme yetkisine sahip olabilir. Bu nedenle, CEO ikiliği durumunun çevresel raporlama kalitesi üzerinde önemli bir etkisi olabilir.

H₅: Dört büyük denetim şirketi tarafından denetlenmek, çevresel raporlama kalitesini etkiler.

Şirketin denetimi, finansal raporlama sürecinin güvenilirliği ve şeffaflığı açısından kritik öneme sahiptir. Bir şirketin dört büyük denetim şirketi tarafından denetleniyor olması, çevresel raporlama kalitesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Çünkü bu durum, şirketin çevresel performansının tarafsız ve güvenilir bir şekilde değerlendirilmesine katkıda bulunabilir. Dört büyük denetim şirketlerinin varlığı, çevresel verilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini artırabilir.

H₆: Denetim komitesi bağımsızlığı, çevresel raporlama kalitesini etkiler.

Denetim komitesinin bağımsızlığı, şirketin çevresel raporlama sürecindeki güvenilirlik ve doğruluk açısından kritik bir rol oynar. Bağımsız bir denetim komitesi, çevresel performans verilerinin toplanması, doğrulanması ve sunulması sürecini daha etkili bir şekilde denetleyebilir. Bağımsızlık, denetim süreçlerinin tarafsızlığını ve objektifliğini artırır, böylece şirketin çevresel performansının gerçekçi bir şekilde değerlendirilmesine olanak tanır. Ayrıca, bağımsız bir denetim komitesi, çevresel raporlama sürecinin şeffaflığını artırarak paydaşların güvenini kazanmaya yardımcı olur.

H₇: Denetim komitesi büyüklüğü, çevresel raporlama kalitesini etkiler.

Denetim komitesinin büyüklüğü, komitenin etkinliği ve yetenekleri açısından önemli bir belirleyicidir. Daha büyük bir denetim komitesi, çevresel risklerin daha etkili bir şekilde değerlendirilmesine ve denetim süreçlerinin daha etkin bir şekilde yönetilmesine olanak tanıyabilir. Bu nedenle, denetim komitesinin büyüklüğü, çevresel raporlama kalitesini artırma potansiyeline sahip olabilir.

H₈: Firma büyüklüğü, çevresel raporlama kalitesini etkiler.

Firma büyüklüğü, bir şirketin finansal performansı ve operasyonel yetenekleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Genellikle büyük şirketler, daha fazla kaynağa ve uzmana sahiptir, bu da çevresel performanslarını değerlendirmelerini ve raporlamalarını iyileştirmelerini sağlar. Ayrıca, büyük şirketler, sürdürülebilirlik stratejilerini uygulamak için daha fazla kaynağa sahip olabilirler.

H₉: Kaldıraç oranı, çevresel raporlama kalitesini etkiler.

Kaldıraç oranı, şirketin finansal yapısını ve risklerini yansıtan önemli bir göstergedir. Daha yüksek bir kaldıraç oranına sahip şirketler, finansal sıkıntılarla karşı karşıya kalabilir ve çevresel performanslarını iyileştirmek için daha az kaynağa sahip olabilirler. Şirketler, paydaşların beklentilerini karşılamak için daha fazla bilgi açıklama stratejilerine yönelebilirler. Bu stratejiler, şirketin finansal durumunu ve çevresel performansını daha şeffaf bir şekilde iletmeye yardımcı olabilir.

H₁₀: Firma karlılık düzeyi, çevresel raporlama kalitesini etkiler.

Firma karlılık düzeyi, şirketin finansal performansını yansıtan önemli bir faktördür. Daha karlı şirketler, genellikle çevresel sürdürülebilirlik çabalarını desteklemek için daha fazla kaynağa ve yetkiye sahip olabilirler. Bu nedenle, firma karlılık düzeyi ile çevresel raporlama kalitesi arasında pozitif bir ilişki olabilir.

H₁₁: Firma yaşı, çevresel raporlama kalitesini etkiler.

Firma yaşı, şirketin deneyimini ve kurumsal belleğini yansıtan önemli bir faktördür. Daha eski şirketler, çevresel sürdürülebilirlik çabalarını geliştirmek ve uygulamak için daha fazla deneyime sahip olabilirler. Bu nedenle, firma yaşı ile çevresel raporlama kalitesi arasında pozitif bir ilişki olabilir.

H₁₂: Sahiplik yapısı, çevresel raporlama kalitesini etkiler.

Sahiplik yapısı, şirketin yönetim yapısını ve karar alma süreçlerini yansıtan önemli bir faktördür. Daha yaygın bir sahiplik yapısına sahip şirketler, genellikle çevresel sürdürülebilirlik konularına daha fazla odaklanabilir ve çevresel raporlama kalitesini artırabilirler. Bu nedenle, sahiplik yapısı ile çevresel raporlama kalitesi arasında pozitif bir ilişki olabilir.

BIST imalat sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin ÇRK değerlerinin belirleyicilerini araştırmak amacıyla kurumsal yönetim değişkenleri, denetim ve finansal ve diğer özelliklerle birlikte bazı kurumsal özelliklerin kombinasyonları kullanılmaktadır. Bu çalışmada kullanılan değişkenlerin kısaltmaları ve ölçüm yöntemleri Tablo 7’de ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 7: Çevresel Raporlama Kalitesi ile İlişkili Bağımsız Değişkenler ve Kaynaklar

Kod	Bağımsız Değişken	Ölçüm	Kaynak
ÇRK	Çevre Raporlama Kalitesi	Çevre Açıklama İndeksi	Bakhtiar (2005), Cormier ve Gordon (2001), Cormier ve Magnan (1999), Cormier ve Magnan (2003), Cormier vd. (2005), Fekrat vd. (1996), Ten (2009), Wiseman (1982), Sulaiman vd. (2014)
FB	Firma Büyüklüğü	Toplam Varlıkların Logaritması	Da Silva Monteiro ve Aibar-Guzmán (2010), D’amico vd. (2016), Akbas (2014), Ortas vd. (2015), La Soa Nguyen vd. (2017), Yang ve Liang (2017), Soa vd. (2018), Ashfaq ve Rui (2019), Nguyen vd. (2020), Shwairef vd. (2021), Omnamasivaya ve Prasad vd. (2016),
YKB	Yönetim Kurulu Bağımsızlığı	Yönetim Kurulu Bağımsız Yönetici Sayısı / Toplam Yönetici Sayısı	Naseer ve Rashid (2018), Lin vd. (2021), Liu ve Anbumozhi (2009), Da Silva Monteiro ve Aibar-Guzmán (2010), D’amico vd. (2016), Liu ve Bai (2022), Shwairef vd. (2021)
KY	Kadın Yönetici	Toplam Kadın Yönetici Sayısı / Toplam Yönetici Sayısı	Kathy Rao vd. (2012), Sallehuddin (2014), Naseer ve Rashid (2018), Nassreddine (2022)
CEO	CEO	CEO; Varsa=1, Yoksa=0	Ashfaq ve Rui (2019), Naseer ve Rashid (2018), Cong vd. (2014), Buniamin vd. (2008)
DEN	Denetim Firması	Dört Büyük Denetim Firmalarından Birisi ile Çalışma Durumu; Varsa=1, Yoksa=0	La Soa Nguyen vd. (2017), Soa vd. (2018), Moalla vd. (2021), Nguyen vd. (2020), D’amico vd. (2016) Dibia ve Onwuchekwa (2015), Liu And Bai (2022), Ofoegbu vd. (2018)
DKB	Denetim Komitesi Bağımsızlığı	Denetim Komitesi Bağımsız Yönetici Sayısı / Toplam Denetim Komitesi Sayısı	Naseer ve Rashid (2018), Ofoegbu vd. (2018)
DKY	Denetim Komitesi Yapısı	Denetim Komitesi Toplam Üye Sayısı	Gökhan ve Merter (2020), Persons (2009),
YKY	Yönetim Kurulu Yapısı	Yönetim Kurulu Kişi Sayısı	Kipnetich vd. (2019), Da Silva Monteiro ve Aibar-Guzmán (2010), Liu ve Bai (2022), Shwairef vd. (2021), Jehn ve Bezrukova (2004); Roberson ve Park (2007)
KAL	Kaldıraç	Toplam Borçlar / Toplam Pasifler (Aktifler)	Nguyen vd. (2020), Akbas (2014), Dibia ve Onwuchekwa (2015), La Soa Nguyen vd. (2017), Soa (2018),
AK	Aktif Kârlılık (ROA)	Net Kar / Toplam Varlık	Gökhan ve Merter (2020), Karadeniz ve Koşan (2017), Ross vd., (2005), Poyraz (2012), Korkmaz ve Karaca (2014)
ÖK	Özsermaye Kârlılığı (ROE)	Net Kar / Özsermaye	Poyraz (2012), İskenderoğlu vd. (2012), Turnacıgil ve Karakuş (2022),
FY	Firma Yaşı	Firmanın Kuruluşundan İtibaren Geçen Yıl Sayısı	Soa (2018), Nguyen vd. (2020), Akbas (2014), D’amico vd. (2016),
SY	Sahiplik Yapısı	Ortalama Sermaye Oranı (Öz Sermaye / Toplam Varlıklar)	Liu ve Anbumozhi (2009)

Çevresel muhasebe bilgilerinin açıklanma düzeyini etkileyen faktörlerin araştırılması amacıyla çalışma, Stata 14 veri analiz yazılımının desteğiyle değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Hipotezler kendi içerisinde daha anlaşılır olması için yönetim kurulu özellikleri, denetim özellikleri ve finansal ve diğer özellikler bakımından incelenmek üzere üç modele ayrılmıştır. Modele çok değişkenli doğrusal regresyon şu şekilde uygulanmıştır:

$$\textbf{Model 1: } \mathit{ÇRK}_{it} = a_{0,it} + a_{1,it}YKB + a_{2,it}YKY_{it} + a_{3,it}KY_{it} + a_{4,it}CEO + \varepsilon_{it}$$

$$\textbf{Model 2: } \mathit{ÇRK}_{it} = b_{0,it} + b_{1,it}DEN_{it} + b_{2,it}DKB_{it} + b_{3,it}DKY + \varepsilon_{it}$$

$$\textbf{Model 3: } \mathit{ÇRK}_{it} = c_{0,it} + c_{1,it}FB + c_{2,it}KAL_{it} + c_{3,it}AK + c_{4,it}ÖK_{it} + c_{5,it}FY + c_{6,it}SY + \varepsilon_{it}$$

Çalışma notasyonlarının açıklamalarına göre, ÇRK, bağımlı değişkeni ifade etmektedir. Denklemlerdeki FB, KAL, AK, ÖK, FY, DEN, YKB, YKY, SY, KY, CEO, DKB ve DKY değişkenler ise bağımsız değişkenleri temsil etmektedir. Her denklemin sonundaki ε_{it} ise hata terimi olarak kabul edilmektedir. t, dönemi (2017-2021 dönem aralığı), i ise firma sayısını ($i=1, \dots, 112$) ifade etmektedir. Çalışmanın regresyon analizi sonuçlarına göre, YKB, YKY, KY ve CEO bağımsız değişkenlerin etkilerini temsil eden regresyon katsayıları sırasıyla, $a_{0,it}, a_{1,it}, a_{2,it}, a_{3,it}$ ve $a_{4,it}$ şeklinde belirlenmiştir. Benzer şekilde Model 2 de yer alan DEN, DKB ve DKY bağımsız değişkenlerin etkilerini temsil eden regresyon katsayıları sırasıyla, $b_{0,it}, b_{1,it}, b_{2,it}$ ve $b_{3,it}$ ve Model 3’de yer alan FB, KAL, AK, ÖK, FY ve SY bağımsız değişkenlerin etkilerini temsil eden regresyon katsayıları sırasıyla, $c_{0,it}, c_{1,it}, c_{2,it}, c_{3,it}, c_{4,it}, c_{5,it}$ ve $c_{6,it}$ şeklinde ele alınmıştır.

3.4. Araştırmanın Bulguları

Çalışmanın bu kısmında ilk olarak araştırmaya katılanların tanımlayıcı istatistiklerine ve korelasyon analizine ilişkin bulgularına yer verilmiştir. Ardından panel veri analizi yapılarak hipotezlere yönelik sonuçlar sunulmuştur.

Tanımlayıcı istatistikler, bir veri setinin özelliklerini özetleyen istatistiksel ölçümlerdir. Bu istatistikler arasında en yaygın olanlar, ortalamayı, standart sapmayı, minimum ve maksimum değerlerini içermektedir. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişkenler	Gözlem sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
ÇRK	560	13,109	13,204	0	75
YKY	560	7,214	2,323	3	15
YKB	560	2,157	0,865	0	5
KY	560	1,123	1,080	0	5
CEO	560	0,269	0,444	0	1
DEN	560	0,280	0,450	0	1
DKB	560	0,936	0,246	0	1
DKY	560	2,061	0,305	2	5
FB	560	8472,600	840,366	6231	10811
KAL	560	576,127	359,562	84	4401
AK	560	62,607	140,834	-2051	730
ÖK	560	75,059	1430,628	-29551	8722
FY	560	48,616	17,427	11	106
SY	560	581,186	3054,518	-2244	72280

Tablo 8’deki verilere göre, çevre raporlama kalitesi ortalama puanının 13,109 olduğu ve çevre raporlama kalitesi üzerinde yapılan değerlendirmelerde kullanılan puanların genellikle 0’dan başlayıp 75’e kadar çıkan bir aralığa sahip olduğunu görülmektedir. Yönetim kurulu büyüklüğü ise kişi sayısı 3 ile 15 arasında değişmektedir, bu da örneklemindeki şirketlerin yönetim kurulu büyüklüklerinin oldukça farklı olduğunu göstermektedir. Sermaye Piyasası Kurulu’nun kurumsal yönetim ilkeleri doğrultusunda, yönetim kurulunun üye sayısının 5 üyeden az olmamak koşulu ile belirlenmesi öngörülmektedir (Kurumsal Yönetim Tebliği [KYT], 2014: madde 4.3.1). Ancak yapılan araştırmada, sadece Birlik Mensucat Tic. ve San. İşl. A. Ş.’nin 2018 yılında bu koşulu sağlamadığı tespit edilmiştir. Bu durum, şirketin yönetim kurulunun kurumsal yönetim ilkelerine uygun olmadığını göstermektedir. Yönetim kurulu bağımsızlığı ise ortalama 2,157 üyeye sahiptir ve en fazla 5 üye kaydedilmiştir. Yönetim kurulu içinde kadın yöneticilerin sayısı ortalama 1,123 olarak hesaplanmıştır. Bu da firmanın yönetim kurulunun çok fazla kadın üyeden oluşmadığını göstermektedir. Naseer ve Rashid, (2018) ve Sallehuddin (2014)’e ait yapılan araştırmalar çalışmamız ile benzerlik göstermektedir. CEO’nun minimum değeri 0, maksimum değeri ise 1 olarak kabul edilmiştir. Bu, CEO pozisyonunun ya var ya da yok olduğunu göstermektedir. Bu yaklaşım, çeşitli araştırmalarda kullanılmıştır ve örnek olarak Ashfaq ve Rui (2019) ile Naseer ve Rashid (2018) tarafından genel olarak tercih edilmiştir.

Araştırmada, denetim firmasının 4 büyük şirketin herhangi biri tarafından yapılma oranının ortalama olarak %28 olduğu tespit edilmiştir. Analizde, denetim firmasının var olması durumunda değeri 1, yok olması durumunda ise değeri 0 olarak kabul edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, denetim firmasının büyük şirketler tarafından tercih edilme oranının nispeten düşük olduğu ancak varlık durumunun kesin olduğu belirlenmiştir. Firma tarafından gerçekleştirilen bağımsız denetimin ise minimum değeri 0, maksimum değeri 1 olarak kaydedilmiştir. Ayrıca, yapılan araştırmada denetim komitesinin bağımsızlık düzeyi için ortalama değerin 0,936 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, denetim

komitesinin nispeten yüksek bir bağımsızlık düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Yüksek bağımsızlık düzeyi, denetim komitesinin şirketin mali raporlama süreçleri ve iç kontrol sistemleri üzerinde etkili bir denetim yapmasını sağlar ve şirketin finansal raporlamasının doğruluğunu ve güvenilirliğini artırmaktadır. Bu bağlamda, Naseer ve Rashid (2018) çalışması benzer sonuçlar göstermektedir. Denetim komitesinin büyüklüğü oranı ortalama 2,061 olarak belirlenmiştir. Bu bulgu, denetim komitelerinin çoğunlukla sınırlı sayıda üyeye faaliyet gösterdiğini ve küçük yapıda olduklarını işaret etmektedir.

Firma büyüklüğü, minimum 6231 ve maximum 10811'e kadar değişen toplam varlıkların logaritmasından oluşmaktadır. Bu da örneklemindeki firmaların büyüklüklerinin oldukça farklı olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde La Soa Nguyen vd. (2017) ve Kipngetich vd. (2019)'da farklı büyüklüklere sahiptir. İşletmenin ortalama kaldıraç düzeyi 576,127 olarak oldukça yüksek kaydedilmiştir. Bu da BİST'te işlem gören imalat işletmelerinin finansal yapılarında önemli bir borç yükü taşıdığını göstermektedir. Bu durum, işletmelerin borçlarının öz sermayelerine oranla oldukça büyük olduğunu ifade etmektedir. Karlılık düzeyi, iki farklı değişken ile ölçülmüş ve ortalama olarak 62,607 ve 75,059 olarak kaydedilmiştir. Örneklemindeki işletmelerin karlılık düzeyinin çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Örneklemindeki işletmelerin hizmet ömrü ortalama olarak 48,616 yıl olarak hesaplanmış ve en uzun hizmet ömrü 106 yıl olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar, incelenen işletmelerin borsaya kote olmak için oldukça genç olmadıklarını göstermektedir. Nguyen (2020) tarafından yapılan çalışma ile benzerlik gösteren bu bulgular, işletmelerin uzun süredir faaliyet gösterdiklerini ve deneyimli olduklarını desteklemektedir. Bu da işletmelerin finansal istikrar ve sürdürülebilirlik açısından güvenilir bir konumda olduklarını düşündürmektedir. Ortalama sahiplik yapısı oranı en düşük -2244 olarak kaydedilirken en yüksek 72280 olarak kaydedilmiştir. Bu durum, şirketlerin sahiplik yapılarının farklılık gösterdiğini ve sahiplik oranlarının geniş bir aralığa yayıldığını göstermektedir.

Korelasyon Analizi

Korelasyon analizi, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ölçen bir istatistiksel analiz yöntemidir (Camgöz ve Yılmaztürk, 2023: 272). Genellikle bağımsız değişkenler arasında herhangi çoklu bağlantı sorununun olup olmadığını belirlemek için yapılmaktadır. Bu analizde kullanılan korelasyon katsayısı, değerleri +1 ile -1 arasında değişen bir ölçüt olarak kabul edilir. +1'e yaklaştıkça, iki değer arasındaki ilişkinin pozitif yönlü ve çok kuvvetli olduğunu gösterirken, -1'e yaklaştıkça, iki değer arasındaki ilişkinin negatif yönlü ve çok kuvvetli olduğunu ifade etmektedir (Erdoğan, 2009: 116). Tablo 9, değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının test edilmesinden elde edilen sonuçlar gösterilmektedir.

Tablo 9: Korelasyon Matrisi: Model 1

	ÇRK	YKY	YKB	KY	CEO
ÇRK	1,000				
YKY	0,406	1,000			
YKB	0,045	-0,247	1,000		
KY	0,062	-0,045	-0,046	1,000	
CEO	0,331	0,229	0,031	0,014	1,000

ÇRK ve YKY arasında 0,406 korelasyon katsayısı ile pozitif bir ilişki bulunurken, ÇRK ve YKB, ÇRK ve KY arasındaki ilişkiler çok zayıf olarak değerlendirilmektedir. Yapılan korelasyon analizinde YKY ve ÇRK arasında literatürde (Tarus, 2020: 29; Naseer ve Rashid, 2018: 15; Buniamin vd., 2008: 80) benzer sonuçlar göstermektedir. YKB ve ÇRK arasında ise yapılan çalışmalara (Naseer ve Rashid, 2018: 15; Buniamin vd., 2008: 80) benzer sonuçlar elde edilmiştir. ÇRK ve CEO arasında orta düzeyde bir pozitif ilişki mevcuttur. YKY ve YKB arasındaki ilişki negatif (-0,247) olarak değerlendirilirken, YKY ve KY arasındaki ilişki çok zayıf negatif (-0,045) olarak görülmektedir. YKY ve CEO arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki (+0,229) mevcuttur. YKB ve KY arasındaki ilişki de çok zayıf negatif (-0,045) olarak belirlenmiştir. YKB ve CEO arasında çok zayıf pozitif bir ilişki (+0,031) görülmektedir. KY ve CEO arasındaki ilişki de çok zayıf pozitif (+0,014) olarak değerlendirilebilmektedir.

Tablo 10: Korelasyon Matrisi: Model 2

	ÇRK	DEN	DKY	DKB
ÇRK	1,000			
DEN	0,309	1,000		
DKY	0,073	0,082	1,000	
DKB	0,198	0,080	0,051	1,000

ÇRK ve DEN arasındaki korelasyon katsayısı 0,309'dır. Bu değer, ÇRK ve DEN arasında pozitif ilişki olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde ÇRK ve diğer bağımsız değişkenler arasında da (DKY ve DKB) (0,073 ve 0,198) pozitif ilişki bulunmaktadır. Yapılan korelasyon analizinde DEN literatürle (Dibia ve Onwuchekwa, 2015: 148; Sallehuddin, 2014: 88) benzer sonuçlar göstermektedir. DKY ve ÇRK arasındaki ilişki (Nurhayati vd., 2016: 178) ile benzer sonuçlar elde edilmiştir. DKB ise (La Soa Nguyen vd., 2017: 262; Nguyen vd., 2020: 276) ile benzer sonuçlar göstermektedir. DEN ve DKY arasındaki korelasyon katsayısı 0,082'dir. Bu, DEN ve DKY arasında pozitif ilişki olduğunu göstermektedir. DEN ve DKB arasındaki korelasyon katsayısı 0,080'dir. Bu değer, DEN ve DKB arasında çok zayıf bir pozitif ilişki olduğunu kanıtlar. DKY ve DKB arasındaki korelasyon katsayısı 0,051'dir. Bu, DKY ve DKB arasında çok zayıf bir pozitif ilişki olduğunu sunmaktadır.

Tablo 11: Korelasyon Matrisi: Model 3

	ÇRK	FY	FB	AK	ÖK	SY	KAL
ÇRK	1,000						
FY	0,177	1,000					
FB	0,065	0,184	1,000				
AK	0,076	0,072	0,045	1,000			
ÖK	0,032	0,063	-0,056	0,139	1,000		
SY	-0,046	-0,004	-0,142	0,074	0,004	1,000	
KAL	-0,037	0,008	-0,037	-0,346	-0,053	-0,068	1,000

ÇRK ile diğer değişkenler arasında genellikle çok zayıf ilişkiler gözlemlenmektedir. ÇRK ve FY arasında 0,177, ÇRK ve FB arasında 0,065, ÇRK ve AK arasında 0,076, ÇRK ve ÖK arasında 0,032, ÇRK ve SY arasında -0,046, ÇRK ve KAL arasında -0,037 korelasyon katsayıları bulunmaktadır. Yapılan korelasyon analizinde FB literatürle (Nguyen vd., 2020: 276; Tarus, 2020: 29; Sulaiman vd., 2014: 78; Dibia ve Onwuchekwa, 2015: 148) benzer sonuçlar göstermektedir. KAL (La Soa Nguyen vd., 2017: 262; Ezhilarasi ve Kabra, 2017: 14; Dibia ve Onwuchekwa, 2015: 148) ile benzer sonuçlar gösterir iken SY değişkeni (Nurhayati vd., 2016: 178) ile benzer sonuçlar göstermektedir. AK ve ÖK için ise (Naseer ve Rashid, 2018: 15; La Soa Nguyen vd., 2017: 262) benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu korelasyonlar, çok zayıf düzeyde ilişkiler olduğunu göstermektedir. Diğer değişkenler arasında da genellikle çok zayıf ilişkiler gözlemlenmektedir. Örneğin, FY ve FB arasında 0,184, FY ve AK arasında 0,072, FY ve ÖK arasında 0,063, FY ve SY arasında -0,004, FY ve KAL arasında 0,008 korelasyon katsayıları bulunmaktadır. Tüm bu korelasyonlar da çok zayıf olarak değerlendirilebilmektedir. Cooper ve Schindler (2003)'e göre, iki değişkenli korelasyon puanı 0.80 veya daha büyük olduğunda ciddi çoklu bağlantı sorunları bulunmaktadır (Cooper ve Schindler, 2003'ten aktaran: Buniamin vd., 2008: 80). Yapılan inceleme sonucunda bağlantı sorunu olmadığı tespit edilmiştir.

3.4.1. Çevre Raporlama Kalitesinin Ölçülmesinde Yönetim Kurulu Özelliklerinin Rolü

Çevresel raporlama kalitesinin ölçülmesine yönelik yapılan gruplandırmada ilk olarak yönetim kurulu özelliklerine ait veriler incelenmektedir. Yönetim kurulu özelliklerine ait verilerde hangi testi yapacağımızı belirleyebilmek için öncelikle Hausman testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara Tablo 12'de yer verilmiştir.

Tablo 12: Hausman Test Sonuçları: Model 1

Değişkenler	Katsayılar		(b-B)	Diag(V _b -V _B)
	FE (b)	RE (B)	Fark	S.E.
YKY	-0,243	1,737	-1,980	0,460
YKB	0,018	0,017	0,001	0,003
CEO	5,051	6,871	-1,820	1,246
KY	0,027	0,014	0,013	0,004
Hausman Test İstatistiği	$\chi^2_4 = 29,29 (0,000)$			

Tablo 12’de yer alan Hausman test istatistiği incelendiğinde rassal etkileri destekleyen sıfır hipotezi red edildiği belirlenmiştir. Bu bağlamda değişkenler arasındaki ilişki sabit etkiler modeli ile incelenmiştir. Ayrıca sabit etkiler modelinde robust standart hata kullanılarak oluşabilecek diagnostik sorunlar önlenmiştir.

Tablo 13: Sabit Etkiler Test Sonuçları: Model 1

Değişkenler	Bağımlı Değişken (ÇRK)		
	FE		
	Katsayı	Robust Standart Hata	Test İstatistiği
YKY	-0,243	0,773	-0,31
YKB	18,024	5.302	3,40*
CEO	5,051	1,985	2,54**
KY	26.714	5.666	4,71 *
Cons	3,688	6,345	0,58
Sigma_u	10,718		
Sigma_e	9,023		
Rho	0,585		
Overall	0,027		
(*), (**), (***) sırasıyla %1, %5 ve %10'luk anlamlı düzeyi temsil etmektedir.			

Tabloya göre, yönetim kurulu bağımsızlığı, CEO ve kadın yönetici sayısının çevresel raporlamalarındaki değişim üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Belirlilik katsayısı 0,027 olarak bulunmuştur, bu durum bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenin %2,74’ünü açıklayabildiğini göstermektedir.

Yönetim kurulu özelliklerine ait değişkenler incelendiğinde, yönetim kurulu büyüklüğünün çevre raporlama kalitesi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, yönetim kurulu büyüklüğünü değiştirmek (artırmak veya azaltmak), çevre raporlama kalitesinde belirgin bir değişime yol açmadığı ifade edilebilir. Diğer değişkenlerden yönetim kurulu bağımsızlığı çevre raporlama kalitesi üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu sonuç işletmenin yönetim kurulunda yer alan bağımsız yönetici sayısının bir birim artması durumunda çevresel raporlama kalitesi 18,024 birim artacağını göstermektedir. Yönetim kurullarında daha fazla sayıda bağımsız yöneticinin bulunmasının, şirketlerde bağımsız düşünmeye ve çevre dostu uygulamalara yönelik bir eğilimi teşvik ettiğini göstermektedir. Bu durum aynı zamanda şirketlerin yönetiminde daha yüksek finansal entegrasyon ve küreselleşmeye yol açmaktadır. Şirketlerde CEO’nun varlığında ise, çevresel raporlama kalitesinde 5,051 birimlik bir artış, yönetim kurulunda kadın yönetici bulunması durumunda çevresel raporlama kalitesinin 26,714 birim artma olduğu belirlenmiştir. Bu durum, CEO’nun çevresel konulara odaklanma, çevresel politikaların ve uygulamaların geliştirilmesi konusunda liderlik etme veya çevresel performansın iyileştirilmesi için kaynakların tahsis edilmesinde etkili olabileceğini göstermektedir. Ayrıca kadın yöneticilerin çevresel konulara duyarlılık, sürdürülebilirlik stratejilerine katkı sağlama ve çevresel performansı geliştirme gibi faktörlerde etkili olabileceğini göstermektedir. Bu sonuçlar

neticesinde, çalışmanın hipotezleri arasında yer alan yönetim kurulu bağımsızlığı, CEO ve kadın yönetici hipotezleri desteklenmektedir.

Sonuçlar yönetim kurulu büyüklüğünde Htay vd. (2012) ve Kipnetich vd. (2019) ile uyumlu bulunmuştur. Yönetim kurulu bağımsızlığında ise Chen ve Jaggi (2000) ve Naseer ve Rashid, (2018) ile uyumludur. Kadın yönetici sonuçları ise Nassreddine (2022), Kathy Rao (2012) ve Huse ve Solberg (2006) ile uyumludur. Son olarak, CEO anlamlılık düzeyi Cheng ve Courtenay (2006) ve Haniffa ve Cooke (2002) ile uyumludur.

3.4.2. Çevre Raporlama Kalitesinin Ölçülmesinde Denetim Özelliklerinin Rolü

Çevresel raporlama kalitesinin ölçülmesi amacıyla oluşturulan denetim özelliklerinin etkisinin ölçülmesine (Model 2) yönelik hangi testin kullanılacağını belirlemek için yapılan Hausman test sonucu Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14: Hausman Test Sonuçları: Model 2

Değişkenler	Katsayılar		(b-B)	Diag(V_b-V_B))
	FE (b)	RE (B)	Fark	S.E.
DEN	3,791	5,722	- 1,931	0,946
DKB	7,749	8,704	-0,955	1,962
DKY	5,903	4,279	1,624	1,126
Hausman Test İstatistiği	$\chi^2_4 = 6,80 (0,0784)$			

Tablo 14’ten elde edilen bulgulara göre, Hausman test istatistiğine ait sıfır hipotezi red edilememiştir. Bu bağlamda denetim özelliklerinin ÇRK üzerindeki etkisinin rassal etkiler modeli kullanarak incelenmiştir. Ayrıca uygulanan rassal etkiler modelinde robust standart hata kullanılarak oluşabilecek diagnostik sorunlar önlenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 15’te yer almaktadır.

Tablo 15: Rassal Etkiler Test Sonuçları: Model 2

Değişkenler	Bağımlı Değişken (ÇRK)		
	RE		
	Katsayı	Robust Standart Hata	Test İstatistiği
DEN	5,722	1,550	3,69 *
DKB	8,704	2,042	4,26 *
DKY	4,279	1,815	2,36 **
Cons	-6,296	4,308	-1,46
Sigma_u	8,210		
Sigma_e	9,273		
Rho	0,439		
Overall	0,120		
Wald chi2 (3)	38,67		

(*), (**), (***) sırasıyla %1, %5 ve %10’luk anlamlı düzeyi temsil etmektedir.

Tablo 15'e göre, α_i 'nin (σ_u) ve ϵ_i 'in (σ_e) öngörülen standart sapmalarının değerleri sırasıyla 8,210 ve 9,273'dir. α_i 'nin ϵ_i 'den küçük olması, α_i 'nin hata teriminin (kendine özgü hatalar) daha az varyansa sahip olduğunu gösterirken, ϵ_i 'in hata teriminin (beklenmeyen hatalar) daha fazla varyansa sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, modeldeki sistemik faktörlerin, yani α_i 'nin tahmin edilen değerlerde daha az değişkenlik yarattığını ve daha güvenilir tahminler yapmada önemli olduğunu göstermektedir. α_i , genellikle modeldeki sistematik veya sabit etkileri temsil etmektedir. Öte yandan, ϵ_i beklenmeyen veya rastgele faktörleri temsil etmekte ve tahmin edilen değerlerde daha fazla dalgalanma yaratmaktadır. Bu yorum, verilere dayanarak modelin tahminlerinin istikrarlı olduğunu ve sistematik faktörlerin, yani α_i 'nin, tahmin edilen değerlerde daha önemli olduğunu göstermektedir.

Tablo 15'ten elde edilen bulgular, DEN, DKB ve DKY değişkenlerinin ÇRK üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu değişkenlerden DEN (4 büyük firmanın) incelendiğinde, BİST imalat şirketlerinin 4 büyük denetim firmasında yaşanan bir birimlik değişim (4 büyük denetim firmasında denetlenmesi durumunda) çevresel raporlama kalitesinin 5,722 birim arttığı belirlenmiştir. Bu bulgu, denetim (4 büyük) firmalarının çevresel raporlama kalitesine olumlu bir etkisi olduğunu desteklemektedir. Ayrıca, denetim komitesi bağımsızlığı dikkate alındığında, bir şirketin bağımsız bir denetim komitesi bir birim artması durumunda çevresel raporlama kalitesinin 8,704 birim artırdığı sonucuna ulaşılmaktadır. Elde edilen bu sonuç, denetim komitesine yönelik hipotezin kabul edildiğini göstermektedir. Son olarak, denetim komitesi büyüklüğünün de ÇRK üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı etkisi bulunmaktadır. BİST imalat şirketlerinde denetim komitesi büyüklüğündeki 1 birimlik artışın çevresel raporlama kalitesini 4,279 birim artırmaktadır. Bu bulgu, denetim komitesi büyüklüğü ile çevresel raporlama kalitesi arasında olumlu bir ilişki olduğunu desteklemektedir.

Sonuç olarak, yapılan rassal etkiler testi sonucunda, denetim firmalarının varlığı, denetim komitesi bağımsızlığı ve denetim komitesi büyüklüğünün çevresel raporlama kalitesini etkilediği görülmüştür. Bu bulgular, çevresel muhasebe uygulamalarının iyileştirilmesi ve sürdürülebilirlik alanında daha etkin ilişkilerin sağlanması için denetim sürecine odaklanılması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, işletmelerin çevresel performanslarını artırmak ve paydaşlarına daha güvenilir ve şeffaf bilgi sağlamak için etkili denetim mekanizmalarının önemini vurgulamaktadır.

Araştırma, denetim firmasının seçimiyle La Soa Nguyen vd. (2017) ve Ahmad vd. (2003) çalışmalarıyla uyumlu bir şekilde, şirketlerin çevre raporlama kalitesini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, denetim komitesi bağımsızlığının etkisi üzerine yaptığımız analiz, Madi vd. (2014) çalışmasıyla uyumlu bir şekilde, bağımsız bir denetim komitesinin şirketlerin çevresel performansını artırabileceğini ortaya koydu. Son olarak, denetim komitesinin büyüklüğüyle ilgili sonuçlarımız, Nurhayati vd. (2016) çalışmasıyla uyumlu olarak, denetim komitesinin büyüklüğünün arttıkça şirketlerin çevresel performansında olumlu bir etkisi olduğunu göstermiştir.

3.4.3. Çevre Raporlama Kalitesinin Ölçülmesinde Finansal ve Diğer Özelliklerin Rolü

Çevresel raporlama kalitesinin ölçülmesine yönelik yapılan gruplandırmada son olarak finansal ve diğer özelliklere ait veriler incelenmektedir. Finansal ve diğer özelliklere ait verilerde hangi panel veri analizi yönteminin yapılması gerektiğini belirleyebilmek amacıyla öncelikle Hausman testi yapılmış ve elde edilen sonuçlara Tablo 16’da yer verilmiştir.

Tablo 16: Hausman Test Sonuçları: Model 3

Değişkenler	Katsayılar		(b-B)	Diag(V_b-V_B))
	FE (b)	RE (B)	Fark	S.E.
FB	0,006	0,006	0,000	0,002
KAL	0,004	0,003	0,001	0,000
AK	0,001	0,002	-0,002	,
ÖK	0,000	0,000	0,000	,
SY	0,000	0,000	0,000	,
FY	2,741	0,203	2,537	0,308
Hausman Test İstatistiği	$\chi^2_4 = 199,87 (0,0000)$			

Tablo 16’den elde edilen bulgulara göre Hausman test istatistiğine ait sıfır hipotezi red edilmiştir. Bu bağlamda şirketlerin finansal ve diğer özelliklerinin ÇRK üzerindeki etkisi sabit etkiler modeli kullanarak incelenmiştir. Ek olarak diğer analizlerde de olduğu gibi, sabit etkiler modelinde de robust standart hata kullanılarak oluşabilecek diagnostik sorunlar önlenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 17’de yer almaktadır.

Tablo 17: Sabit Etkiler Test Sonuçları: Model 3

Değişkenler	Bağımlı Değişken (ÇRK)		
	FE		
	Katsayı	Robust Standart Hata	Test İstatistiği
FB	6,384	2,349	2,72*
KAL	4,095	1,395	2,94*
AK	0,657	2,090	0,31
ÖK	0,272	0,091	3,00*
SY	0,237	0,237	3,70*
FY	2,741	0,416	6,59*
Cons	-176,774	18,265	-9,68*
Sigma_u	48,202		
Sigma_e	7,598		
Rho	0,976		
Overall	0,032		
(*), (**), (***) sırasıyla %1, %5 ve %10'luk anlamlı düzeyi temsil etmektedir.			

Tablo 17’de yer alan Model 3 sonuçları, çevresel raporlama kalitesindeki değişimin şirket büyüklüğü, kaldıraç, karlılık, yaş ve sahiplik yapısından kaynaklandığı sabit etkiler testi kullanılarak incelenmektedir. Tablodan elde edilen bulgulara göre, AK hariç diğer değişkenlerin ÇRK’nın üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır. Bu değişkenlerden firma büyüklüğünün çevresel raporlama kalitesini pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Böylece, borsada işlem gören imalat işletmelerinde firma büyüklüğünün artmasıyla birlikte çevresel raporlama düzeyinde de artış yaşandığı ifade edilebilir. Bu durumda, firma büyüklüğünde yaşanan %1’lik artış, çevresel raporlama kalitesinin ifşa düzeyini 0,06384 birim artırmaktadır. BİST imalat şirketlerinde kaldıraç oranının çevresel raporlama kalitesine etkisi incelendiğinde, 1 birimlik değişim, çevresel raporlama kalitesini 4,095 birim arttırdığı, değişkenler arasındaki pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, kriz zamanlarında ve borç içinde olan firmaların, paydaşları çalışmaları hakkında çevresel anlamda bilgilendirmek için çevresel bilgileri yaymak istedikleri görülmektedir. Diğer yandan, karlılığın çevresel raporlama kalitesi üzerindeki etkisini değerlendirmek için iki farklı yöntem (AK ve ÖK) kullanılmıştır. AK faktörünün çevresel raporlama kalitesi üzerinde etkisi bulunmazken, ÖK faktörünün çevresel raporlama kalitesi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkilediği görülmüştür. Başka bir deyişle, çevresel raporlama kalitesinin AK üzerinde etkisi bulunmaması, ancak ÖK üzerinde etkisinin bulunması, şirketin finansal performansının çevresel faktörlerden etkilendiği ve bu etkinin özellikle özsermaye getirisi üzerinde daha belirgin olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, çevresel raporlama kalitesi, şirketlerin finansal performansını değerlendiren ve sürdürülebilirlik açısından önemli olan faktörler arasında yer almaktadır. Sahiplik yapısı ve şirket yaşının da çevresel raporlama kalitesi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu gözlenmektedir. Diğer bir deyişle daha yüksek oranda sahiplik yapısına sahip olan firmalar, çevresel raporlama kalitesini daha fazla önemseyebilmekte ve daha şeffaf raporlama yapabilmektedir. Ayrıca daha uzun süredir faaliyet gösteren şirketler, sürdürülebilirlik konularına daha fazla odaklanabilir ve çevresel raporlamalarını daha kapsamlı bir şekilde sunabilmektedirler. Bu sonuçlar, şirketlerin çevresel performansını artırmak için sahiplik yapısı ve şirket yaşının dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, yapılan sabit etkiler testi, çevresel raporlama kalitesindeki değişimin çeşitli faktörlerden kaynaklandığını ortaya koymuştur. Firma büyüklüğü, kaldıraç oranı, ÖK, yaş ve sahiplik yapısının çevresel raporlama kalitesini etkilediği gözlemlenmiştir. Ancak, AK faktörünün çevresel raporlama kalitesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, şirketlerin çevresel raporlama politikalarını belirlerken bu faktörleri dikkate almalarının önemini vurgulamaktadır.

Elde edilen sonuçlar, firma büyüklüğü Al-Tuwaijri vd. (2004), Andrikopoulos ve Krikiani (2013), Brammer ve Pavelin (2006) ve Cormier ve Magnan (1999) ile uyumlu bulunurken, kaldıraç Wu vd. (2010) ve D’Amico vd. (2016) ile uyumlu olmuştur. Aynı şekilde, firma yaşı sonuçları Hasan ve Hosain (2015) ve La Soa Nguyen vd. (2017) ile uyumlu, sahiplik yapısı sonuçları da

Haniffa ve Cooke (2002) ve Cullen ve Christprher (2002) ile uyumlu bulunmuştur. Bu bulgular, şirketlerin çevre raporlama kalitesini etkileyen faktörlerin çeşitliliğini vurgulamaktadır.

3.5. Gözlemlere Dayanan Sonuçlar

Literatürde OLS (En Küçük Kareler), sabit ve rassal etkiler modelleri arasından hangisinin kullanılacağına ilişkin literatürde farklı görüşler bulunmaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın ampirik bulgularını diğer yöntemler ile karşılaştırmak amacıyla çalışmada ele alınan modeller, OLS, FE ve RE yöntemleriyle ayrı ayrı tahmin edilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18: Hipotez Test Sonuçlarının Karşılaştırması

X	Bağımsız Değişkenler	OLS	FE	RE
MODEL 1	YKY	2,199*	-0,243	1,737*
	YKB	15,495*	18.024*	17,055*
	KY	6,958**	26.714*	14,016*
	CEO	7,021*	5,051**	6,871*
MODEL 2	DEN	7,775*	3,791***	5,722*
	DKB	9,278*	7,749*	8,704*
	DKY	1,759	5,903**	4,279**
MODEL 3	FB	0,391	6,384*	6,450*
	KAL	-0,719	4,095*	3,164**
	AK	5,412	0,657	2,302
	ÖK	0,133	0,272*	0,163**
	FY	0,127*	2,741*	0,203*
	SY	-0,206	0,237*	0,160*
(*), (**), (***) sırasıyla %1, %5 ve %10’luk anlamlı düzeyi temsil etmektedir.				

Tabloya göre, OLS tahminlerine göre YKY, YKB, KY, CEO, DEN, DKB ve FY değişkenleri çevresel raporlama kalitesini anlamlı bir şekilde etkilemektedir. FE tahminlerine göre ise, YKB, KY, CEO, DEN, DKB, DKY, FB, KAL, ÖK, FY ve SY değişkenleri; RE tahminlerine göre, YKY, YKB, KY, CEO, DEN, DKB, DKY, FB, KAL, ÖK, FY ve SY değişkenlerinin çevresel raporlama kalitesi üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, literatürdeki diğer çalışmalarla tutarlıdır ve bu değişkenlerin şirketlerin çevresel raporlama kalitesini önemli ölçüde belirleyen faktörler arasında yer almaktadır.

Model 1, FE yöntemiyle gerçekleştirilmiştir ve YKY bağımsız değişkeni kabul edilmemiştir. Model 2, RE yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve tüm bağımsız değişkenler kabul edilmiştir. Model 3 ise FE yöntemiyle değerlendirildi ve AK dışındaki tüm değişkenler çevresel raporlama kalitesini etkilemiştir. Ayrıca OLS, RE ve FE modelleri arasında farklılık görülmüştür. OLS modelinde sadece FY etkiliyken, RE ve FE modellerinde farklı değişkenler etkili olmuştur.

Genel olarak, tablodaki bağımsız değişkenlerin çoğunun çevresel raporlama kalitesini etkilediği ve bu etkilerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Ancak, bazı değişkenlerin etkileri farklı tahmin yöntemleri arasında farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle, hangi tahmin yönteminin kullanıldığına bağlı olarak sonuçların yorumlanması politika yapıcılarının açısından önemlidir.

Çevresel raporlama kalitesini daha iyi bir duruma getirmek için şirketlerin çevresel performanslarını ve açıklamalarını geliştirecek bazı adımlar atması gerekmektedir. Öncelikle, şirketler yönetim kurullarında, yöneticilerde ve denetim komitesinde çevre konularına ilişkin bilinç düzeyini artırmalıdır. Bu, çevresel raporlamaların daha doğru, şeffaf ve kapsamlı hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

Ayrıca, şirketlerin çevresel performanslarını izlemek ve ölçmek için uygun yöntemler ve göstergeler geliştirmesi önemlidir. Düzenli denetimler ve şeffaf raporlama süreçleri, şirketlerin çevresel açıklamalarını güvenilir ve geçerli hale getirecektir. Şirketler ayrıca, çevresel açıklamaların paydaşlarla etkin bir iletişim kurmasını sağlamalıdır. Şeffaf iletişim, şirketlerin çevresel performansları ve hedefleri hakkında paydaşları bilgilendirecek ve güven oluşturacaktır. Son olarak, şirketlerin çevresel konularda daha fazla inisiyatif alması ve sürdürülebilirlik odaklı kararlar alması gerekmektedir. Çevresel raporlama kalitesini artırmak için uzun vadeli ve sürdürülebilir çevresel stratejilere yatırım yapmak önemlidir. Bu adımların uygulanması, şirketlerin çevresel raporlama kalitesini artırabilir ve daha sürdürülebilir bir gelecek için önemli bir adım olacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde işletmeler, sadece finansal performanslarıyla değil, aynı zamanda sürdürülebilirlik ve çevresel sorumluluk konularındaki performanslarıyla da değerlendirilmektedir. Şirketlerin çevresel raporlama kalitesi, hem paydaşlar hem de kamuoyu tarafından büyük bir ilgiyle takip edilmektedir. Şirketlerin çevresel etkilerini şeffaf bir şekilde raporlaması ve sürdürülebilirlik çabalarını etkin bir biçimde ortaya koyması gerekmektedir. Çevresel raporlama, şirketlerin çevresel ve toplumsal etkilerine duyarlı bir şekilde yaklaşan iş modellerini benimsemelerinde kilit bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, şirketlerin çevresel raporlama kalitesi, iş stratejilerini oluştururken ve sürdürülebilirlik hedeflerini belirlerken öncelikli bir odak noktası olmalıdır.

Çalışma, yönetim kurulu yapıları (YKY, YKB, KY ve CEO), denetim faktörleri (DEN, DKB ve DKY) ve finansal ve diğer özelliklerin (FB, KAL, AK, ÖK, FY ve SY) çevresel raporlama kalitesini etkileyip etkilemediğini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın hipotezleri, ilgili literatür ve teorik çerçeveler doğrultusunda oluşturulmuş ve analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına dayanarak, hipotezlerin test edilmesi sonucunda yönetim kurulunun büyüklüğü (H1) ve karlılık (H10) hipotezlerinin çevresel raporlama kalitesini etkilemediği gözlemlenmiştir. Sonuç, yönetim kurulu büyüklüğünün ve karlılığın tek başına çevresel raporlama kalitesini belirlemede yeterli olmadığını göstermektedir. Yapılan analizler, yönetim kurulu büyüklüğü ile ilgili olarak Htay vd. (2012) bulgularıyla benzerlik gösterirken, karlılık konusunda Sulaiman vd. (2014), Akbaş (2014) ve Smith vd. (2007) çalışmalarıyla uyumlu bir görünüm sergilemektedir. Bununla birlikte, yönetim kurulunun bağımsızlığı (H2), yönetim kurulunda kadın yöneticilerin bulunması (H3), CEO ikiliği (H4), dört büyük denetim şirketi tarafından denetlenme (H5), denetim komitesi bağımsızlığı (H6), denetim komitesi büyüklüğü (H7), firma büyüklüğü (H8), kaldırma oranı (H9), şirket yaşı (H11) ve sahiplik yapısı (H12) hipotezleri ise kabul edilmiştir.

Yapılan analiz sonuçları neticesinde, şirketlerin çevresel raporlama kalitesini etkileyen unsurlarda, özellikle yönetim kurulu özelliklerinde dikkate alınması gereken önemli faktörler bulunmaktadır. Faktörler arasında yönetim kurulu bağımsızlığı, kadın yönetici oranları ve CEO ikiliği öne çıkmaktadır. Bu unsurlar, şirketin çevresel performansını şekillendirmede kritik bir rol oynamaktadır. Yönetim kurulu bağımsızlığı, şirketin çevresel performansını izlemek, denetlemek ve geliştirmek konusunda daha etkili bir rol oynarken, kadın yönetici oranları çeşitlilik ve farklı bakış açıları getirerek çevresel konulara daha duyarlı bir yaklaşım sunmaktadır. Kadın yöneticilerin bulunduğu şirketlerin çevresel bilgilendirme ve açıklama düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmektedir. CEO ikiliği durumu ise, bir şirketin yönetim yapısında kritik bir konumda

bulunmaktadır çünkü CEO, şirketin hem yöneticisi hem de yönetim kurulu başkanı olarak görev yapmaktadır. CEO'nun şirketin stratejik kararlarını belirleme sürecinde önemli bir rol oynamasına olanak tanır. Çevresel politikaların belirlenmesi ve uygulanması da bu stratejik kararlar arasındadır. Dolayısıyla, CEO ikiliği durumu, şirketin çevresel politikalarını belirleme sürecinde önemli bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla, şirketin çevresel raporlama kalitesini iyileştirmek için yönetim kurulu özelliklerine dikkat etmek önemli bir adımdır.

Çevresel raporlama kalitesini belirleyen faktörler arasında denetim özelliklerinede dikkat edilmesi gerekmektedir. Denetim firmalarının seçimi, denetim komitesi büyüklüğü ve denetim komitesi bağımsızlığı gibi unsurlar, şirketlerin çevresel performansını etkileyebilmektedir. Bağımsız denetim komitesine sahip olan şirketlerin çevresel bilgileri daha iyi bir şekilde paylaşma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Bağımsız denetim komiteleri, şirketin çevresel performansını izleme, değerlendirme ve raporlama süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Komiteler, çevresel bilgilerin doğruluğunu ve şeffaflığını sağlama konusunda etkili bir kontrol mekanizması sunmaktadır. Bağımsız denetim komitesine sahip olan şirketler, çevresel raporlama kalitesini artırmaktadır. Dört büyük denetim şirketi tarafından denetlenen şirketlerin ise çevresel bilgileri daha kaliteli bir şekilde ifade etme eğiliminde olduğu belirlenmiştir. Dört büyük denetim şirketi, küresel çapta tanınmış ve güvenilir bir itibara sahip olmalarıyla bilinmektedir. Dört büyük denetim firmaları tarafından gerçekleştirilen denetim süreçleri, çevresel verilerin doğruluğunu, tamamlanmasını ve şeffaflığını sağlamada etkili bir denetim mekanizması sunmaktadır. Dolayısıyla, dört büyük denetim şirketi tarafından denetlenen şirketler, çevresel bilgi ifade etme kalitesini artırma eğilimindedir.

Şirketlerin çevresel raporlama kalitesini belirleyen faktörler arasında finansal ve diğer özellikler içerisinde firma büyüklüğü, kaldıraç oranı, firma yaşı ve sahiplik yapısı gibi unsurlar yer almaktadır. Belirlenen unsurlar, şirketlerin çevresel raporlama kalitesini etkileyen önemli faktörlerdir. Analiz sonuçları neticesinde büyük ölçekli şirketlerin, daha fazla kaynaklara ve yeteneklere sahip olmaları nedeniyle çevresel bilgileri daha kapsamlı bir şekilde açıklama eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Şirket yaşının artmasıyla birlikte, şirketin çevresel performansını izlemek ve açıklamak için daha fazla deneyim ve olgunluk kazandığı görülmüştür. Sahiplik yapısında ise daha dağıtılmış bir sahiplik yapısına sahip olan şirketlerin, çevresel raporlama kalitesini artırmak için daha fazla paydaş baskısıyla karşılaşabileceği ve bu nedenle daha şeffaf bir şekilde çevresel bilgileri ifade etme eğiliminde olduğu gözlenmiştir.

Sonuç olarak, çalışma şirketlerin çevresel raporlama kalitesini etkileyen faktörleri analiz etmiştir. Yönetim kurulunun büyüklüğü ve varlık getirisi (karlılık) etkisiz faktörler olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, yönetim kurulu bağımsızlığı, denetim süreçleri, finansal ve diğer özellikler gibi faktörlerin çevresel raporlama kalitesini artırdığı tespit edilmiştir. Bulgular, şirketlerin sürdürülebilirlik performansını geliştirmek için çevresel bilgilendirme ve açıklama

politikalarını dikkate almalarını sağlayacaktır. Elde edilen bulgular, şirketlere çevresel sorumluluklarını daha etkili bir şekilde yerine getirmeleri, sürdürülebilirlik performanslarını güçlendirmeleri ve endüstri standartlarını yükselterek toplumsal kabul ve itibarlarını artırmaları için stratejik bir rehberlik sunmaktadır. Bu, şirketlerin sadece kendi sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmakla kalmayıp aynı zamanda sektörde liderlik yaparak genel olarak sürdürülebilir bir iş dünyasına katkıda bulunma potansiyelini ortaya çıkarır. Çalışmanın bu anlamda uygulamaya katkısı olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın Sınırlamaları

Şüphesiz her çalışmada olacağı gibi çalışmamda zaman ve maliyet açısından sınırlar bulunmaktadır. Bu anlamda çalışma sadece belirli bir sektör ve dönemdeki şirketler üzerine odaklanmıştır. Gelecekteki araştırmalar, farklı sektörlerde ve dönemlerde daha geniş bir örnekleme dayanarak bu konuyu daha ayrıntılı inceleyebilirler.

Çevresel raporlama kalitesini etkileyen faktörleri incelemek amacıyla yapılan çalışmada, başka kısıtlarda bulunmaktadır. Bu kısıtlamalar, yönetim kurulundaki görev süresi, eğitim düzeyleri ve aile üyelerinin varlığı gibi yönetim kurulu faktörleri araştırma kapsamında değildir. Yönetim kurulunun karar alma süreçleri ve yapılan değişikliklere olan dirençleri, çevresel raporlama kalitesini etkileyebilir. Ayrıca, yönetim kurulundaki üyelerin eğitim düzeyleri, çevresel konuların anlaşılması ve değerlendirilmesinde önemli bir rol oynayabilir. Eğitimli üyeler, şirketin çevresel performansını daha iyi anlamak ve çevresel stratejilere daha fazla katkı sağlamak açısından avantajlı olabilir. Diğer taraftan, yönetim kurulundaki aile üyelerinin varlığı, şirketin çevresel konulara olan duyarlılığını ve sürdürülebilirlikle ilgili karar alma süreçlerini etkileyebilir. Aile üyelerinin çevresel konulara duyarsızlığı veya kendi çıkarlarını öncelikli tutmaları, şirketin çevresel raporlamalarının objektifliğini ve güvenilirliğini etkileyebilir. Çalışmamızda diğer önemli bir kısıtlama da firmanın konumu olmuştur. Farklı ülkelerdeki yasal düzenlemeler, toplumsal beklentiler ve çevre politikaları, şirketlerin çevresel performansını ve açıklamalarını etkileyebilir. Ülkeler arasındaki çevresel standartlar ve raporlama gereklilikleri farklılık gösterebilir ve bu da şirketlerin çevresel açıklamalarının karşılaştırılabilirliğini etkileyebilir. Bütün bu faktörlerde gelecekteki çalışmalara yol gösterici niteliktedir.

Ayrıca, denetim toplantı sayısı ve denetim ücretleri de çalışmamızdaki kısıtlamalar arasında yer almaktadır. Şirketlerin çevresel raporlama kalitesi, denetim süreçlerinin etkinliği ve sıklığı ile de ilişkilendirilebilir. Daha sık denetim toplantıları ve yüksek denetim ücretleri, şirketlerin çevresel performansına daha fazla odaklandığını ve çevresel açıklamaları hazırlamak için daha fazla kaynak ayırdığını gösterebilir. Ancak, bu kısıtlamaların da çevresel raporlama kalitesine etkisi dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir. Kısıtlamaların bilinçli bir şekilde ele alınması ve gelecekteki

araştırmalarda daha fazla incelenmesi, çevresel raporlama kalitesi ve şirketlerin sürdürülebilirlik performansını anlamak için önemlidir.

KAYNAKÇA

- Abdel-Fattah, Tarek Mohamed Hassan (2008), **Voluntary Disclosure Practices in Emerging Capital Markets: The Case of Egypt**, Doctoral Dissertation-Durham University.
- Abeysekera, Indra (2013), A Template for Integrated Reporting, **Journal of Intellectual Capital**, 14(2), 227-245.
- Adams, Carol A. (2002), Internal Organisational Factors Influencing Corporate Social and Ethical Reporting: Beyond Current Theorising, **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, 15(2), 223-250.
- Adams, Renée B. ve Ferreira, Daniel (2004), Gender Diversity in The Boardroom, **European Corporate Governance Institute, Finance Working Paper**, 57, 30.
- Adediran, S. A., ve Alade, S. O. (2013), The Impact of Environmental Accounting on Corporate Performance in Nigeria, **European Journal of Business and Management**, 5(23), 141-152.
- Agyemang, Andrew Osei vd. (2021), Trend and Relationship Between Environmental Accounting Disclosure and Environmental Performance for Mining Companies Listed in China, **Environment, Development and Sustainability**, 23, 12192-12216.
- Ahmad, Zauwiyah, vd. (2003), Determinants of Environmental Reporting in Malaysia, **International Journal of Business Studies**, 11(1).
- Akbas, Halil Emre (2014), Company Characteristics and Environmental Disclosure: An Empirical Investigation on Companies Listed on Borsa Istanbul 100 Index, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, (62).
- Akbas, Halil Emre ve Canikli, Seda (2014), Corporate Environmental Disclosures in A Developing Country: An Investigation on Turkish Listed Companies, **International Journal of Economics and Finance**, 6(2), 50-61.
- Akdeniz, Fatih (2015), **Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Çevre Muhasebesi Uygulamalarının İncelenmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akhtaruddin, Mohamed vd. (2009), Corporate Governance and Voluntary Disclosure in Corporate Annual Reports of Malaysian Listed Firms, **Journal of Applied Management Accounting Research**, 7(1), 1.

- Alabadla, Imad (2022), **Üretim ve Hizmet Sektörlerindeki İşletmelerin Çalışma Sermayesi ve Karlılık Açısından Karşılaştırılması: Filistin Borsası Uygulaması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ali, Waris ve Rizwan, Muhammad (2013), Factors Influencing Corporate Social and Environmental Disclosure (CSED) Practices in the Developing Countries: An Institutional Theoretical Perspective, **International Journal of Asian Social Science**, 3(3), 590-609.
- Alsaeed, Khalid (2006), The Association Between Firm-Specific Characteristics and Disclosure: The Case of Saudi Arabia, **Managerial Auditing Journal**, 21(5), 476-496.
- Al-Tuwaijri, Sulaiman A. vd. (2004), The Relations Among Environmental Disclosure, Environmental Performance, and Economic Performance: A Simultaneous Equations Approach, **Accounting, Organizations and Society**, 29(5-6), 447-471.
- Amran, Azlan ve Susela Devi, S. (2008), The Impact of Government and Foreign Affiliate Influence on Corporate Social Reporting: The Case of Malaysia, **Managerial Auditing Journal**, 23(4), 386-404.
- Anderson, Charles A. ve Anthony, Robert N. (1986), **The Corporate Director**. New York: Wiley Publication.
- Andrikopoulos, Andreas ve Krikiani, Nikoleta (2013), Environmental Disclosure and Financial Characteristics of the Firm: The Case of Denmark, **Corporate Social Responsibility and Environmental Management**, 20(1), 55-64.
- Arnold, Glen (2008). Corporate Financial Management, **Pearson Education**.
- Arvidsson, Susanne (2011), Disclosure of Non-Financial Information in the Annual Report: A Management-Team Perspective, **Journal of Intellectual Capital**.
- Ashfaq, Khurram ve Rui, Zhang (2019), Revisiting the Relationship Between Corporate Governance and Corporate Social and Environmental Disclosure Practices in Pakistan, **Social Responsibility Journal**, 15(1), 90-119.
- ASX (2003), “Corporate Governance Council Principles of Good Corporate Governance and Best Practice Recommendations”, Australian Stock Exchange, www.asx.com.au (31.07.2023).
- Aydın, Nurhan vd. (2010), **Finansal Yönetim**, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aydın, Sevgi (2012), Konaklama İşletmelerinde Çevre Muhasebesi Uygulamaları ve Çevresel Maliyetlerin Yaşam Döngüsü Değerlemesi: Türkiye-Birleşik Krallık Örneği, **World of Accounting Science**, 14(4).
- Badkook, Roaa (2017), **Corporate Social and Environmental Disclosure: Evidence from Saudi Arabia**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Middlesex University.

- Bakhtiar, Alrazi (2005), Comparing Environmental Reporting Practices of Public-Listed Companies in Malaysia in 1999 and 2003: An Investigation of Quantity and Quality, **Unpublished Masters' Thesis. International Islamic University Malaysia.**
- Balaoğlu, Erkan ve Güney, Taner (2021), **Finansal Küreselleşmenin Ekonomik Büyümeye Etkisi**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bansal, Pratima ve Bogner, William C. (2002), Deciding on ISO 14001: Economics, Institutions, and Context, **Long Range Planning**, 35(3), 269-290.
- Beredugo Sunny Biobele ve Mefor, Ikechukwu Paul (2012), The Impact of Environmental Accounting and Reporting on Sustainable Development in Nigeria, **Research Journal of Finance and Accounting**, 3(7), 55-63.
- Berthelot, Sylvie vd. (2003), Environmental, Disclosure Research: Feview and Synthesis, **Journal of Accounting Literature**, 22(1), 1-44.
- Bhattacharyya, Asit (2016), Factors Associated with the Social and Environmental Reporting of Australian Companies, **Australasian Accounting, Business and Finance Journal**, 8(1), 2014.
- Bradford, Marianne vd. (2017), Understanding Sustainability for Socially Responsible Investing and Reporting, **Journal of Capital Markets Studies**, 10-35.
- Brammer, Stephen ve Pavelin, Stephen (2006), Voluntary Environmental Disclosures by Large UK Companies, **Journal of Business Finance & Accounting**, 33(7-8), 1168-1188.
- Brammer, Stephen ve Pavelin, Stephen (2008), Factors Influencing the Quality of Corporate Environmental Disclosure, **Business Strategy and the Environment**, 17(2), 120-136.
- Branco, Manuel Castelo ve Rodrigues, Lucia Lima (2008), Factors Influencing Social Responsibility Disclosure by Portuguese Companies, **Journal of Business Ethics**, 83, 685-701.
- Buhr, Nola ve Freedman, Martin (2001), Culture, Institutional Factors and Differences in Environmental Disclosure Between Canada and the United States, **Critical Perspectives on Accounting**, 12(3), 293-322.
- Buniamin, Sharifah (2010), The Quantity and Quality of Environmental Reporting in Annual Report Of Public Listed Companies in Malaysia, **Issues in Social and Environmental Accounting**, 4(2), 115-135.
- Buniamin, Sharifah vd. (2008), An Investigation of the Association Between Corporate Governance and Environmental Reporting in Malaysia, **Asian Journal of Business and Accounting**, 1(2), 65-88.

- Buniamin, Sharifah vd. (2011), Corporate Governance Practices and Environmental Reporting of Companies in Malaysia: Finding Possibilities of Double Thumbs Up, **Jurnal Pengurusan**, 32(2011), 55-71.
- Camgöz, Mevlüt ve Yılmaztürk, Sümeyye (2023), İnovatif Girişimciliğin Finansmanında Paya Dayalı Kitle Fonlaması Yatırımcısının Motivasyon Faktörleri: Türkiye Örneği, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 22(46), 261-288.
- Caritte, Victor vd. (2015), Enhancing Corporate Environmental Performance Through Reporting and Roadmaps, **Business Strategy and The Environment**, 24(5), 289-308.
- Carroll, Archie B. (2008), A History of Corporate Social Responsibility: Concepts and Practices, **Oxford Handbooks Online**, 1-20.
- Carter, David A. vd.(2003), Corporate Governance, Board Diversity, and Firm Value, **Financial Review**, 38(1), 33-53.
- Chariri vd. (2019), Determinants and Consequences of Environmental Investment: An Empirical Study of Indonesian Firms, **Journal of Asia Business Studies**, 13(3), 433-449.
- Chen, Charles JP ve Jaggi, Bikki (2000), Association Between Independent Non-Executive Directors, Family Control and Financial Disclosures in Hong Kong, **Journal of Accounting and Public Policy**, 19(4-5), 285-310.
- Chih, Hsiang-Lin vd. (2008), Corporate Social Responsibility, Investor Protection, and Earnings Management: Some International Evidence, **Journal of Business Ethics**, 79, 179-198.
- Cho, Charles H. ve Patten, Dennis M. (2007), The Role of Environmental Disclosures as Tools of Legitimacy: A Research Note. **Accounting, Organizations and Society**, 32(7-8), 639-647.
- Clarkson, Peter M. vd. (2008), Revisiting the Relation Between Environmental Performance and Environmental Disclosure: An Empirical Analysis, **Accounting, Organizations and Society**, 33(4-5), 303-327.
- _____ (2011), Environmental Reporting and Its Relation to Corporate Environmental Performance, **Abacus** 4(1), 27-60.
- Clatworthy, Mark A. ve Peel, Michael J. (2013), The Impact of Voluntary Audit and Governance Characteristics on Accounting Errors in Private Companies, **Journal of Accounting and Public Policy**, 32(3), 1-25.
- Cong, Yu vd. (2014), Tone at the Top: CEO Environmental Rhetoric and Environmental Performance, **Advances in Accounting**, 30(2), 322-327.
- Cooper, Donald R. ve Schindler, Pamela S. (2003), **Business Research Methods**, New York: McGraw Hill.

- Cormier, Denis vd. (2005), Environmental Disclosure Quality in Large German Companies: Economic Incentives, Public Pressures or Institutional Conditions?, **European Accounting Review**, 14(1), 3-39.
- Cormier, Denis ve Gordon, Irene M. (2001), An Examination of Social and Environmental Reporting Strategies, **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, 14(5), 587-617.
- Cormier, Denis ve Magnan, Michel (1999), Corporate Environmental Disclosure Strategies: Determinants, Costs and Benefits, **Journal of Accounting, Auditing & Finance**, 14(4), 429-451.
- _____ (2003), Environmental Reporting Management: A Continental European Perspective, **Journal of Accounting and Public Policy**, 22(1), 43-62.
- Craswell, Allen T. ve Taylor, Stephan L. (1992), Discretionary Disclosure of Reserves by Oil and Gas Companies: An Economic Analysis, **Journal of Business Finance & Accounting**, 19(2), 295-308.
- Criado-Jiménez, Irene vd. (2008), Compliance with Mandatory Environmental Reporting in Financial Statements: The Case of Spain (2001–2003), **Journal of Business Ethics**, 79, 245-262.
- Csáfor, Hajnalka (2009), **Vállalatok Társadalmi Felelősségvállalása, Regionális Vizsgálat Az Észak-Magyarországi Régióban**, Doktori értekezés, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar.
- Cullen, Lisa ve Christopher, Theo (2002), Governance Disclosures and Firm Characteristics of Listed Australian Mining Companies, **International Journal of Business Studies**, 10(1).
- Çankaya, Fikret ve Engin Dinç (2013), **Finansal Muhasebe 1 (Muhasebe Teorisi ve İlkeleri)**, Celepler Matbaa Yayın ve Dağıtım, Trabzon.
- D'Amico, Eugenio vd.(2016), Factors Influencing Corporate Environmental Disclosure, **Business Strategy and the Environment**, 25(3), 178-192.
- Da Silva Monteiro, Sónia Maria ve Aibar-Guzmán, Beatriz (2010), Determinants of Environmental Disclosure in the Annual Reports of Large Companies Operating in Portugal, **Corporate Social Responsibility and Environmental Management**, 17(4), 185-204.
- Dahlsrud, Alexander (2008), How Corporate Social Responsibility is Defined: An Analysis of 37 Definitions, **Corporate Social Responsibility and Environmental Management**, 15(1), 1-13.
- Dam, Mehmet Metin (2014), **Sera Gazı Emisyonlarının Makroekonomik Değişkenlerle İlişkisi: OECD Ülkeleri için Panel Veri Analizi**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Daoud, Khaldoun Ahmad Al vd. (2014), The Timeliness of Financial Reporting Among Jordanian Companies: Do Company and Board Characteristics, and Audit Opinion Matter?, **Asian Social Science**, 10(13), 191-201.
- De Silva, Tracy-Anne (2008), **Voluntary Environmental Reporting: The Why, What and How**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Lincoln University.
- De Villiers, Charl ve Van Staden, Chris J. (2006), Can Less Environmental Disclosure Have A Legitimising Effect? Evidence from Africa, **Accounting, Organizations and Society**, 31(8), 763-781.
- Deegan, Craig (2011), **EBOOK: Financial Accounting Theory: European Edition**, McGraw Hill.
- Deegan, Craig ve Gordon, Ben (1996), A Study of the Environmental Disclosure Practices of Australian Corporations, **Accounting and Business Research**, 26(3), 187-199.
- Deegan, Craig ve Rankin, Michaela (1996), Do Australian Companies Report Environmental News Objectively? An Analysis of Environmental Disclosures by Firms Prosecuted Successfully by The Environmental Protection Authority, **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, 9(2), 50-67.
- Deegan, Craig ve Unerman, Jeffrey (2006), **Financial Accounting Theory**, London, UK: McGrawYHill.
- DEFRA (2006), www.defra.gov.uk (11.02.2023).
- Demir, Mert ve Min, Maung (2019), Consistencies and Discrepancies in Corporate Social Responsibility Reporting in the Pharmaceutical Industry, **Sustainability Accounting, Management and Policy Journal**.
- Dibia, Ndukwe O. ve Onwuchekwa, John Chika (2015), Determinants of Environmental Disclosures in Nigeria: A Case Study of Oil and Gas Companies, **International Journal of Finance and Accounting**, 4(3), 145-152.
- Dobers, Peter (2009), Corporate Social Responsibility: Management and Methods, **Corporate Social Responsibility and Environmental Management**, 16(4), 185-191.
- Domench, Pablo Archel (2001), Algunos Determinantes de la Información Medioambiental Divulgada por las Empresas Españolas Cotizadas: Some Determinants of Environmental Information Disclosure in Spanish Quoted Companies, **Revista de Contabilidad-Spanish Accounting Review**, 4(7), 129-153.
- Dowling, John ve Pfeffer, Jeffrey (1975), Organizational Legitimacy: Social Values and Organizational Behavior, **Pacific Sociological Review**, 18(1), 122-136.

- Duran, Bahar (2018), **Sürdürülebilirlik Kavramının Önemi Karşılaşılan Sorunlar ve Şirketlerin Sürdürülebilirlik Raporlarının İncelenmesi**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dye, Ronald A. (1985), Disclosure of Nonproprietary Information, **Journal of Accounting Research**, 123-145.
- Dzinkowski, Ramona (2007), Finance Goes Green, **Intheblack**, 77(8), 34-37, <https://www.proquest.com/trade-journals/finance-goes-green/docview/211295474/se-2> (11.02.2023).
- Eisenberg, Theodore vd. (1998), Larger Board Size and Decreasing Firm Value in Small Firms, **Journal of Financial Economics**, 48(1), 35-54.
- Ekundayo, Gbenga ve Josiah, Mary (2020), Environmental Accounting Disclosure: A Critical Examination of Literature, **British Journal of Economics, Finance and Management Science**, 17(2), 34-45.
- Elijido-Ten, Evangeline (2009), Can Stakeholder Theory Add to Our Understanding of Malaysian Environmental Reporting Attitudes, **Malaysian Accounting Review**, 8(2), 85-110.
- Elzahar, Hany ve Hussainey, Khaled (2012), Determinants of Narrative Risk Disclosures in UK Interim Reports, **The Journal of Risk Finance**, 13(2), 133-147.
- Enahoro, John Akharyea (2009), **Design and Bases of Environmental Accounting in Oil & Gas and Manufacturing Sectors in Nigeria**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Covenant University.
- Eng, Li Li ve Mak, Yuen Teen (2003), Corporate Governance and Voluntary Disclosure, **Journal of Accounting and Public Policy**, 22(4), 325-345.
- Erdoğan, Hasan Turgut (2009), **Bireysel Kariyer Planlama ile Kişisel Başarı Arasındaki İlişkiye Yönelik Dumlupınar Üniversitesinde Bir Uygulama**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdur, Eda (2019). **Türkiye’de Sıfır Atık Projesi ve Projenin Kamu Kurumlarında Uygulanması Örneği: Süleymanpaşa Belediyesi Örneği**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi- Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ezhilarasi, G. ve Kabra, K. C. (2017), Factors Influencing Environmental Disclosures: Evidence From India, **IUP Journal of Accounting Research & Audit Practices**, 16(1), 7.
- Fama, Eugene F. ve Jensen, Michael C. (1983), Separation of Ownership and Control, **The Journal of Law and Economics**, 26(2), 301-325.
- Fatima, A. H. vd. (2015), Environmental Disclosure Quality: Examining the Impact of the Stock Exchange of Malaysia’s Listing Requirements, **Social Responsibility Journal**, 11(4), 904-922.

- Fauzi, Fitriya ve Locke, Stuart (2012), Board Structure, Ownership Structure and Firm Performance: A Study of New Zealand Listed-Firms, **Asian Academy of Management Journal of Accounting and Finance**, 8(2),43-67.
- Fekrat, M. Ali vd. (1996), Corporate Environmental Disclosures: Competitive Disclosure Hypothesis Using 1991 Annual Report Data, **The International Journal of Accounting**, 31(2), 175-195.
- Fidan, Zühal ve Şentürk, Zülfiye Acar (2017), Kurumsal Sosyal Sorumluluk (Kss) Çalışmalarında İşbirliği: "Akbank, Garanti Bankası ve Türkiye İş Bankası Üzerine Bir Değerlendirme", **Selçuk İletişim**, 9(4), 40-65.
- Freedman, Martin ve Jaggi, Bikki (2005), Global Warming, Commitment to the Kyoto Protocol, and Accounting Disclosures by the Largest Global Public Firms from Polluting Industries, **The International Journal of Accounting**, 40(3), 215-232.
- Freeman, R. Edward vd. (2007), Managing for Stakeholders: Survival, Reputation, and Success. **Yale University Press**, 1-22.
- Freeman, R. Edward. (1984), Stakeholder Management: Framework and Philosophy, **Pitman, Mansfield, MA**.
- Frost, Geoffrey R. ve Wilmshurst, Trevor D. (2000, December), The Adoption of Environment-Related Management Accounting: An Analysis of Corporate Environmental Sensitivity, **in Accounting Forum** (Vol. 24, No. 4, Pp. 344-365).
- Gadenne, David L. vd. (2009), An Empirical Study of Environmental Awareness and Practices in Smes, **Journal of Business Ethics**, 84, 45-63.
- Gao, Simon S. vd. (2005), Determinants of Corporate Social and Environmental Reporting in Hong Kong: A Research Note, **in Accounting Forum**, 29(2), 233-242.
- García-Ayuso, Manuel ve Larrinaga, Carlos (2003), Environmental Disclosure in Spain: Corporate Characteristics and Media Exposure, **Spanish Journal of Finance and Accounting/Revista Española de Financiación y Contabilidad**, 32(115), 184-214.
- Giangrande, Naresh vd. (2019), A Competency Framework to Assess and Activate Education for Sustainable Development: Addressing the UN Sustainable Development Goals 4.7 Challenge, **Sustainability**, 11(10), 2832.
- Gibson, Charles H. (2012), **Financial Reporting and Analysis**, Cengage Learning.
- Gillet 1, Claire (2010), Les Comptes Rendus D'assurance Contenus Dans Les Rapports De Développement Durable: Une Analyse Des Pratiques Des Entreprises Françaises, **Revue Management Et Avenir**, (6), 35-53.

- Gökhan, Özer ve Merter, Abdullah Kürşat (2020), Denetim Komitesi Özelliklerinin Finansal Raporlama Zamanlılığına Etkisi: BİST’te Bir Uygulama, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, 22, 228-248.
- Göktaş, Özgür ve Kutlu, Doçdrha (2012), **Türkiye Muhasebe Standartlarının Uygulanabilirliğine İlişkin Kars İlinde Bir Araştırma**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gray, Rob vd. (1995), Constructing A Research Database of Social and Environmental Reporting by UK Companies, **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, 8(2), 78-101.
- _____ (1995), Corporate Social and Environmental Reporting: A Review of The Literature and A Longitudinal Study of UK Disclosure, **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, 8(2), 47-77.
- _____ (1997), Struggling with the Praxis of Social Accounting: Stakeholders, Accountability, **Audits and Procedures, Accounting, Auditing & Accountability Journal**, 10(3), 325-364.
- _____ (2001), Social and Environmental Disclosure and Corporate Characteristics: A Research Note and Extension, **Journal of Business Finance & Accounting**, 28(3-4), 327-356.
- Greene, William H. (2011), **Econometric Analysis**, Pearson Education.
- Greene, William (1997), **Econometric Analysis**, 3th Edition, Prentice Hall, New Jersey.
- GRI (t.y.), <https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/> (11.02.2023).
- _____, <https://www.globalreporting.org/standards/> (11.02.2023).
- Güney, Cengiz ve Can, Ahmet Vecdi (2015), Çevre Muhasebesi ve Bilgi Teknolojileri, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3(16), 323-332.
- Gürseler, Güneş (1999), Türkiye’de Çevre Hukuku, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 3, 811-830.
- Gürseler, Güneş İzzet (2008), İnsan Hakları, Çevre, Anayasa, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, (75), 199-208.
- Haftacı, Vasfi ve Soylu, Kamuran (2008), Çevresel Bilgilerin Muhasebesi ve Raporlanması, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (15), 92-113.
- Haniffa, Roszaini M. ve Cooke, Terence E. (2005), The Impact of Culture and Governance on Corporate Social Reporting, **Journal of Accounting and Public Policy**, 24(5), 391-430.
- _____ (2002), Culture, Corporate Governance and Disclosure in Malaysian Corporations, **Abacus**, 38(3), 317-349.

- Hasan, Md Tanvir ve Hosain, Md Zakir (2015), Corporate Mandatory and Voluntary Disclosure Practices in Bangladesh: Evidence from Listed Companies of Dhaka Stock Exchange, **Research Journal of Finance And Accounting**, 6(12), 14-32.
- Helfaya, Akrum ve Kotb, Amr (2016), Environmental Reporting Quality: An Analysis of Global Creditability Initiatives, in Handbook of Research on Green Economic Development Initiatives and Strategies (Pp. 625-654).
- Hergüner, Sevgi Aydın (2004), **Çevre Kirlenmesi Maliyetlerinin işletme Maliyetleri üzerine Etkileri**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hidalgo, Ruth L vd. (2011), Corporate Governance and Intellectual Capital Disclosure, **Journal of Business Ethics**, 100, 483-495.
- Ho, Li-Chin Jennifer ve Taylor, Martin E. (2007), An Empirical Analysis of Triple Bottom-Line Reporting and Its Determinants: Evidence from the United States and Japan, **Journal of International Financial Management - Accounting**, 18 (2), 123-150.
- Ho, Simon SM ve Wong, Kar Shun (2001), A Study of the Relationship Between Corporate Governance Structures and the Extent of Voluntary Disclosure, **Journal of International Accounting, Auditing and Taxation**, 10(2), 139-156.
- Holland, Leigh ve Foo, Yee Boon (2003), Differences in Environmental Reporting Practices in the UK and the US: The Legal and Regulatory Context, **The British Accounting Review**, 35(1), 1-18.
- Hossain, Mahmud (1994), Companies Listed on the Kuala Lumpur Stock Exchange, **At Urbana-Champaign Bookstacks**, 29, 334-351.
- Hsu, Shufang vd. (2021), CEO Duality, Information Costs, and Firm Performance, **The North American Journal of Economics and Finance**, 55, 101011.
- Htay, Sheila Nu Nu vd. (2012), Impact of Corporate Governance on Social and Environmental Information Disclosure of Malaysian Listed Banks: Panel Data Analysis, **Asian Journal of Finance & Accounting**, 4(1), 1-24.
- Huang, Cheng-Li ve Kung, Fan-Hua (2010), Drivers of Environmental Disclosure and Stakeholder Expectation: Evidence from Taiwan, **Journal of Business Ethics**, 96, 435-451.
- Huang, Xiaobei “Beryl ve Watson, Luke (2015), Corporate Social Responsibility Research in Accounting, **Journal of Accounting Literature**, 34(1), 1-16.
- Huse, Morten ve Grethe Solberg, Anne (2006), Gender-Related Boardroom Dynamics: How Scandinavian Women Make and Can Make Contributions on Corporate Boards, **Women in Management Review**, 21(2), 113-130.

- Husin, Norhayati Mat vd. (t.y.), Assessing Quantity and Quality: The Case of Intellectual Capital Reporting in Malaysia, **Department of Accounting, Auckland University of Technology, New Zealand**, 1-34.
- Hussain, Nazim vd. (2018), Corporate Governance and Sustainability Performance: Analysis of Triple Bottom Line Performance, **Journal of Business Ethics**, 149, 411-432.
- Hyršlová, Marie Bednaříková–Jaroslava (2008), The Importance and Management of Occupational Health and Safety in Chemical Industry Enterprises, **Human Resources Management & Ergonomics**. 1-11.
- Iatridis, George Emmanuel (2013), Environmental Disclosure Quality: Evidence on Environmental Performance, Corporate Governance and Value Relevance, **Emerging Markets Review**, 14, 55-75.
- Ibrahim, Nabil A. ve Angelidis, John P. (1994), Effect of Board Members Gender on Corporate Social Responsiveness Orientation, **Journal of Applied Business Research (JABR)**, 10(1), 35-40.
- Idowu, Samuel O. ve Çaliyurt, Kiymet Tunca (2014), Corporate Governance: An International Perspective, **Springer Science & Business Media**, 1-367.
- Ienciu, Ionel-Alin vd. (2012), Environmental Reporting and Good Practice of Corporate Governance: Petroleum Industry Case Study, **Procedia Economics and Finance**, 3, 961-967.
- İskenderoğlu, Ömer vd. (2012), Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Karlılığa Etkisinin Analizi, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 7(1), 291-311.
- Jain, Ameeta vd. (2015), Voluntary CSR Disclosure Works! Evidence from Asia-Pacific Banks, **Social Responsibility Journal**, 11(1), 2-18.
- Japan for Sustainability (2003), “Environmental Reporting: Expanding in Quality, Quantity and Applications”, https://www.japanfs.org/en/news/archives/news_id027753.html (09.02.2023).
- Jarboui, Anis ve Moalla, Marwa (2022), Does Media Exposure and Media Legitimacy Moderate The Relationship between Environmental Audit Committee and Environmental Disclosure Quality?, **Journal of Financial Reporting and Accounting**, 1-30.
- Jehn, Karen A. ve Bezrukova, Katerina (2004), A Field Study of Group Diversity, Workgroup Context, and Performance, **Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior**, 25(6), 703-729.
- Jensen, Michael C. ve Meckling, William H. (1976), Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure, **Journal of Financial Economics**, 3(4), 305-360.

- Jerry, Musa Samuel vd. (2015), Environmental Accounting Disclosure Practice of Nigerian Quoted Firms: A Case Study of Some Selected Quoted Consumer Goods Companies, **Research Journal of Finance and Accounting**, 6(22), 31-37.
- Joshi, Prem Lal vd. (2011), Determinants of Environmental Disclosures by Indian Industrial Listed Companies: Empirical Study, **International Journal of Accounting and Finance**, 3(2), 109-130.
- Karadeniz, Erdiñ ve Koşan, Levent (2017), Hastane Hizmetleri Sektörünün Aktif ve Özsermaye Karlılık Performansının Analizi: Hastane Hizmetleri Sektör Bilançolarında Bir Araştırma, **İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi**, 5(1), 37-47.
- Kathy Rao, Kathyayini vd. (2012), Corporate Governance and Environmental Reporting: An Australian Study, **Corporate Governance: The International Journal of Business in Society**, 12(2), 143-163.
- Kavut, Lerzan (2010), Kurumsal Yönetim, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Çevresel Raporlama: IMKB 100 Şirketlerinin Çevresel Açıklamalarının İncelenmesi, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi**, 21(66), 9-43.
- Kaya, Uğur (2006), İşletme- Doğal Çevre İlişkilerinin Mali Tablolar Aracılığıyla Raporlanması ve Denetimi, Ankara, **SPK Yayını** No: 201.
- Kaya, Uğur ve Varici, İdris (2008), Gelişmekte Olan Ülkelerde Çevresel Raporlama: Türkiye Örneği, **World of Accounting Science**, 10(4).
- Kent, Pamela ve Monem, Reza (2008), What Drives TBL Reporting: Good Governance or Threat to Legitimacy?, **Australian Accounting Review**, 18(4), 297-309.
- Kipngetich, Tarus John vd. (2019), Determinants of Environmental Disclosure. Does Leverage Matter? Reflection from Firms Listed in the Nairobi Security Exchange, **Journal of Accounting, Business and Finance Research**, 7(2), 107-114.
- _____ (2019), Does Board Education Diversity Affect Environmental Accounting Disclosure? Evidence from Listed Firms in Kenya, **Seisense Journal of Management**, 2(6), 17-29.
- Koçman, Özge (2022), **Dünyada ve Türkiye’de Petrol Sektöründe Yeşil Yönetim**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kokubu, Katsuhiko ve Nashioka, Eriko (2001), Environmental Accounting Practices of Listed Companies in Japan, **Institute for Global Environmental Strategies (IGES) Kansai Discussion Paper**, 3, 1-18.
- Kol, Emre (2015), Türkiye’de Sağlık Reformlarının Sağlık Hakkı Açısından Değerlendirilmesi, **SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi**, 5(1), 135-164.

- Kolbe, Richard H. ve Burnett, Melissa S. (1991), Content-Analysis Research: An Examination of Applications with Directives for Improving Research Reliability and Objectivity, **Journal of Consumer Research**, 18(2), 243-250.
- Kordsa Teknik Tekstil A.Ş. (2021), “2021 Faaliyet Raporu”, https://www.kordsa.com/tr/images/pdf/kordsa21_faaliyet_tr1504.pdf, (20.06.2023).
- Korkmaz, Özge ve Karaca, Süleyman Serdar (2014), Üretim İşletmelerinde Firma Karlılığının Finansal Belirleyicileri ve BİST İmalat Sanayi Uygulaması, **Ege Akademik Bakış**, 14(1), 21-29.
- Kurumsal Yönetim Tebliği [KYT] (2014), T. C. Resmi Gazete, 28871, (29.07.2023).
- Küçüktop, Fatma Beyza (2022), **Sürdürülebilirlik Raporlaması Düzeyi ile Firma Performansı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- La Soa Nguyen, Manh Dung Tran vd. (2017), Factors Affecting Disclosure Levels of Environmental Accounting Information: The Case of Vietnam, **Accounting and Finance Research**, 6(4).
- Laksmana, Indrarini ve Yang, Ya-wen (2009), Corporate Citizenship and Earnings Attributes, **Advances in Accounting**, 25(1), 40-48.
- Lal Joshi, Prem ve Gao Simon S. (2009), Multinational Corporations’Corporate Social and Environmental Disclosures (CSED) on Web Sites, **International Journal of Commerce and Management**, 19(1), 27-44.
- Lerner, Jennifer S. ve Tetlock, Philip E. (1999), Accounting for the Effects of Accountability, **Psychological Bulletin**, 125(2), 255.
- Li, Ming vd. (2018), Evaluating the Quality of Enterprise Environmental Accounting Information Disclosure, **Sustainability**, 10(7), 2136.
- Li, Yiwei vd. (2018), The Impact of Environmental, Social, and Governance Disclosure on Firm Value: The Role of CEO Power, **The British Accounting Review**, 50(1), 60-75.
- Lin, Huijuan vd. (2021), Empirical Research on the Quality of Environmental Accounting Information Disclosure Based on SPSS, **In Journal of Physics: Conference Series** (Vol. 1769, No. 1, P. 012023). IOP Publishing.
- Liu, Xianbing ve Anbumozhi, Venkatachalam (2009), Determinant Factors of Corporate Environmental Information Disclosure: An Empirical Study of Chinese Listed Companies, **Journal of Cleaner Production**, 17(6), 593-600.

- Liu, Zhibin ve Bai, Yue (2022), The Impact of Ownership Structure and Environmental Supervision on the Environmental Accounting Information Disclosure Quality of High-Polluting Enterprises in China, **Environmental Science and Pollution Research**, 1-17.
- Lodhia, Sumit K. (2006), Corporate Perceptions of Web-Based Environmental Communication: An Exploratory Study into Companies in the Australian Minerals Industry, **Journal of Accounting & Organizational Change**.
- Maama, Haruna ve Appiah, Kingsley Opoku (2019), Green Accounting Practices: Lesson from an Emerging Economy, **Qualitative Research in Financial Markets**, 11(4), 456-478.
- Maclaren, Virginia W. (1996), Urban Sustainability Reporting, **Journal of the American Planning Association**, 62(2), 184-202.
- Madi, Hisham Kamel vd. (2014), The Impact of Audit Committee Characteristics on Corporate Voluntary Disclosure, **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 164, 486-492.
- Mahmood, Zeeshan vd. (2018), Does Corporate Governance Affect Sustainability Disclosure? A Mixed Methods Study, **Sustainability**, 10(1), 207.
- Malone, David vd. (1993), An Empirical Investigation of the Extent of Corporate Financial Disclosure in the Oil and Gas Industry, **Journal of Accounting, Auditing & Finance**, 8(3), 249-273.
- Meadows, Donella H. vd. (1972), The Limits to Growth: A Report to the Club of Rome (1972), **Google Scholar**, 91, 2.
- Michelon, Giovanna vd. (2016), Behind Camouflaging: Traditional and Innovative Theoretical Perspectives in Social and Environmental Accounting Research, **Sustainability Accounting, Management and Policy Journal**, 7(1), 2-25.
- Michelon, Giovanna ve Parbonetti, Antonio (2012), The Effect of Corporate Governance on Sustainability Disclosure, **Journal of Management and Governance**, 16, 477-509.
- Miniaoui, Zeineb vd. (2019), The Impact of Country-Level Institutional Differences on Corporate Social Responsibility Disclosure Engagement, **Corporate Social Responsibility and Environmental Management**, 26(6), 1307-1320.
- Mitchell, C. G. ve Quinn, N. W. (2005), Environmental Reporting Disclosure in South Africa: A Comparative Study of the Expectations of Selected Groups of Preparers and Users, **Meditari: Research Journal of the School of Accounting Sciences**, 13(2), 17-33.
- Moalla, Marwa vd. (2021), An Empirical Investigation of Factors Influencing the Environmental Reporting Quality: Evidence from France, **Social Responsibility Journal**, 17(7), 966-984.
- Monciardini, David vd. (2020), Rethinking Non-Financial Reporting: A Blueprint for Structural Regulatory Changes, **Accounting, Economics, and Law: A Convivium**, 10(2).

- Moneva, José M. ve Llena, Fernando (2000), Environmental Disclosures in the Annual Reports of Large Companies in Spain, **European Accounting Review**, 9(1), 7-29.
- Mongrut, Samuel A. ve Tong Chang, Jesus (2008), A Framework for Environmental Reporting Through Financial Statements, **A Framework for Environmental Reporting Through Financial Statements** (December 16, 2008).
- Morales-Raya, Matilde vd.(2019), To Be or To Seem: The Role of Environmental Practices in Corporate Environmental Reputation, **Organization & Environment**, 32(3), 309-330.
- Morris, Richard D. (1987), Signalling, Agency Theory and Accounting Policy Choice, **Accounting and Business Research**, 18(69), 47-56.
- Murray, Alan (2010), **Do Markets Value Companies' Social and Environmental Activity? An Inquiry into Associations Among Social Disclosure, Social Performance and Financial Performance**, Doctoral Dissertation, University Of Glasgow.
- Naseer, Mehwish ve Rashid, Kashif (2018), The Relationship between Environmental Reporting and Corporate Governance: Empirical Evidence from Pakistan, **In Globalization, Intechopen**.
- Nassreddine, Garoui (2022), Structural Analysis of Factors Influencing Environmental Disclosure, **Cogent Economics & Finance**, 10(1), 2024723.
- Nguyen, La Soa vd. (2018), Factors Affecting Disclosure Levels of Environmental Accounting Information: The Case of Vietnam Firms Doing Business Under of the Model Parent Company–Subsidiary Company, **In the 5th ibsm International Conference on Business, Management and Accounting** (Pp. 19-21).
- Nguyen, Thi Mai Huong vd. (2020), Factors Affecting the Implementation of Environmental Accounting by Construction Companies Listed on the Ho Chi Minh Stock Exchange, **The Journal of Asian Finance, Economics and Business**, 7(8), 269-280.
- Nguyen, Tung Dao (2020), Factors Influencing Environmental Accounting Information Disclosure of Listed Enterprises on Vietnamese Stock Markets, **The Journal of Asian Finance, Economics and Business**, 7(11), 877-883.
- Nguyen, Tung Dao (2021), Factors Affecting Environmental Accounting Practices: A Case Study of Food and Beverage Enterprises in Vietnam, **The Journal of Asian Finance, Economics and Business (JAFEB)**, 8(9), 211-217.
- Nurhayati, Ratna vd. (2016), Factors Determining Social and Environmental Reporting by Indian Textile and Apparel Firms: A Test of Legitimacy Theory, **Social Responsibility Journal**, 12(1), 167-189.

- Ofoegbu, Grace N. vd. (2018), Corporate Board Characteristics and Environmental Disclosure Quantity: Evidence from South Africa (Integrated Reporting) and Nigeria (Traditional Reporting), **Cogent Business & Management**, 5(1), 1551510.
- Ofoegbu, Grace N. ve Megbuluba, Aminoritse (2016), Corporate Environmental Accounting Information Disclosure in the Nigeria Manufacturing Firms, **International Journal of Management Sciences and Business Research**, 5(12).
- Omnamasivaya, B. ve Prasad, M. S. V. (2016), Factors Influencing Environmental Accounting and Disclosure Practices in India: Empirical Evidence from NIFTY Companies, **IUP Journal of Accounting Research & Audit Practices**, 15(1), 21.
- Orij, René (2010), Corporate Social Disclosures in the Context of National Cultures and Stakeholder Theory, **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, 23(7), 868-889.
- Ortas, Eduardo vd. (2015), Financial Factors Influencing the Quality of Corporate Social Responsibility and Environmental Management Disclosure: A Quantile Regression Approach, **Corporate Social Responsibility and Environmental Management**, 22(6), 362-380.
- Owen, David L. (2003), Recent Developments in European Social and Environmental Reporting and Auditing Practice: A Critical Evaluation and Tentative Prognosis, **International Centre for Corporate Social Responsibility**, 1-27.
- Özbirecikli, Mehmet (2006), Çevresel Etik ve Sosyal Denetim: Küresel Girişimler ve Türkiye'deki Uygulamalar Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, (31), 62-77.
- Palisetti, Giribabu vd. (2020), Is Quality of Environmental Accounting and Disclosure Practices Adequate, **International Journal of Advanced Research in Engineering and Technology**, 11(11), 1-8.
- Patten, Dennis M (2002), The Relation Between Environmental Performance and Environmental Disclosure: A Research Note, **Accounting, Organizations and Society**, 27(8), 763-773.
- _____ (1992), Intra-Industry Environmental Disclosures in Response to the Alaskan Oil Spill: A Note on Legitimacy Theory, **Accounting, Organizations and Society**, 17(5), 471-475.
- Persons, Obeua S. (2009), Audit Committee Characteristics and Earlier Voluntary Ethics Disclosure Among Fraud and No-Fraud Firms, **International Journal of Disclosure and Governance**, 6, 284-297.
- Poyraz, Erkan (2012), Türk Bankacılık Sektöründe Optimal Kredi Düzeyinin Belirlenmesi/Determination of the Optimal Level of Lending in Turkish Banking Sector, **Business and Economics Research Journal**, 3(2), 41.

- Prado-Lorenzo, Jose-Manuel ve Garcia-Sanchez, Isabel-Maria (2010), The Role of the Board of Directors in Disseminating Relevant Information on Greenhouse Gases, **Journal of Business Ethics**, 97, 391-424.
- Prior, Diego vd. (2007), Earnings Management and Corporate Social Responsibility, **Universidad Carlos III De Madrid**, 1-42.
- Rafique, Muhammad Ali vd. (2017), Corporate Governance and Environmental Reporting in Pakistan, **Pakistan Administrative Review**, 1(2), 103-114.
- Rhoades, Dawna vd. (2001), A Meta-Analysis of Board Leadership Structure and Financial Performance: Are “Two Heads Better Than One?”, **Corporate Governance: An International Review**, 9(4), 311-319.
- Roberson, Quinetta M. ve Park, Hyeon Jeong (2007), Examining The Link Between Diversity and Firm Performance: The Effects of Diversity Reputation and Leader Racial Diversity, **Group & Organization Management**, 32(5), 548-568.
- Romlah, J. vd. (2002), An Investigation on Environmental Disclosures: Evidence from Selected Industries in Malaysia, **International Journal of Business and Society**, 3(2), 55-68.
- Ross, Stephen A. vd. (2005), Corporate Finance, International Edition, **The Mcgraw-Hill/Irwin Publishing**, pp. 38
- Said, Roshima vd. (2009), The Relationship Between Corporate Social Responsibility Disclosure and Corporate Governance Characteristics in Malaysian Public Listed Companies, **Social Responsibility Journal**, 5(2), 212-226.
- Sallehuddin, Mohd Rashdan (2014), The Impact of Corporate Governance Elements on Environmental Reporting: The Case of Public Listed Companies in Malaysia, **Social and Management Research Journal (SMRJ)**, 11(1), 75-100.
- Salomone, Roberta ve Galluccio, Giulia (2001), Environmental Issues and Financial Reporting Trends: A Survey in the Chemical and Oil & Gas Industries, **Available at SSRN** 278240.
- Samaha, Khaled vd. (2015), The Impact of Board and Audit Committee Characteristics on Voluntary Disclosure: A Meta-Analysis, **Journal of International Accounting, Auditing and Taxation**, 24, 13-28.
- Sampatakis, Charalampos (2022), **Corporate Governance and Climate Change Risks. A Game-Theoretic Approach**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, University of Piraeus-Department of Banking And Finance.
- Saran, Mine vd. (2011), Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk Bilincinin Geliştirilmesi: Ege Üniversitesi Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi Üzerine Bir Araştırma, **Journal of Yasar University**, 6(22).

- Sawhny, Vidya (2008), Analyzing Corporate Social Responsibility Measurement Parameters, **Submitted to the Institute for Public Relations for The.**
- Selznick, Philip (1949), TVA and the Grass Roots.
- Sen, Mitali vd.(2011), Corporate Environmental Disclosure Practices in India, **Journal of Applied Accounting Research**, 139-156.
- Sencar, Pelin (2007), **Türkiye’de Çevre Koruma ve Ekonomik Büyüme İlişkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne.
- Serter, Nurşah (2020), **Yapı Ürünlerine Yönelik Çevresel Bilgi Sistemi Önerisi**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sethi, S. Prakash vd. (2017), Enhancing The Role and Effectiveness of Corporate Social Responsibility (CSR) Reports: The Missing Element of Content Verification and Integrity Assurance, **Journal of Business Ethics**, 144, 59-82.
- Shahzad, Farrukh vd. (2015), Impact of Working Capital Management on Firm’s Profitability: A Case Study of Cement Industry of Pakistan, **European Researcher**, (2), 86-93.
- Shwairef, Abdalla vd. (2021), The Mediating Effect of Strategic Posture on Corporate Governance and Environmental Reporting, **Review of Managerial Science**, 15, 349-378.
- Sikdar, Subhas K. (2003). Sustainable Development and Sustainability Metrics. **Aiche Journal**, 49(8), 1928-1932.
- Singhal, Naveen S. ve Dev, Arun (2016), Global Reporting Initiative, Sustainability Reporting, **In Proceedings of the 6th International Conference on Operation and Technology of Offshore Support Vessels.**
- Smith, Malcolm vd. (2007), Environmental Disclosure and Performance Reporting in Malaysia, **Asian Review of Accounting**, 15(2), 185-199.
- Soa, Nguyen La vd. (2018), Factors Affecting Disclosure Level of Environmental Accounting Information–The Case of Vietnamese Firms Doing Business under the Model Parent Company–Subsidiary, **In the 5th IBSM International Conference on Business, Management and Accounting**,(April) 710-723.
- Solikhah, Badingatus ve Maulina, Ukhti (2021), Factors Influencing Environment Disclosure Quality and the Moderating Role of Corporate Governance, **Cogent Business & Management**, 8(1), 1876543.
- Solomon, Jill (2020), Corporate Governance and Accountability, **John Wiley ve Sons.**
- Spira, Laura (1998), An Evolutionary Perspective on Audit Committee Effectiveness, **Corporate Governance: An International Review**, 6(1), 29-38.

- Stock, James H. ve Watson, Mark W. (2003), **Introduction to Econometrics (Vol. 104)**, Boston: Addison Wesley, New York: Prentice Hall.
- Sulaiman, Maliah vd. (2014), Determinants of Environmental Reporting Quality in Malaysia, **International Journal of Economics, Management and Accounting**, 22(1).
- Sun, Nan vd. (2010), Corporate Environmental Disclosure, Corporate Governance and Earnings Management, **Managerial Auditing Journal**, 25(7), 679-700.
- Suttipun, Muttanachai ve Stanton, Patricia (2012), A Study of Environmental Disclosures by Thai Listed Companies on Websites, **Procedia Economics and Finance**, 2, 9-15.
- Şahin, Zeynep ve Çankaya, Fikret (2019), The Importance of Sustainability and Sustainability Reporting, **New Approaches to CSR, Sustainability and Accountability, Springer, Singapore, Volume 1**, 45-59,
- Şimşek, Recep (2019), **Kurumsal Yönetim Çerçevesinde Entegre Raporlamanın İrdelenmesi ve Reel Sektörde Bir Uygulama**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tarus, J. Kipngetich (2020), Effect of Firm-Specific Attributes on Environmental Accounting Disclosure. Evidence from Firms Listed in the Nairobi Securities Exchange, Kenya, **African Journal of Education, Science And Technology**, 5(4), 1-15.
- Tarus, John Kipngetich (2020), Do Board Size and Firm Size Affect Environmental Accounting Disclosure? Evidence from Selected Listed Firms in Kenya, **Economic Research**, 4(1).
- Taşdemir, Vahdi (2011), **İşletme-Çevre İlişkilerinin Muhasebe Açısından Raporlanması**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tetlock, Philip E. (1983), Accountability and Complexity of Thought, **Journal of Personality and Social Psychology**, 45(1), 74.
- TMS 1 (2019), “Finansal Tabloların Sunuluşu”, https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_1_Finansal%20Tablolar%C4%B1n%20Sunulu%C5%9Fu.pdf (23.07.2023).
- ____ 16 (2020), “Maddi Duran Varlıklar”, https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%2016.pdf (23.07.2023).
- ____ 20 (2020), “Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması”, <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2019Seti/TMS/TMS%2020.pdf> (23.07.2023).

- ____ 37 (2019), “Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar”, [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2019Seti/TMS/TMS%2037\(1\).pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2019Seti/TMS/TMS%2037(1).pdf) (23.07.2023).
- Torres-Reyna, Oscar (2007), Panel Data Analysis Fixed and Random Effects Using Stata (V. 4.2), **Data & Statistical Services, Princeton University**, 112, 49.
- Trireksani, Terri ve Djajadikerta, Hadrian Geri (2016), Corporate Governance and Environmental Disclosure in the Indonesian Mining Industry, **Australasian Accounting, Business and Finance Journal**, 19-28.
- Tumwebaze, Zainabu vd. (2022), Audit Committee Effectiveness, Internal Audit Function and Sustainability Reporting Practices, **Asian Journal of Accounting Research**, 7(2), 163-181.
- Tunçarslan, Nilay (2018), Brics Ülkelerinin İklim ve Çevre Politikaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz, **Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11(2), 36-50.
- Turnacıgil, Seda ve Karakuş, Toprak Ferdi (2022), Kurumsal Yönetim Puanlarının İşletmelerin Aktif Karlılığı, Özsermaye Karlılığı ve Borçlanma Düzeylerine Etkisi, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 12(1), 145-159.
- Tüpraş-Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş. (2021), “2021 Sürdürülebilirlik Raporu”, https://tprstaticfilessa.blob.core.windows.net/assets/uploads/srrapor/2021_tupras_surdurulebilirlik_raporu.pdf, (20.06.2023).
- Türk Traktör (2021), “2021 Faaliyet Raporu”, <https://www.turktraktor.com.tr/getmedia/b1e8dc5f-1c25-4fb5-b784-221e021348a8/2021-Faaliyet-Raporu.pdf>, (20.06.2023).
- Udo, Ekubiat John (2019), Environmental Accounting Disclosure Practices in Annual Reports of Listed Oil and Gas Companies in Nigeria, **International Journal of Accounting and Finance**, 8(1), 1-20.
- Uluçeçen, Esra (2019), **Kurumsal Vatandaşlık ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bağlamında Türkiye’nin Önde Gelen 100 Şirketinin Yeşil Yönetim Uygulamaları Açısından Web Sayfalarının İncelenmesi**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uluslan, Hikmet (2009), Çevresel Raporlama Rehberleri ve İşletme Çevresel Raporlarında Açıklanması Gereken Bilgiler, **Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi**, 14(2), 181-206.
- Ván, Hajnalka (2012), Environmental Accounting—A New Challenge for the Accounting System, **Public Finance Quarterly**, 57(4), 437.

- Vanstraelen, Ann vd. (2003), Corporate Nonfinancial Disclosure Practices and Financial Analyst Forecast Ability Across Three European Countries, **Journal of International Financial Management & Accounting**, 14(3), 249-278.
- Vera-Munoz, Sandra C (2005), Corporate Governance Reforms: Redefined Expectations of Audit Committee Responsibilities and Effectiveness, **Journal Of Business Ethics**, 62, 115-127.
- Verrecchia, Robert E. (1983), Discretionary Disclosure, **Journal of Accounting and Economics**, 5, 179-194.
- Victor Chiedu, O. B. A. ve Fodio, Musa Inuwa (2012), Board Characteristics and the Quality of Environmental Reporting in Nigeria, **The Journal of Accounting and Management**, (2), 33-48.
- Wachira, Theuri D. (2014), **The Social Economic Hazards of Plastic Paper Bags Litter in Peri-Urban Centers of Kenya; A Case Study Conducted at Ongata Rongai Township of Kajiado County**, Doctoral Dissertation-University of Nairobi.
- Weber, Robert Philip (1990), **Basic Content Analysis** (Vol. 49), Sage.
- Welbeck, Emerald Edem vd. (2017), Determinants of Environmental Disclosures of Listed Firms in Ghana, **International Journal of Corporate Social Responsibility**, 2(1), 1-12.
- Wernerfelt, Birger (1984), A Resource-Based View of the Firm, **Strategic Management Journal**, 5(2), 171-180.
- Wernerfelt, Birger (1984), A Resource-Based View of the Firm, **Strategic Management Journal**, 5(2), 171-180.
- Wild, Susan ve van Staden, Chris (2013), Integrated Reporting: Initial Analysis of Early Reporters—An Institutional Theory Approach, **In 7th Asia Pacific Interdisciplinary Accounting Research Conference** (Pp. 26-28).
- Wilson, Mel (2003), “Corporate Sustainability: What Is It and Where Does It Come From? “ <https://iveybusinessjournal.com/publication/corporate-sustainability-what-is-it-and-where-does-it-come-from/> (11.02.2023).
- Wilson, Mel (2003), Corporate Sustainability: What Is It and Where Does It Come From, **Ivey Business Journal**, 67(6), 1-5.
- Wiseman, Joanne (1982), An Evaluation of Environmental Disclosures Made in Corporate Annual Reports, **Accounting, Organizations and Society**, 7(1), 53-63.
- Wong, Lai Tim ve Fryxell, Gerald Erick (2004), Stakeholder Influences on Environmental Management Practices: A Study of Fleet Operations in Hong Kong (SAR), China, **Transportation Journal**, 22-35.

- Wooldridge, Jeffrey M. (2010), **Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data**, Mıt Press. Cambridge, Massachusetts, London, England.
- Wu, Jia vd. (2010), Environmental Disclosure, Firm Performance, and Firm Characteristics: An Analysis of S&P 100 Firms”, **Journal of Academy of Business and Economics**, 10(4), 73-83.
- Yang, Li-Hong ve Liang, Xiao-Tian (2017), Study on the Influencing Factors of Environmental Accounting Information Disclosure. **In International Conference on Economics, Management Engineering and Marketing (EMEM 2017)** (Pp. 134-141).
- Yassin, Fatimah Mat ve Nelson, Sherliza Puat (2012), Audit Committee and Internal Audit: Implications on Audit Quality, **International Journal of Economics, Management and Accounting**, 20(2).
- Yataş Yatak ve Yorgan Sanayi Ticaret A.Ş. (2020), “2020 Faaliyet Raporu”, <https://inveonstorage.blob.core.windows.net/yatas/Content/Images/Uploaded/2020-4-ceyrek-Yatas-Faaliyet-Raporu.pdf>, (20.06.2023).
- Yeşil, Salih ve Erşahan, Esra (2011), Konaklama İşletmelerinde Stratejik Karar Alma ile Yöneticilerin Demografik Özellikleri ve İşletmelerin Özellikleri İlişkisi, **Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, 3(2), 317-329.
- Yildiz, Ferah vd. (2022), Çevresel Maliyetlerin Finansal Performans Üzerindeki Etkisinin Tespiti: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan Firmalar Üzerinden Bir Ampirik İnceleme, **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, 24(2), 417-442.
- Yilmaz, Hülya (2015), **Firmalarda Sermaye Yapısının Firma Değeri ve Performansı Üzerindeki Etkisi**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi-Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Yükçü, Süleyman ve Kaplanoğlu, Emre (2016), Sürdürülebilir Kalkınmada Finansal Olmayan Raporlamanın Önemi, **World of Accounting Science**, 18.
- Zamir, Farah vd. (2011), Comparison of Financial and Non-Financial Environmental Reporting, **Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business**, 3(8), 346-373.
- Zeytin, Mustafa (2015), **Belediyelerde Muhasebe Açısından Çevresel Faaliyetlerin Denetimi ve Raporlanması**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

Ek 1: Çalışmada Kullanılan İndex

Çevresel Açıklama Öğeleri	Niceliksel Parasal Bilgi (4)	Niceliksel Parasal Olmayan Bilgi (3)	Niteliksel - Özellikli (2)	Niteliksel - Genel (1)	Toplam puan
Temel Performans Göstergelerini İçeren Kirlilik Azaltma veya Çevre Kirliliği Kontrolü (KPI)					
Hava kirliliği ve karbondioksit emisyonu / diğer sera gazı emisyonları					
Atık üretimi ve yönetimi / boşaltım bilgileri					
Su tüketimi / kirliliği					
Gürültü kirliliği					
Biyolojik tehlikeler					
Diğer kirlenme ve iyileştirme çabaları					
İlkelerin uyumluluk durumu					
Sürdürülebilir Gelişme Raporlaması					
Restorasyon / Doğal Kaynakların Korunması ya da Rehabilitasyonu / Biyoçeşitlilik Bakımı					
Geri Dönüşüm / Yeniden Kullanma / Azaltma					
Yenilenebilir kaynak kullanımı (örneğin, yenilenebilir enerji kaynakları veya enerji verimliliğini artırmak için) ve enerji tasarrufu					
Çevre Yönetimi					
Çevre politikası veya çevre için şirket endişesi					
Çevre yönetim sistemi ve prosedürleri					
Çevre standardının hazırlanmasına katılım					
Çevresel kontrol için belirli görevli / birimin					
Çevresel denetim / teftiş / performans denetimi					
Çevre yönetimi konusunda diğer firmalarla					
Anız Yakma Politikası					
Operasyonel, Güvenlik ve Sağlık (İSG)					
Üstlenilmiş Araştırma ve Geliştirme					
Çalışanların çevre programlarına katılmaları					
Çevresel Ödüller, Hedefler ve Diğer					
Özel çevresel hedefler					
ISO sertifikası					
Çevresel iyileştirme					
Operasyonel güvenlik ve sağlık iyileştirmesi					
Çevresel ödüller veya işletme dışındakiler					
Çevreyle İlgili Finansal Bilgiler					
Çevresel bütçe veya belirli çevresel vakıf fonu					
Çevre dostu tesislere yatırım					
Çevre kirliliği kontrol tesisleri harcamaları (geçmiş, şimdiki ve gelecekteki tahmin)					
Diğer ilgili çevresel finansal bilgiler. (örneğin, Çevresel borclar, risk karşılığı, ücret karşılığı)					
Çıkar Gruplarıyla İlişkiler					
Sosyal yardım programları					
Endüstriyel diyalog / işbirliği					
Hayırseverler desteği veya ortaklık ile çevresel					

Dış gruplar tarafından çevresel kampanya					
Kanun ve Yönetmeliklerle İlgili Bilgiler ve					
Çevresel hedeflere ulaşma başarısızlığı					
Kaza & olay					
Uyulmayan Düzenlemeler					
Para cezaları / cezalar / davalar					
Uygunluk Emirleri					
Düzeltilici Eylemler					
Gelecekteki mevzuat veya düzenleme					
Arazi İyileştirme ve Kirlenme					
Kirlenmiş sahalar					
İyileştirme çabaları (şimdiki ve gelecek)					
Maliyet / potansiyel yükümlülük (saha					
Doğa, miktar, azaltma çabaları ile ilgili atık					
Çevreyle İlgili Diğer Açıklamalar					
Malzeme taşıma - başlıca ürün ve hizmetlerin					
* Diğer çevresel girişimler / iyileştirmeler; Örneğin. Ağaç dikimi ve diğer yeşillendirme					

ÖZGEÇMİŞ

İlköğrenimini 2011 yılında Yomra Merkez İlköğretim Okulu'nda tamamladı. Lise öğrenimini 2015 yılında 80. Yıl Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde tamamladı. Lisans öğrenimini 2019 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi - İşletme Bölümü'nde tamamladı. Yüksek lisans öğrenimine 2019 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde başladı.

YAVUZ, bekar olup, İngilizce bilmektedir.